

Protecció en Emergències

La importància de l'educació com eina de protecció
per als xiquets i xiquetes afectats per conflicte armat

Save the Children

Protegiendo a los niños desde 1919

Save the Children és l'organització independent més important a nivell mundial per a la promoció i la defensa dels drets de la infància. Compta amb organitzacions nacionals en 28 països, i està present en més de 100 a través de diversos programes d'ajuda. Llitem pels drets de la infància, i oferim a xiquets i xiquetes de tot el món millores perdurables en la seua qualitat de vida.

Publicat per
Save the Children Espanya. Departament de Protecció i Promoció dels Drets de la Infància.

Primera edició: 2008

© D'aquesta edició: els autors i Save the Children

Tots els drets d'aquesta publicació estan reservats; no obstant això, pot ser reproduïda per qualsevol mètode sense prèvia autorització i sense necessitat d'abonar quantitat alguna per a fins educatives i sense ànim de lucre. Per a la seua reproducció sota qualsevol altra circumstància, és necessari obtenir prèviament el consentiment per escrit de l'editor, podent a més estar subjecte al pagament d'una quota

Coordinació a Espanya: Departament de Protecció i Promoció dels Drets de la Infància. Rodrigo Hernández Primo i Patricia Prado Díaz.

Traducció: Álvaro Menéndez Granda

Maquetació: Save the Children

Impressió: Marí Montañana Gráficas, S.L.

Índex

Part I. Protecció en emergències	5
Introducció	7
La Resposta Internacional	8
El Marc Legal Internacional	9
Les Normes Internacionals de Drets Humans	10
Resolucions del Consell de Seguretat	11
Definició	14
Prioritats per a la protecció	15
Protecció contra els danys físics	16
Protecció contra l'exploració i violència de gènere	17
Protecció psicosocial	19
Protecció contra el reclutament en grups armats	21
Protecció en cas de separació familiar	24
Protecció contra abusos relacionats amb el desplaçament forçat	26
Protecció en la negació de accés als xiquets a una educació de qualitat	27
Seguiment i presentació d'informes	29
Integració social i reconciliació	30
Part II. I Seminari Internacional La importància de l'educació com eina de protecció per als xiquets i xiquetes afectats per conflicte armat	31
Introducció	33
Pepa Homo Goicoechea	
Panorama General: El paper de l'educació en el desenvolupament de la pau	34
David Skinner i Eva Eckermann	
La resposta educativa d'UNICEF en contextos de conflicte armat	43
Marlene Perkins Pérez	
De la política a la màgia: treballant sobre la infància en conflictes armats des de l'escola	50
Maria Jesús Martínez Usarralde (coord.)	
Educació de qualitat com instrument de pau: el cas específic de les xiquetes	59
Ruth Abril Stoffels	
NOTES FINALS	66

Part I

Protecció en Emergències

Protecció en Emergències

Save the Children

Introducció

Assoliments

Totes les formes de violència política, excepte el terrorisme internacional, han disminuït a nivell mundial en un 40%, de 51 a 30 conflictes armats des de principis dels noranta.¹ Els conflictes més mortals (aquells amb 1.000 o més morts en batalla) van baixar encara més dramàticament en un 80 per cent, de 18 conflictes armats a 7.²

Existeix en l'actualitat un conjunt substancial d'instruments internacionals, resolucions del Consell de Seguretat sobre xiquets i conflictes armats, estipulacions en acords de pau i compromisos concrets fets per les parts en conflicte. Aquest conjunt protegeix els drets i el benestar dels xiquets i a ell poden recórrer professionals, grups de pressió, i els que prenen les decisions, per a assegurar-se que s'exercisca pressió sobre els responsables de les violacions i que es prenguen accions correctives. Els estàndards són definitius i proporcionen criteris clars per a fer un seguiment, presentar informes i portar a terme accions en contra de les violacions contra els drets dels xiquets en situacions de conflicte armat.

El Protocol Facultatiu de la Convenció sobre els Drets dels Xiquets sobre la implicació dels xiquets en conflictes armats fixa un límit d'edat de 18 anys per al reclutament obligatori i participació en hostilitats i una edat mínima de 16 anys per al reclutament voluntari. L'Estatut de Roma de la Cort Penal Internacional (CPI) classifica com crims de guerra el allistament i la utilització de xiquets menors de 15 anys en hostilitats, atacs intencionats a hospitals i centres escolars, la violació i altres actes greus de violència sexual contra xiquets. El Conveni 182 de l'Organització Internacional del Treball declara que la utilització de xiquets com soldats és una de les pitjors formes de treball infantil i prohibeix el reclutament forçat o obligatori de menors de 18 anys en conflictes armats. La Carta Africana sobre els Drets i Benestar del Xiquet és el primer tractat regional que estableix els 18 anys com edat mínima per a tot reclutament militar obligatori i la participació en hostilitats.

Aquests instruments, juntament amb les estipulacions rellevants en els Convenis de Ginebra, la Convenció sobre els

Drets del Xiquet i les sis Resolucions del Consell de Seguretat constitueixen un conjunt fort i extens d'estàndards, protegint als xiquets en situacions de conflicte armat.

S'han incorporat qüestions de la protecció de xiquets en negociacions de pau i acords de pau com l'Acord de Divendres Sant d'Irlanda del Nord de 1998; l'Acord de pau de Lomé de Serra Lleona de 1999; els Acords Arusha de Burundi del 2000, Acord de pau d'Accra de Libèria del 2003. Últimament el Representant Especial per a la qüestió dels Xiquets i els Conflictes Armats ha estat treballant amb UNICEF i diverses ONG per a assegurar la inclusió d'estipulacions semblants en els processos de pau de Sri Lanka i els Acords de pau de Sudan de 2005. Un desenvolupament important en aquest sentit és la posada en evidència d'aquells que violen els drets dels xiquets, ja siguin membres de l'estat o grups rebels, a través de la llista anual de l'Informe del Secretari General de l'ONU al Consell de Seguretat.

La realitat en el terreny

Alhora la situació dels xiquets en zones de conflicte en tot el món segueix sent greu i completament inacceptable. Les parts en conflicte segueixen violant amb impunitat els drets dels xiquets. En situacions de conflicte armat els xiquets no només perden la seua infància i les oportunitats per a l'educació i desenvolupament, sinó que també pateixen danys físics, traumes psicològics, abusos sexuals, comerç sexual, explotació econòmica, desplaçaments i separació de la família.

Encara que se suposa que els xiquets en conflictes armats estan protegits pel dret Internacional Humanitari, en realitat no és així. Protegir la seguretat i els drets dels xiquets en conflictes armats és la meta de l'ONU, que espera fer realitat els compromisos internacionals per a protegir als xiquets involucrats en guerres.

En els conflictes d'avui més del 90 per cent dels morts i ferits són civils, dels quals més de la meitat són xiquets. Save the Children ha estimat que més de 6 milions de xiquets estan en risc a causa dels conflictes en tan sols cinc països: Afganistan, Angola, Burundi, la República Democràtica del Congo (RDC) i Serra Lleona.

Des de l'any 1990 més de 2 milions de xiquets han mort i més de 6 milions han estat ferits de gravetat o mutilats a causa de conflictes armats.³ Sobre la base de crides d'urgència de l'ONU recentment revisats (que cobreixen només una proporció de l'Ajuda Humanitària) i informació de la Federació Internacional de la Creu Roja (IFRC, de les seues sigles en anglès) actualment hi ha entre 250 i 300 milions de xiquets en el món afectats per crisis humanitàries i desastres.

A més de les amenaces a la salut i el benestar, els xiquets implicats en guerres i desastres s'enfronten a la inseguretat i necessitats de protecció. S'estima que més de 17 milions de xiquets han estat desplaçats tant dins com fora dels seus països. A pesar d'un descens en el nombre de refugiats a nivell mundial, la tendència es va invertir en la primera meitat de l'any 2004. Els conflictes en curs en Sudàn, L'Iraq, la República Democràtica del Congo i altres països han incrementat la població de xiquets refugiats en un 4 per cent en sis mesos.⁴

Actualment hi ha més de 300.000 xiquets lluitant com soldats amb les forces armades del govern o grups armats d'oposició en tot el món. Quasi la meitat dels estats en guerra en 2004 usa combatents menors de 15 anys.⁵ En més de 35 països en tot el món, xiquets menors de 18 anys estan participant activament en hostilitats, la majoria amb edats compreses entre 14 i 17 anys, encara que hi ha alguns de tan sols set anys.

Els esforços per al Desarmament, la Desmobilització i la Reintegració (DDR) han ajudat als ex-xiquets soldats a tornar a la vida civil. Des de principis de 2004 s'han desarmat més de 4.000 xiquets soldats a Afganistan i Burundi.⁶ No obstant això encara queden molts en forces regulars i grups armats, mentre que els programes DDR han passat per alt a uns altres. En àrees de conflicte continu, com Sri Lanka i la República Democràtica de Congo, alguns xiquets soldats desmobilitzats han tornat a ser reclutats per rebels.⁷

Els xiquets desplaçats són més vulnerables que els xiquets refugiats, doncs no estan protegits per la Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats. Només en la República Democràtica del Congo hi ha més de 400.000 xiquets desplaçats.⁸ Els xiquets que són arrancats de les seues comunitats natalis s'enfronten a un futur incert on la seua vulnerabilitat elevada els deixa sota l'amenaça de la violència, l'abús sexual, els traficants i l'exploatació. Molts, si no tots els xiquets desplaçats patiran algun grau de trauma psicològic.

En el caos de conflictes i emergències, els xiquets se separen rutinàriament dels seus pares i famílies, qui han estat assassinats, mutilats o han fugit a altra part. Actualment hi ha més d'un milió de xiquets separats de les seues famílies o orfes. Más de 50.000 xiquets han perdut a ambdós pares a causa del conflicte en Sudàn. Altres 170.000 xiquets més no tenien cap informació sobre els seus pares biològics.⁹

Els xiquets desplaçats tenen un accés mínim a l'educació. Açò redueix les seues oportunitats per a un futur productiu fins i tot després que acabe el conflicte. En Gaza i Cisjordània els tocs de queda, els cèrcols i la violència han conduït al tancament de 1.300 centres escolars.¹⁰ En Costa d'Ivori més de 1 milió d'alumnes de primària han experimentat interrupcions en la seua escolarització des del nou brot de violència.¹¹

Aquesta incapacitat per a assistir a l'escola es correlaciona amb altres dimensions de la protecció, doncs els xiquets tenen més temps lliure i menys supervisió. D'aquesta manera es tornen cada vegada més vulnerables a l'abús físic i sexual. L'abast de l'exploatació i l'abús sexual de xiquets en la guerra i en conflictes es desconeix en gran part. No obstant això, segons UNIFEM, a Serra Lleona, el 94 per cent de les famílies desplaçades va patir abusos sexuals. A més el 40 per cent de la població, incloent a 692.000 xiquets, van patir abusos sexuals entre 1994 i 1997 en els moments més crítics de la guerra civil.¹² L'abús i l'exploatació de dones i xiquetes són característiques comunes del context en temps de guerra i són cada vegada més una pràctica sistemàtica triada per a avançar els objectius militars i polítics. Açò els fa més vulnerables a l'extensió del VIH/SIDA i altres malalties.

En emergències els xiquets s'enfronten a riscos elevats de ser desplaçats per força i de patir violacions dels seus drets humans per les parts en conflicte i altres grups oportunistes que trien com blanc específic als civils. Contribuint a aquesta vulnerabilitat hi ha una absència d'autoritat i ordre social que, al seu torn, trastorna els sistemes econòmics crítics tant com la infraestructura material i social. Els xiquets s'enfronten cada vegada més als següents riscos: separació de les seues famílies tant accidental com forçadament; el risc de reclutament per les forces armades; i el risc de la violència, exploatació i abús. L'impacte sobre els xiquets pot ser més profund a causa de la seua edat i etapa de desenvolupament. Pot ser difícil assegurar que es compleixen les necessitats bàsiques dels xiquets i es protegeixen els seus drets, llevat que els sistemes d'ajuda tinguen en compte les seues necessitats específiques.

La Resposta Internacional

Les organitzacions internacionals, agències humanitàries i Organitzacions No Governamentals intenten protegir als xiquets en emergències primàriament mitjançant la provisió d'Ajuda Humanitària. Açò consisteix a proveir atenció primària, que permeta als xiquets satisfer les seues necessitats bàsiques, establint programes dissenyats per a aplicar-se a les necessitats específiques de protecció dels xiquets (sovint en el context de programes més amplis de protecció), i prendre acció per a enfrontar-se a les causes de les violacions de protecció.

S'està gastant actualment més de \$5.500 milions a l'any en l'Ajuda Humanitària – un 10 per cent del total de les ajudes de cooperació al desenvolupament. Aquesta xifra ha augmentat constantment durant tota l'última dècada i l'Ajuda Humanitària ocupa una proporció en augment constant del total de l'ajuda. El focus per a aquesta ajuda està fortament influït per consideracions polítiques i la pressió dels mitjans de comunicació tant com per les necessitats. En el 2002, per exemple, més de la meitat de l'ajuda humanitària es va destinar a Afganistan.

Però, a pesar d'aquesta ajuda, no hi ha dubte que la majoria dels xiquets en situacions d'emergència no estan adequadament protegits. La incapacitat per a protegir a tots els xiquets en emergència està causada pels següents factors:

- L'escala del problema excedeix la capacitat o voluntat de la comunitat internacional per a actuar: per exemple només el 52 per cent dels Processos d'Apel·lacions Consolidades actuals (CAP) reben fons, el que suggereix que la comunitat internacional és capaç de respondre solament a la meitat de les necessitats identificades en aquests casos.
- Buits, debilitats, fallades de gestió, fallades de coordinació i planificació, i una insuficient prioritat i voluntat política dirigides a la situació de crisi dels xiquets.
- En el terreny la implementació queda arrere de la retòrica de protegir als xiquets.
- La protecció dels xiquets es veu com un assumpte que es pot arreglar més tard, una mica addicional en el marc temporal d'una resposta d'emergència, més que un component crític de les respostes de primera fase.

El recent Informe del Secretari General, una avaluació exhaustiva de la resposta del sistema de l'ONU per als xiquets afectats pel conflicte armat va descobrir, analitzant el Procés d'Apel·lacions Consolidades (CAP) de 2000 al 2002 que els donants no finançaven els projectes per a xiquets afectats per conflictes armats (CAAC) al mateix nivell que estan finançant altres projectes, siga com anara l'agència sol·licitant. De mitjana, els donants van atorgar el 73 per cent del finançament demanat per a tots els projectes en el CAP, comparat amb només el 60 per cent del finançament demanat per a xiquets en projectes de conflictes armats durant el mateix període de temps. Els projectes enfocats a la protecció de xiquets van rebre menys fons que els projectes de supervivència d'aquests. A més el 60 per cent del personal de l'ONU i ONGs enquestats en 28 països afectats per conflictes van indicar que els nivells de finançament eren insuficients per a satisfer fins i tot les necessitats de protecció més bàsiques dels xiquets en aquestes situacions. Normalment és difícil demostrar l'impacte dels projectes del CAAC sobre la vida dels xiquets. Les agències proveïdores de fons sovint volen indicadors concrets que demostren l'èxit de les iniciatives. No obstant això, les qüestions de protecció i

prevenció sovint no tenen resultats tangibles que es puguin amidar. Açò podria explicar el desajustament en el finançament d'aquests projectes.¹³

L'escala i severitat de les emergències recents¹⁴ ha conduït a una investigació de com la comunitat internacional pot prendre mesures per a protegir als xiquets en emergències. Avui dia aproximadament el 90 per cent de les víctimes de conflictes són civils, i la gran majoria d'aquests són xiquets i dones. El caràcter intern dels conflictes actuals comporta que la majoria dels afectats no pot demanar la protecció internacional com refugiats. Per tant, els governs de les nacions on ocorren les emergències o conflictes tenen la responsabilitat primària de protegir als seus ciutadans. Aquesta responsabilitat sovint satura la capacitat del govern per a la protecció i, a més, moltes vegades és el mateix govern l'autor de la violència contra les seues propis ciutadans.

Les famílies i comunitats tenen la responsabilitat primària de protegir als xiquets, però en emergències aquestes salvaguardes i estructures de protecció poden esfondrar-se, deixant als xiquets encara més vulnerables als abusos. En aquests casos, tant els governs nacionals i internacionals com altres òrgans internacionals tenen la responsabilitat d'omplir aquest buit per a protegir millor als xiquets.

El Marc Legal Internacional

Save the Children creu que la protecció dels xiquets és una responsabilitat col·lectiva de la societat que s'exerceix a nivell de la família, la comunitat, la societat civil, l'Estat i la comunitat internacional. Les activitats de protecció, per tant, han de conjugar una gamma d'actors, sistemes, processos i institucions. Mentre que el compromís de la comunitat en la protecció dels xiquets és instrumental, açò no disminueix la responsabilitat primària dels estats de protegir a la població civil conforme al dret internacional.

El Dret Internacional Humanitari

El Dret Internacional, i en particular el Dret Internacional Humanitari (Els Convenis de Ginebra) estableix els estàndards per a la protecció dels civils en situacions de conflicte. Les quatre Convencions de Ginebra de 1949 i els seus dos protocols addicionals de 1977 són els instruments principals del Dret Internacional Humanitari que tracten la qüestió.

Los Convenis de Ginebra (1949)

- I Conveni de Ginebra – exposa les obligacions de les parts en guerra en relació amb tracte i protecció dels ferits i malalts de les forces armades en campanya.

- II Conveni de Ginebra – exposa les obligacions de les parts en guerra relacionats amb el tracte i protecció dels membres de les forces armades que són ferits, malalts i naufragats en el mar,
- III Conveni de Ginebra – exposa les obligacions de les parts en conflicte relacionades amb el tracte i la protecció dels presoners de guerra.
- IV Conveni de Ginebra – exposa les obligacions de les parts en guerra relacionades amb el tracte i protecció de les persones civils en temps de guerra, ocupació o internament.

Per a la protecció dels civils, el Dret Internacional Humanitari exigeix que les parts en guerra:

- respecten la distinció entre combatents i no-combatents.
- contraposen la proporcionalitat de la violència al potencial de danys a civils.
- prenguen precaucions per a evitar pèrdues i danys a civils.

L'IV Conveni de Ginebra fa escassa referència als xiquets encara que estipula que les parts signants en el Conveni proporcionen una protecció especial als xiquets. Específicament, l'article 23 obliga a les parts que permeten el lliure pas de menjar, roba i medicines destinats a menors; l'article 24 obliga als Estats a ajudar als xiquets separats de les seues famílies o orfes i l'article 14 obliga a les Parts Contractants a l'establiment d'hospitals i zones de seguretat per a protegir tant a xiquets com a altres grups vulnerables.

Atès que la naturalesa dels conflictes ha canviat des de l'entrada en vigor dels Convenis de Ginebra, aquests resulten molt febles en qüestions de conflictes interns. No obstant això, l'Article 3 Comú als Convenis obliga a les parts en conflicte que proporcionen una sèrie limitada d'obligacions amb civils.

Protocols Addicionals (1977)

En 1977, la comunitat internacional va adoptar els protocols addicionals als Convenis de Ginebra, que pretenien posar aquests al dia, estendre la protecció a civils en conflictes internacionals i establir unes garanties mínimes en conflictes interns:

- Protocol Addicional I – amplia la protecció proporcionada a xiquets en conflictes internacionals, assegurant que estiguin subjectes a un respecte especial i protegits de qualsevol forma d'abús sexual. Les parts també han de subministrar les cures i ajuda requerits:
  - Article 77 (2) i (3) – l'edat mínima per al reclutament és de 15 anys
  - Article 77 (3) i (4) – els joves seran detinguts separatament dels adults i no seran subjectes a la pena de mort

- Article 78 (1) – disposa que els xiquets no siguen evacuats llevat que haja motius convinents i que se sol·licita el consentiment dels pares prèviament a l'evacuació
- Article 78 (2) – disposa que després de l'evacuació del xiquet se seguisca amb l'educació d'aquest

- Protocol Addicional II – s'aplica a les parts en conflictes armats no-internacionals. Les obligacions són menys restrictives i el conflicte ha de complir el requisit de l'Article 1. El protocol II disposa obligacions similars al protocol I però de característiques més limitades:
  - Article 4(3)(a) – els xiquets tenen el dret a l'educació
  - Article 4(3)(b) – cal reunir als xiquets amb les seues famílies si han estat separats
  - Article 4(3)(i) – cal allunyar als xiquets de les zones de conflicte amb el consentiment dels pares;
  - Article 4(3) (c) – cal protegir als menors de 15 anys del reclutament per part de les forces o grups armats

Les Normes Internacionals de Drets Humans

La Convenció de l'ONU sobre els Drets del Xiquet (1989)

La Convenció de l'ONU sobre els Drets del Xiquet exposa exhaustivament els drets econòmics, socials i culturals així com els drets civils i polítics.

L'article 38 s'ocupa de la qüestió de protegir als xiquets en temps de conflicte.

A diferència de les altres disposicions de la Convenció, la protecció del reclutament en les forces armades no s'estén a les persones fins a l'edat de 18 anys, sinó que limita aquesta protecció als 15 anys. No obstant això, la Convenció no imposa als estats una obligació absoluta d'assegurar la protecció dels xiquets en conflictes armats i emergències.

La Convenció de l'ONU sobre els Drets del Xiquet ens dona un marc extens dels drets del xiquet a més d'un mecanisme per a demanar comptes als obligats a complir amb aquests drets. Els articles de la Convenció amb més rellevància per a la protecció dels xiquets en les emergències inclouen:

- Article 6 – el dret a la vida
- Articles 7 i 8 – dret a la identitat
- Articles 9, 10 i 20 – evitar la separació dels pares; la reunificació de les famílies; la protecció dels xiquets sense família
- Article 11 – l'exempció de trasllats il·lícits i la detenció il·lícita en l'estranger

- Articles 19 i 37 –prohibició de l'abús, negligència i tracte negligent
- Article 22 – la protecció dels xiquets refugiats o xiquets que tracten d'obtenir l'estatut de refugiat
- Article 25 - els drets a les cures alternatives i la col·locació en institucions
- Article 32 - l'explotació econòmica i la protecció contra el treball perillós
- Article 34 – la protecció contra l'explotació sexual
- Article 35 – exempció del segrest, la venda i la tracta
- Article 36 - protecció de totes les altres formes d'explotació
- Article 37 – exempció de la tortura i la privació de la llibertat
- Article 38 – els menors de 15 anys no participen directament en les hostilitats, ni seran reclutats en les forces armades
- Article 39 – cures de rehabilitació: els xiquets víctimes dels conflictes armats, de la tortura, l'abandó, abús o explotació reben un tractament apropiat per a la seua recuperació i la seua reintegració social
- Article 40 - la justícia juvenil i els drets respecte a l'administració de la justícia (les condicions de l'arrest, el judici i la detenció)

El Protocol Facultatiu de la Convenció de l'ONU sobre els Drets del Xiquet relatiu a la participació de xiquets en els conflictes armats (2000)

El Protocol Facultatiu insta als governs a prendre totes les mesures factibles per a assegurar que els xiquets no participen directament en les hostilitats. El 25 de maig del 2000, l'Assemblea General de l'ONU va adoptar per consens un Protocol Facultatiu a la Convenció sobre els Drets del Xiquet sobre la implicació dels xiquets en els conflictes armats, que eleva de 15 a 18 anys l'edat a la quin es permet la participació directa en els conflictes armats, i estableix una prohibició per al reclutament sota els 18 anys. Encara que el Protocol Facultatiu estableix els 18 anys com edat mínima per al reclutament obligatori, no és així per al reclutament voluntari.

Les Resolucions del Consell de Seguretat

Abans de 1999 no havia cap resolució del Consell de Seguretat que tractara específicament el tema dels xiquets i el conflicte armat. Gràcies a la labor incansable de les agències dels drets dels xiquets, la qüestió dels menors afectats per conflictes armats ha estat situada fermament en l'agenda de la pau i seguretat de l'ONU. Es reconeix cada vegada més que els drets i interessos dels xiquets han d'estar integrats en totes les fases de les activitats per a l'establiment, manteniment i consolidació de la pau. Açò significa que la protecció dels xiquets i els

seus drets han d'estar tinguts en compte des del principi dels esforços per a establir la pau, quan es negocien els acords de pau, en els mandats de les operacions de pau i durant les activitats post- conflicte.

Resolució 1261 del Consell de Seguretat (1999)

És la primera resolució que en 1999 declara significativament que la protecció i seguretat dels xiquets afectats per conflictes armats és una qüestió que afecta a la pau i seguretat internacional i, per tant sota el mandat del Consell de Seguretat. La resolució insta a tots els estats membres i totes les parts del sistema de l'ONU a intensificar els seus esforços per a assegurar la fi del reclutament i utilització de combatents menors d'edat, a més de facilitar el desarmament, la desmobilització, la rehabilitació i la reintegració dels xiquets ja en servei com soldats. A més exhorta a totes les parts en guerra a prendre “mesures especials” per a protegir als xiquets, particularment a les xiquetes, de la violació i altres formes d'abusos sexuals. La Resolució 1261 insta que es done la prioritat apropiada a la protecció i rehabilitació dels xiquets durant les negociacions. També demana que les agències, organitzacions i governs que implementen els programes de la construcció post-conflicte posen les necessitats dels xiquets en el centre de la planificació i assignació de recursos. La Resolució 1261 reconeix també els efectes perjudicials de la proliferació i el tràfic transfronterer d'armes menudes sobre la seguretat de les poblacions vulnerables, en particular els xiquets.

Resolució 1314 del Consell de Seguretat (2000)

El Consell de Seguretat subratlla la responsabilitat de tots els països d'excloure de tot acord d'amnistia als responsables de crims contra menors d'edat. Demana amidades contra el comerç il·lícit de recursos naturals, com els diamants, que impulsen les màquines de guerra i així contribueixen a la persecució massiva dels xiquets. La resolució demana un augment en la protecció i assistència als refugiats i els desplaçats interns, la major part dels quals són dones i xiquets, i destaca la importància de tractar les necessitats especials i vulnerabilitats de les xiquetes en conflictes armats. A més demana uns esforços intensificats per a aconseguir l'alliberament dels xiquets segrestats. La Resolució 1314 va seguir la publicació d'un informe exhaustiu de 19 de juliol del 2000 (S/2000/712), elaborat pel secretari General de l'ONU, Kofi Annan, encarregat per la Resolució 1261. Moltes de les disposicions de la Resolució responen a les 55 recomanacions específiques fetes en l'informe del Secretari General, que van ser debatudes obertament en el Consell de Seguretat el 26 de juliol de 2000.

Resolució 1379 del Consell de Seguretat (2001)

Aquesta resolució, basada en la resolució anterior, estudia altres qüestions preocupants, inclòs el VIH/SIDA. Recol·lant-se en la mesura contra aquelles parts que utilitzen i recluten a xiquets en hostilitats, el Consell de Seguretat va demanar al Secretari General que redactara una llista de les parts que recluten o utilitzen a xiquets, en violació del Dret Internacional. El Consell també va demanar al Secretari General que intensificara les activitats de seguiment i presentació d'informes fetes per les operacions de suport al manteniment i consolidació de la pau sobre la situació dels xiquets en el conflicte armat. En un informe demanat pel consell sobre la implementació de la resolució, es va demanar al Secretari General que adjuntara una llista de les parts en conflicte armat que reclutaven o utilitzaven xiquets, violant així les seues obligacions internacionals. La resolució a més va demanar a totes les parts en conflicte armat que respectaren totalment les normes internacionals relacionades amb els drets i la protecció dels xiquets en conflicte armat; que proporcionaren protecció i ajuda als refugiats i desplaçats interns, que prengueren mesures especials per a protegir els drets de les xiquetes, satisfer les seues necessitats i posar fi a totes les formes de violència i explotació; i que proporcionaren protecció per als xiquets en els tractats de pau. El Consell també expressa la seua disposició a seguir incloent assessors de protecció dels xiquets en les operacions del manteniment de la pau. Es va instar als estats que ratificaren el Protocol Facultatiu de la Convenció sobre els Drets del Xiquet relatiu a la Participació de Xiquets en els Conflictes Armats.

Resolució 1460 del Consell de Seguretat (2003)

Aquesta resolució demana al Secretari General que presente fins al 31 d'octubre un informe sobre la implementació tant d'aquesta resolució com de la resolució 1379 (2001), que incloga, entre uns altres, el progrés fet per les parts en la llista de l'annex al seu informe a acabar amb el reclutament o utilització de xiquets en el conflicte armat i una avaluació de les violacions dels drets i d'abusos d'aquests xiquets. La resolució va demanar al Secretari General que assegurara que en tots els seus informes al Consell sobre situacions en països específics incloguera com un aspecte específic de l'informe la protecció dels xiquets en conflictes armats. El Consell també va anotar amb preocupació tots els casos d'explotació i abús sexual de xiquets i dones, especialment de xiquetes, en crisis humanitàries, inclosos els casos que impliquen a treballadors humanitaris i les forces de manteniment de la pau. En aqueix sentit va demanar als països contribuents que incorporaren els Sis Principis Essencials

del Comitè Permanent Interagencial sobre Emergències en codis pertinents de comportament per al personal de manteniment de la pau i que desenvolupen mecanismes apropiats de disciplina i responsabilitat. A més va demanar als estats membres i les organitzacions internacionals que asseguraren que els xiquets afectats per conflictes armats s'impliquen en tots els processos de desarmament, desmobilització i reintegració, tenint en compte les necessitats i capacitats específiques de les xiquetes. A més va demanar que la durada d'aquests processos fóra suficient per a una transició reeixida a la vida normal dels xiquets desmobilitzats, i que es posara una èmfasi especial en l'educació, incloent el seguiment a través de les escoles, entre uns altres, per a prevenir que tornaren a ser reclutats.

Resolució 1539 del Consell de Seguretat (2004)

La Resolució 1539 va reafirmar moltes de les qüestions tractades en les resolucions anteriors, inclosa la preocupació del Consell per l'explotació sexual en crisis humanitàries, la importància d'incloure als xiquets en els programes de desarmament, desmobilització, rehabilitació i reintegració (DDRR) i la necessitat de disposicions per a la protecció dels xiquets en els mandats per al manteniment de la pau. La resolució va reiterar la condemna de la utilització i reclutament de xiquets en el conflicte armat i va ampliar encara més la llista de les violacions per a incloure l'assassinat, la mutilació, la violació i altres formes de violència sexual principalment comeses a xiquetes, el rapte i el desplaçament forçat, la denegació d'accés humanitari, atracaments contra escoles i hospitals, la tracta, el treball forçat, totes les formes d'esclavitud i totes les altres violacions comeses contra xiquets durant el conflicte. El Consell de Seguretat va demanar al Secretari General, en un informe que calia presentar el 31 d'octubre 2004, que ideara un pla d'acció per a un mecanisme sistèmic i complet per al seguiment i la presentació d'informes. Aquest pla havia d'aprofitar els coneixements tècnics del sistema de l'ONU, dels governs nacionals, de les organitzacions regionals i de ONGs en la seua qualitat d'assessors, per a donar informació sobre el reclutament de xiquets soldats així que altres violacions. El Consell també va expressar la seua preocupació per la utilització i reclutament continu de xiquets per les parts llistades en l'informe del Secretari General. Va exhortar a aquestes parts que prepararen plans d'acció concrets i amb límit de temps per a posar fi al reclutament i la utilització de xiquets, en cooperació estreta amb les missions de manteniment de la pau i els equips dels països. A més va demanar al Secretari General que revisara amb regularitat el seu compliment i va expressar la seua intenció de considerar la possibilitat d'imposar mesures especials en les resolucions per a països específics com, per exemple, prohibicions d'armes i prohibicions d'ajuda militar, si les parts es neguen a entrar en diàleg, no desen-

volupen plans d'acció o no compleixen els compromisos fets en el seu pla d'acció. La Resolució 1539 també va demanar als estats i a l'ONU que reconegueren el paper important que ocupa l'educació en les àrees de conflicte per a parar i prevenir el reclutament i els reclutaments successius de xiquets.

Resolució 1612 del Consell de Seguretat (2005)

La Resolució 1612 va reiterar diverses prioritats de les resolucions anteriors, com l'explotació sexual i la necessitat que les parts respecten les seues obligacions internacionals quant als xiquets afectats per conflictes. Aquesta resolució a més va autoritzar la implementació d'un mecanisme per al seguiment, la presentació d'informes i el càstig dels quals cometen violacions greus contra menors en conflictes. El Consell va afirmar que el mecanisme vigilaria les violacions greus per governs i actors no-estats, enfocant-se especialment en els delictes identificats en la resolució 1539: el reclutament de xiquets soldats, que vulnera els instruments internacionals; l'assassinat i mutilació de xiquets; la violació i altres actes sexuals violents comesos principalment contra les xiquetes; el rapte i el desplaçament forçat; la negació d'accés humanitari a xiquets; atracaments contra escoles i hospitals tant com la tracta, el treball forçat i totes les formes d'esclavitud. La resolució va exigir que aquest mecanisme s'engegara immediatament en les situacions catalogades en l'informe del Secretari General que es trobaven ja en l'agenda del Consell de Seguretat, i que s'aplicara més tard a aquelles situacions de l'informe del Secretari General que no estaven en l'agenda del Consell. El Consell de Seguretat va autoritzar l'establiment d'un grup de treball compost de tots els 15 membres del Consell, que seria responsable per al seguiment de la implementació d'aquesta i les seues resolucions anteriors sobre els xiquets i conflictes armats i per a fer una revisió independent del mecanisme per al seguiment i la presentació d'informes. A més el Consell va expressar la seua preocupació per la falta de progrés de les parts culpables a desenvolupar i implementar els plans d'acció per a posar fi a les violacions, exigits en la Resolució 1539(2004), i va exigir que les parts implicades ho feren sense demora. La Resolució també va demanar a les organitzacions regionals i sub-regionals que treballen amb els xiquets afectats pel conflicte armat que posaren la protecció dels xiquets en el centre de tots els aspectes del seu treball, inclosa la formació per a les operacions per a la pau i que establiren mecanismes per a la protecció de xiquets dins dels seus secretariats. El Consell de Seguretat també va reafirmar el seu propòsit d'examinar la possibilitat d'imposar mesures específiques contra les parts en conflicte armat que estan en l'agenda del Consell de Seguretat i que violen el Dret internacional aplicable relacionat amb els drets i la protecció dels xiquets en conflicte armat.

Conveni 182 de l'Organització Internacional del Treball (1999)

El Conveni 182 de la OIT tracta les pitjors formes de treball infantil. L'Article 3 del Conveni defineix les pitjors formes de treball infantil com: l'esclavitud infantil, l'explotació sexual de xiquets, la utilització de xiquets per a activitats il·legals, i qualsevol forma de treball que podria comprometre la salut, la seguretat o la moral del xiquet, on pot incloure's la utilització de xiquets per grups i forces armats. Tots els països que adopten el Conveni 182 es fan responsables de les pràctiques de treball infantil dins del seu país. El Conveni exigeix que cada estat establisca unes mesures eficaces que prohibisquen i eliminen les pitjors formes de treball infantil.

El Estatut de Roma de la Cort Penal Internacional (1998)

La Cort Penal Internacional (CPI) és una important força dissuasòria per a frenar els abusos contra menors, específicament el servei militar obligatori, alistament o utilització en hostilitats de menors de 15 anys, que estan tipificats com crims de guerra en l'Estatut de la CPI. L'Estatut va incloure a més altres mesures importants per a protegir als xiquets en conflictes armats: va reconèixer com crim de guerra els atracaments intencionats sobre centres educatius; va disposar arranjaments especials per als xiquets com víctimes i testimonis; i va eximir als menors de 18 anys del processament pel tribunal. Finalment, la Cort ajudarà a assegurar que els autors dels crims comesos contra xiquets, que perduren amb impunitat en totes les parts del món, siguin responsables per això.

El Conveni sobre l'Estatut dels Refugiats (1951)

El Conveni sobre l'Estatut dels Refugiats i el seu Protocol de 1967 també asseguren el dret del xiquet refugiat a la protecció en temps de conflicte i emergències. Els estats tenen l'obligació de respectar el principi de no-refoulement, que es defineix com el dret a no ser expulsat ni retornat si la vida de l'individu es posara en perill. Els refugiats tenen el dret a gaudir dels mateixos drets (polítics, civils, socials i econòmics) que aquells daus als residents estrangers del país d'asil, com la llibertat de pensament, la mobilitat i la prohibició de la tortura i tractament degradant.

En particular:

- Articles 3 i 4 – el Dret a la no-discriminació: els drets continguts en el Conveni per als refugiats han d'aplicar-se igualment a cada refugiat, sense distinció per raça, religió, nacionalitat o militància a un grup o opinió política particular.

- Articles 25 i 28 – el dret a la documentació i certificacions sobre el seu estatut, inclosos els documents de viatge.
- Article 16 – el dret d'accés als tribunals del país d'asil.
- Articles 17 i 24 – el dret al treball. Els refugiats es beneficiaran de la legislació laboral i els sistemes de seguretat social dels quals gaudeixen els nacionals del país d'asil.
- Article 22 – el dret a l'educació.

Definició

Encara que la protecció dels xiquets s'estiga convertint en una prioritat global cada vegada més important – per exemple, el Consell de Seguretat de l'ONU recentment va posar en relleu aquesta qüestió com un assumpte greu de seguretat – no hi ha una definició de la protecció dels xiquets en emergències compartida per tots, i molts dels actors tenen la seua pròpia definició.

Dita senzillament, quan programem o vam advocar per la protecció de menors ens ocupem de prevenir o mitigar els abusos – directes o indirectes - més perjudicials d'una emergència sobre els menors:

Save the Children defineix la protecció de xiquets en emergències com:

“Les accions per a prevenir o tractar l'abús dels drets dels menors causat directament o indirectament, al benestar emocional o físic dels xiquets, a través de l'acció o la manca d'acció de tercers, o un “acte de força major”, durant un conflicte i/o emergència.”¹⁵

En les emergències, com en totes les situacions, els xiquets tenen el dret de viure lliures de:

- l'explotació sexual i laboral.
- la violència de gènere, l'assassinat, la tortura i els danys físics.
- la coerció, el desplaçament i el reclutament.
- la privació de l'accés a l'ajuda humanitària.

Es poden evitar molts casos de risc i d'explotació. Amb molta freqüència són les terceres parts les responsables de crear un ambient d'explotació i abús que obliguen als menors a fer eleccions difícils per a sobreviure; unint-se a grups armats, comerciant amb el sexe en canvi de menjar, i emprenent altres accions que posen en perill la seua seguretat física i psíquica perquè no tenen més opcions. Els programes per a la protecció dels xiquets han d'incorporar activitats que protegiscuen als xiquets de més danys i asseguruen que se satisfan les seues necessitats de tal manera que no estiguen posats en perill.

Podem conceptualitzar la protecció de menors de tres maneres:

1. Prevenir o alleujar els efectes immediats d'un patró específic d'abús: Les activitats que identifiquen un patró emer-

gent o establert d'abusos, com la violència de gènere, el reclutament i l'explotació de xiquets i estan dissenyades per a prevenir la reparació d'aquests.

2. Restablir/ retornar unes condicions de vida dignes: Activitats dissenyades per a restablir la dignitat dels xiquets a través de l'autonomia, la rehabilitació i recuperació.¹⁶

3. Promoure el respecte per als drets dels xiquets: Activitats que tenen com objectiu la creació d'un medi ambient - polític, social, econòmic, institucional o cultural – que afavoreix el respecte dels drets dels xiquets. Açò inclou accions per a comprometre a les comunitats en el procés de protecció.

Per a assegurar el màxim nivell de servei i protecció, Save the Children ha definit les prioritats claus de programació per a guiar activitats de camp sostenibles, per a l'ús eficaç dels recursos i per a enfocar els esforços de suport per a assolir un canvi sistèmic. Les següents set prioritats de programació donen una idea general de les àrees que Save the Children ha identificat com les quals mereixen la consideració més alta quan un dissenya els esforços de protecció per als xiquets en situacions d'emergència:

- **La protecció contra els danys físics:** Amb l'evolució del caràcter dels conflictes i emergències, els ciutadans, inclòs els xiquets, s'estan convertint cada vegada més en blancs i víctimes de la violència física. Les organitzacions han de protegir el suport i les iniciatives de programes dissenyats per a millorar la seguretat física dels xiquets, com els programes de consells sobre mines terrestres i de rehabilitació física. Les situacions on els xiquets són blancs directes han d'estar vigilades, documentades i dutes a l'atenció d'una gamma de responsables, incloent el Consell de Seguretat, els representants especials de l'ONU, els governs nacionals etc.
- **La protecció contra l'explotació de la violència de gènere:** La violència sexual és una amenaça crònica per als menors en crisi, particularment per a les xiquetes. Les organitzacions han de reconèixer que els menors són molt vulnerables als abusos tal com la violació, l'incest i l'assetjament durant períodes de conflicte armat i desplaçament, quan les seues estructures de suport i protecció estan limitades o inexistents.
- **La protecció psico-social:** Durant els períodes de crisi, els menors es veuen exposats a una sèrie de circumstàncies extremes. Avui dia es reconeix generalment que, a més de satisfer les necessitats bàsiques com l'alimentació i el recer cal donar consideració al suport emocional i evolutiu dels xiquets. L'experiència ens demostra que els xiquets tendeixen a recuperar-se més ràpidament de les experiències penoses si són donats suport per la seua família i la seua co-

munitat. Per tant la reunificació familiar i el retorn a la vida normal és una prioritat. Altres iniciatives podrien incloure la provisió de la recreació i “llocs segurs” per a jugar, l'educació informal i el suport a les famílies, sobretot a les famílies de dones o de pares solters.

- **La protecció contra el reclutament per grups armats:** En situacions de conflicte els xiquets són regularment reclutats per les forces armades, de manera forçada o “voluntària”, assumint molts papers incloent el combat, actuant com espies o missatgers i per a propòsits sexuals. El reclutament exposa als xiquets a una gamma de riscos extrems i de danys, inclosa la mort, el dany físic, la violència física i sexual. Els responsables han de comprometre's amb la programació de camp i la denúncia, que prioritzen la prevenció del reclutament, com l'alliberament dels menors dels forces armades d'una manera permanent, seguida per la rehabilitació i la reintegració.
- **La protecció en cas de separació familiar:** La separació dels xiquets de les seues famílies és probable en la majoria de les situacions d'emergència. La programació ha de ser dissenyada per a prevenir aquesta separació a través de la preparació prèvia. Les intervencions es requereixen urgentment per a identificar als xiquets que han estat separats, donar-los unes cures i protecció immediats, prevenir més separacions i donar suport les solucions a llarg termini per als xiquets que han estat separats dels seus cuidadors immediats. Els programes de recerca i reunificació han de ser portats a terme de manera coordinada i tenint en compte els recursos locals.
- **La protecció contra abusos relacionats amb el desplaçament forçat:** En particular, els camps poden protegir a les dones i els xiquets de la violència armada. No obstant això, els efectes negatius d'aquest desplaçament poden ser igual de perillosos, si les dones i els xiquets manquen d'accés a les oportunitats educatives i cures de salut adequats, inclosos els serveis de salut reproductiva. A més freqüentment són víctimes de la violència sexual comesa sovint pels designats per a protegir-los. Cal dissenyar programes específics per a aquests riscos, millorant tant l'accés als serveis bàsics de salut i educació, com el seguiment de la protecció.
- **La protecció en la negació d'accés als xiquets a una educació de qualitat:** Cal prioritzar l'educació en les respostes d'emergència, perquè protegeix als xiquets. L'educació reconeix el dret del xiquet a l'educació, reduint així els riscos associats amb les situacions de conflicte i educant als xiquets sobre els seus altres drets. L'educació té el potencial per a protegir als xiquets físicament, psico-socialment i cognitivament. Proporciona un lloc segur per a xiquets vulnerables, pot restablir un sentit de la normalitat després del trauma d'una

emergència i dóna als xiquets una oportunitat per a aprendre les habilitats essencials per a plantar cara a una emergència. L'educació a més proporciona una oportunitat per a disseminar uns missatges claus per a la supervivència, tals com la informació sobre la seguretat enfront de les mines terrestres o la prevenció del VIH/SIDA.

- **El seguiment i la presentació d'informes:** Es reconeix generalment que un sistema robust i exhaustiu per a assegurar la protecció dels xiquets afectats pel conflicte armat ha d'incloure un sistema de seguiment i presentació d'informes fiable acompanyat per accions sistemàtiques per al compliment a nivell del terreny. El sistema sencer ha de basar-se en els principis de la llei; la responsabilitat davant el poble, inclosos els xiquets; i la transparència. Tal sistema ha d'incloure disposicions per a detectar senyals d'alarma anticipada per a reaccionar amb accions primerenques i per a negar la impunitat als quals cometem crims contra xiquets.
- **Promoure la integració social i la reintegració:** En els períodes de conflicte i post-conflicte és comú que els xiquets s'asseuen aïllats, furiosos, marginats i estigmatitzats, sobretot si han estat víctimes o autors reclutats de la violència. El reconeixement de la importància de la integració social i la reconciliació en el procés social de la curació d'una comunitat afectada per la violència segueix sent vital i, per tant és essencial donar suport als programes que incorporen aquests mecanismes de protecció en les seues activitats en la comunitat.

Prioritats per a la protecció

Principis Generals. Integrant la Protecció

La protecció i l'ajuda humanitària estan connectades de manera a l'objectiu comú de salvaguardar els drets bàsics. En situacions de conflicte seria contraproduent pensar en la protecció només o principalment en termes de parar els atacs o intervenir entre els civils i els perpetradors potencials que amenacen amb les seues armes. Danys extensius ocorren sovint quan les poblacions civils manquen d'accés als mitjans adequats per a satisfer les necessitats bàsiques. Si ajudem a satisfer les necessitats bàsiques, tals com l'alimentació, llar o cures bàsiques de salut, la intervenció humanitària pot ser el primer pas a mitigar i prevenir els danys.

Els estàndards i les polítiques dels drets humans defineixen les proteccions legals a les quals té dret la gent. Les activitats de protecció tenen com objectiu la inclusió, assegurar la mitigació de danys i crear un medi ambient que afavorisca el respecte dels drets humans. L'ajuda humanitària és amb freqüència el camí a través del com es proporcionen les proteccions essencials. Si no s'integren la política i la pràctica es corre el risc que

els compromisos verbals de la protecció només servisquen com bàlsam moral per a tranquil·litzar la consciència; per contra la integració eficaç de la protecció i l'ajuda humanitària amplifica l'impacte de la resposta d'emergència.

La integració no significa que la protecció i l'ajuda humanitària són el mateix. Proporcionar ajuda humanitària no constitueix en si la protecció, el que requereix, entre uns altres, una atenció extensiva de la política, les amenaces, els riscos, els béns comunitaris, la pràctica, la construcció de capacitats i el seguiment i presentació d'informes eficaços. La protecció no es pot tractar com una idea extra i ha d'integrar-se en el disseny i la implementació dels programes d'ajuda de manera deliberada i amb promptitud en el procés.

La implementació de la protecció

Es pot engegar la protecció de les següents maneres:

La integració multi-sectorial

Les qüestions de protecció es poden integrar en els serveis humanitaris en sectors com l'alimentació, el recer, la sanitat, l'educació, l'aigua i les instal·lacions sanitàries. Per exemple, els tècnics de les instal·lacions sanitàries han de consultar amb les dones per a desenvolupar un plànol de protecció per al camp, incloent una il·luminació adequada i la localització de les latrines, tant com la construcció de latrines amb pany per a dones i xiquetes.

La recollida de dades

Els visitants als camps per a refugiats o persones internament desplaçades amb freqüència descobreixen que no existeix cap càlcul fiable del nombre de persones en risc, com dones i xiquetes agrupades per edats. Totes les agències humanitàries podrien contribuir a la protecció arreplegant i classificant les dades sobre la base de l'edat o gènere com part integral del disseny de qualsevol assessorament o seguiment.

La formació en habilitats

La formació i la conscienciació del personal de les agències humanitàries es requereix especialment en dues àrees: primer en el disseny de programes que integren la protecció i els serveis humanitaris; i segon a prevenir l'explotació i els abusos sexuals, identificar els riscos i amenaces i prendre mesures apropiades per a denunciar les violacions. La formació en habilitats també és important per als governs, perquè són ells els quals tenen la responsabilitat de protegir a les persones dins del seu territori. Els funcionaris dels governs nacionals i locals han d'estar inclosos en els diàlegs de planificació, els assessoraments, la formació i les discussions sobre les polítiques.

La coordinació

La presència de personal internacional pot en si mateix reduir les amenaces i violacions de la protecció. Les agències han de

coordinar els seus esforços per a assegurar que es programen visites regulars a tots els llocs on la protecció és una preocupació prioritària. Les agències han de designar centres d'atenció per a la protecció dins de les seues organitzacions per a arreplegar dades i presentar informació sobre qüestions de protecció a tots els sectors.

El suport actiu

Mentre que moltes agències puguem veure la recomanació de la protecció com una mica massa polític, podrien utilitzar el diàleg i l'educació com estratègies per a avançar la protecció dins del context local. Les agències poden servir com portaveus locals per a animar a les parts perquè donen assistència d'una manera que ajude als més vulnerables. Les agències de donants poden exigir als possibles receptors de donacions que construeixen un pla que demostre com el seu treball reforça la protecció.

Hi ha molts camins pels quals les agències poden contribuir a la protecció integral. Les agències humanitàries no han de transformar-se en agències de protecció, però poden jugar un paper a reforçar la protecció integrant un enfocament cap a la protecció en el seu treball humanitari. Al final les estratègies integrades ajudaran a tancar els buits actuals en la protecció, a complir les responsabilitats quant a la protecció i a crear sistemes de protecció de màxim abast que facen dels drets humans una realitat.

Protecció contra els danys físics

A) El Problema

Des de 1990 més de 2 milions de xiquets en el món han estat matats, i més de 6 milions ferits de gravetat a causa de conflictes armats.¹⁷ En l'any 1999, els desastres naturals van matar aproximadament a 40.000 xiquets menors de 19 anys.¹⁸

Al llarg de l'últim segle hi ha hagut un increment significatiu de la presa com blanc als civils i, especialment a xiquets. Els xiquets són directament matats o mutilats com vam veure a Serra Lleona, on els xiquets eren víctimes de la mutilació intencionada – durant el conflicte es van mutilar de manera intencionada prop de 10.000. La mutilació més comuna era tallar-los les mans amb un matxet.¹⁹

A més milions de xiquets moren per la falta de prestació de serveis de salvament. Per exemple, en el sud de Sudan s'han mort 95.000 xiquets a causa de malalties prevenibles, una situació exacerbada per la guerra civil.²⁰ Molts conflictes moderns tenen com objectiu directe als civils i les seues institucions socials. A més, en situacions de conflicte moren més dones i xiquets a causa de la malnutrició, la diarrea i altres malalties prevenibles que del resultat directe del combat.

Les mines terrestres sobrants de conflictes passats han cobrat més d'un milió de víctimes des de 1975. En Afganistan i Angola hi ha aproximadament una mina per persona – amb un cost de fins a \$1.000 per mina per a retirar-les. En Cambotja una de cada 236 persones pateix alguna amputació. Angola té més de 70.000 amputats, molts dels quals són xiquets.

Les xifres contenen una història tràgica de la destrucció indiscriminada. Dels 350 tipus de mines anti-persones produïdes per 35 nacions, la majoria està dissenyada específicament per a mutilar més que per a matar. Queda clar que les mines no saben distingir entre la bota d'un soldat i el peu d'un xiquet. Els xiquets en països afectats per mines terrestres són especialment vulnerables als danys causats per aquestes armes.

Per la seua naturalesa de curiosos i aventurers, els xiquets fàcilment poden confondre una mina terrestre amb un joguet o un objecte massa interessant per a no investigar-lo. Xiquets molt joves que no saben llegir sovint vaguen per camps o zones de joc perillosos. I molts xiquets estan en situacions de risc pel nero fet de complir amb les seues tasques diàries tals com arregar llenya, cuidar el bestiar i arregar l'aigua per a les seues famílies.

B) Recomanacions

Respectar el Dret Internacional Humanitari

Fem una crida a tots els governs perquè: a) obeïsquen les estipulacions rellevants del dret internacional sobre assumptes humanitaris, els drets humans i els refugiats i b) que proporcionen una formació adequada en tals normes, incloent les estipulacions relacionades amb menors i de gènere.

Accés humanitari sense traves

Tots els actors internacionals han d'assegurar que les agències humanitàries tinguin un accés sense restriccions a la població civil afectada pel conflicte armat. No podem assegurar la protecció o supervivència de menors si no ens permeten arribar-los a. Subratlem la importància vital de la crida del Consell de Seguretat perquè les parts en conflicte facen arranjaments especials per a satisfer les necessitats de menors d'edat per a la protecció i l'ajuda.

Ratificar el Tractat sobre les Mines Terrestres

Els responsables internacionals han de ratificar La Convenció sobre la Prohibició, Utilització, Acumulació de Reserves, Producció i Transferència de Mines Anti-persones i sobre la seua Destrucció – també coneguda com el Tractat d'Ottawa – fins a l'any 2000. Aprovat per 122 països a Ottawa, Canadà, al desembre de 1997, aquest tractat no només prohibeix la producció, utilització i exportació de mines terrestres i exigeix la destrucció de reserves, sinó que a més requereix als països que participen en els programes per a llevar mines i programes d'ajuda a les víctimes.

Protecció contra l'exploració i violència de gènere

La freqüència de la violència de gènere s'intensifica sovint en temps de conflicte armat, a causa del col·lapse en les estructures socials i mecanismes de protecció que l'Estat, la comunitat i la família normalment proporcionen. Els xiquets, en particular xiquets separats, i famílies encapçalades per dones i xiquets, són els més vulnerables. S'estima que entre 250.000 i 500.000 dones van ser violades durant el genocidi a Rwanda, per exemple, i unes enquestes fetes amb famílies desplaçades a Serra Lleona van revelar que un 94 per cent de les famílies va experimentar abusos sexuals, inclosa la violació, la tortura o l'esclavitut sexual.²¹

La violència de gènere inclou la violència sexual tal com la violació, l'exploració sexual, la prostitució forçada, la mutilació genital femenina, el matrimoni forçat, la violència domèstica, el rapte i la tracta. Encara que també hi ha víctimes d'aquests tipus de violència entre homes i xiquets, les dones són les principals víctimes. Els soldats utilitzen la violació i l'embaràs forçat com instrument de guerra per a degradar, humiliar i destruir el teixit social d'una comunitat. Fins i tot en llocs on no s'utilitza la violació com estratègia sistemàtica d'humiliació i degradació, les dones i xiquetes encara poden ser víctimes de l'exploració sexual, ja que els quals controlen l'accés a les mercaderies i serveis o qui tenen riquesa i/o uns ingressos poden intercanviar l'alimentació o altra ajuda humanitària pel sexe. Un assessorament dirigit per l'Agència per a Refugiats de l'ONU (UNHCR) i Save the Children a Guinea, Libèria i Serra Lleona va trobar acusacions molt difoses de l'exploració sexual, principalment de xiquetes d'entre 13 i 18 anys, per part d'empleats de l'ONU, oficials per al manteniment de la pau i el personal de les ONGs. Una dona refugiada a Guinea va anotar que *“en aquesta comunitat ningú pot tenir accés al CBS (un nutrient de la soia) sense primer tenir relacions sexuals. Es diu un quilo pel sexe.”*²² També s'ha acusat que les forces de manteniment de la pau hagen explotat sexualment a xiquets en canvi de menjar o diners. Fins i tot alguns xiquets molt menuts contenen que se'ls han demanat que posen nus en canvi de galetes o altres aliments. Explica una xica: *“Quan mama em va demanar que fora al rierol per a rentar els plats, un oficial de manteniment de la pau em va demanar que em llevava la roba perquè el fera una foto. Quan li vaig demanar diners em va dir: xiquets no diners, només galeta.”*²³ Després de la publicació d'aquest informe es va posar més èmfasi en el desenvolupament, la disseminació i el compliment d'un codi de conducta per als treballadors humanitaris i les forces per al manteniment de la pau, però segueix eixint a la llum informació sobre l'exploració en camps per a refugiats i desplaçats interns. AL final de 2004 l'Oficina de l'ONU per als Serveis Interns de Vigilància va publicar un informe sobre una investigació de l'operació de l'ONU per al manteniment de la pau en la República Democràtica del Congo (MONUC), i van trobar que el contacte sexual

entre oficials per al manteniment de la pau i xiquetes – normalment entre 13 i 18 anys – va ocórrer amb regularitat, normalment en canvi d'aliments o menudes quantitats de diners.²⁴

Els efectes de l'explotació sexual i la violència de gènere són devastadors. Comporten un increment en les taxes de VIH/SIDA; embarassos forçats i indesitjats; i una alta taxa de mortalitat infantil i maternal deguts a la falta d'infraestructura i cures sanitàries. Xiquetes joves, els cossos de les quals no estan prou madurs per a dur a un xiquet també poden enfrontar-se a problemes de salut a llarg termini. Els bebés nascuts com a conseqüència de la violació també poden córrer un risc elevat de ser abandonats. Les altres conseqüències inclouen que les xiquetes són excloses de la comunitat a causa d'haver estat violades i/o de quedar-se embarassades sense estar casades. Açò els pot deixar encara més vulnerables a l'explotació sexual comercial, a causa de la falta de suport de la comunitat o la família i la falta d'opcions alternatives viables per a guanyar-se la vida.

A) Resposta internacional

La comunitat internacional ha cercat protegir als xiquets de la violència sexual a través de diversos mecanismes legals. La Convenció dels Drets del Xiquet (CDX), per exemple, reconeix el dret dels xiquets a ser protegits contra l'explotació sexual i el tràfic sexual, amb especial protecció en cas de conflicte. De manera similar, la Cort Penal Internacional classifica el rapte i altres formes de violència sexual com crims de guerra. Existeixen també diverses Resolucions del Consell de Seguretat (1261, 1314, 1379, 1460, i 1539) amb l'objectiu de protegir als xiquets de l'explotació sexual.

Per a donar suport aquest marc legal han estat creades organitzacions internacionals en el terreny amb la missió de protegir als xiquets en situacions de conflicte. Sota l'adreça de les Nacions Unides, agències com el ACNUR, l'oficina de Coordinació d'Ajuda Humanitària (OCHA) i UNICEF, tenen com part del seu mandat la labor de protegir als xiquets.

A pesar que la comunitat internacional reconeix que la violència en els conflictes armats per motius de gènere és un crim contra la humanitat, la violència sexual segueix donant-se en els conflictes armats sota la impunitat. Agències de Drets Humans com Amnistia Internacional, Human Rights Watch i altres, informen contínuament d'aquests crims, però la majoria dels casos de violència sexual mai van a judici.

Com reconeixement del problema, el Consell de Seguretat de l'ONU va aprovar al juliol de 2005 la Resolució 1612, establint un mecanisme específic de control i informes per a documentar i jutjar als responsables de greus violacions contra els xiquets en temps de crisis. Els crims identificats inclouen

el rapte i altres tipus de violència sexual, així com el tràfic de menors. El mecanisme exigeix que les agències de l'ONU com UNICEF arrepleguen dades mentre que un grup de 15 membres del Consell assegura la conformitat i considera la imposició de mesures contra aquelles parts de conflictes armats que estan en l'agenda del Consell de Seguretat i que violen l'aplicació del dret internacional dels drets i protecció dels xiquets en conflictes armats. Els països que estan actualment en l'agenda del Consell de Seguretat són Burundi, República Democràtica del Congo, Sudan, Costa d'Ivori i Somàlia.

La Resolució és important per la funció de control i la insistència que les dades arriben al Consell de Seguretat de l'ONU. Caldrà veure, no obstant això, si el Consell de Seguretat pot reunir la política amb la necessitat de resposta a les violacions contra els xiquets que els seran informades, i complir amb les seues promeses de prendre mesures contra els perpetradors de violència sexual contra els xiquets imposant-los sancions.

B) Lliçons apreses

En la resposta a una situació d'emergència, ja siga per conflicte armat o per desastre natural, han de prendre's amidades per a incrementar la seguretat i protecció de civils contra la violència de gènere. Els informes indiquen que la incidència de la violència de gènere, particularment la violència sexual, l'explotació sexual i la violència domèstica, solen augmentar després d'un conflicte armat.²⁵ Açò realça la necessitat d'instaurar mesures durant la fase de reconstrucció de qualsevol programa o operació, tant i quant dure el conflicte o les operacions de manteniment de la pau.

L'experiència de Save the Children amb la violència de gènere i l'explotació en situacions d'emergència ha dut a focalitzar primer el treball de prevenció i quan es donen aquests casos donar suport a les víctimes de manera efectiva. La missió d'investigació que van desenvolupar conjuntament de Save the Children i ACNUR a Àfrica de l'Oest a l'octubre- Novembre 2001 va posar en relleu el fet que aquest tema necessita una atenció urgent i que es necessiten instal·lar mesures per a protegir als xiquets del risc de greus violacions dels seus drets. L'esborrany de l'informe assenyalava el fet que gran nombre de xiquets (la majoria xiquetes) eren víctimes de violència sexual i encara més eren involucrats en activitats d'explotació sexual com una mesura desesperada per a assegurar-se els seus drets bàsics d'aliment, recer, salut i educació.

A més les discussions amb xiquets en camps de refugiats i desplaçats interns a Libèria en 2003 continuen revelant que la falta de seguretat en els camps en un seriós problema per a ells i les seues famílies. Les xiquetes van expressar que el rapte i el risc de rapte era un problema major per a elles en particular, sent els perpetradores tant de la comunitat del camp com de

les forces militars. La reducció de racions de menjar també van jugar un rol important en relació amb l'explotació sexual. Els xiquets van revelar que quan les racions de menjar i altres provisions s'esgotaven a la fi de mes, ells es veien sota grans pressions per a cercar alternatives per a complementar els ingressos de la família. Una jove va afirmar que de vegades recorrien a “fer coses que no deuriem amb homes” per a obtenir menjar. Altres xiquetes van apuntar que moltes xiquetes dels seus camps anaven al voltant dels soldats per a obtenir menjar o diners. S'ha informat també d'un alt índex d'embarassos d'adolescents en els camps, forçant a les xiquetes a deixar l'escola i arreglar-se-les per si mateixes i per als seus bebès.²⁶

Per a prevenir que ocorreguen aquest tipus de fets, les agències que proveeixen ajuda haurien d'assegurar que els sistemes de distribució arriben als grups vulnerables, com xiquets separats de les seues famílies i xiquets orfes, perquè no es vegem forçats a portar a terme comportaments d'explotació per a sobreviure. Hauria de formar-se a tots els treballadors humanitaris en els drets de la infància i el codi de conducta humanitari per a donar ajuda i protecció. A més els grups d'ajuda poden donar educació o formació vocacional a persones que són víctimes de la violència de gènere i explotació perquè aprenguen eines per a donar-se suport ells mateixos.

Teresa, una refugiada de Libèria que es va fer camí en un programa de Save the Children a Guinea, és un exemple de com una intervenció apropiada pot canviar la vida d'un xiquet de la violència i l'explotació a l'esperança per un futur reeixit. Quan ella tenia 14 anys, els rebels van atacar el seu poble a Libèria. Van matar als seus pares i la hi van dur a la seua base on la van violar repetides vegades. Teresa va quedar embarassada, pel que els rebels van planejar matar-la. Encara que va escapar, prompte es va trobar a Guinea sense mitjans per a mantenir al seu bebé, pel que es va dedicar a la prostitució en clubs d'alternació. Allí, un treballador refugiat de Save the Children va entrar a Teresa i la va convèncer per a anar i veure els programes que oferien. Allí Teresa va aprendre a cosir i brodar, un ofici que l'ajudarà a mantenir al seu fill i a ella mateixa.

C) Recomanacions

Al reconèixer que la violència de gènere es dona durant els períodes de conflicte armat i desplaçaments, les organitzacions internacionals d'ajuda haurien de donar suport els programes dissenyats per a prevenir els abusos i restaurar la dignitat dels supervivents. En els camps de IDPs, per exemple, la distribució d'ajuda alimentosa, la instal·lació de latrines i pous, i els procediments per a recol·lectar llenya per al foc haurien de ser dissenyats per a limitar la possibilitat d'abús o explotació. El personal de manteniment de la pau hauria de rebre formació específica en la protecció dels xiquets i dones (particularment de la violència sexual i l'explotació). Els xiquets que tenen ex-

periències de violència de gènere han de tenir accés a serveis de suport i subministraments adaptats als xiquets. Aquests subministraments haurien d'incloure l'accés a cures de salut reproductiva que incloguen suport específic a les xiquetes embarassades o amb fills. Hauria d'incloure's també un programa psicosocial i assistència en la reintegració de víctimes i supervivents en les seues famílies i comunitats.

Les organitzacions internacionals d'ajuda haurien de treballar amb les comunitats locals per a assegurar que les estratègies i mecanismes de protecció basades en la comunitat són donades suport i reforçades. Conjuntament amb les ONGs locals, i el govern nacional i local, han de donar-se esforços de denúncia o incidència política amb la finalitat de que es creu legislació o plans d'acció que previnguen i es dirigeixen al tràfic i l'explotació. La formació d'oficials de districte, els líders de comunitats, el reforç de la llei, i els mitjans de comunicació, ajuden també a facilitar un ambient intolerant a aquests abusos.

Finalment, la comunitat de ONGs hauria d'animar a les agències de l'ONU responsables d'arreglar informació sobre l'explotació basada en el gènere en les àrees de conflicte, a comprometre a les organitzacions de la societat civil local i els líders de la comunitat. S'hauria d'implementar el mecanisme de control i informació de violacions i els seus recursos, perquè tinguen procediments adaptats als xiquets per a assegurar que aquests se senten còmodes a l'informar de violacions, i que tant ells com les seues famílies queden protegits de càstigs.

Protecció psicosocial

A) Problema

El dolor psicosocial està relacionat amb l'impacte psicològic i social en els xiquets en conflictes armats o desastres. El terme “psicosocial” il·lustra la propera relació entre el benestar psicològic i les relacions socials en el desenvolupament del xiquet.

Quan els xiquets han estat exposats a dolorosos “esdeveniments més enllà de les normals fronteres de l'experiència humana”, tot tipus de reaccions a l'estrès poden aparèixer. Encara que es consideren reaccions normals a uns esdeveniments anormalment dolorosos, aquests poden no només estigmatitzar o inhibir, sinó dificultar el desenvolupament dels xiquets o canviar la seua adreça en una adreça no desitjada. Alguns xiquets es retrauen del contacte, deixen de jugar i riure, o s'obsessionen amb jocs estereotipats de guerra, mentre que uns altres posen l'accent en sentiments de culpabilitat, o fantasies de revenja i preocupació contínua sobre el seu rol en els esdeveniments passats. En alguns pocs casos la depressió s'estén i pot arribar fins i tot al suïcidi.

Com han declarat alguns xiquets que van viure el genocidi de Ruanda, el sentiment de culpabilitat és comuna. Alguns es culpen pel genocidi, mentre uns altres es culpen per sobreviure, o senten que haguera estat millor que els hagueren assassinat al costat de les seues famílies. El sentiment d'impotència i desesperança es dona en molts d'ells.

Altres reaccions inclouen constant excitació amb flashbacks, agressivitat, canvis en el temperament, malsons, alteracions, esvaïments, dolors, pèrdua del parla, pèrdues del control de la bufeta i l'intestí, i aferrar-se als adults.

El creixement físic pot veure's afectat, i les xiquetes poden patir un atur en el seu cicle menstrual. Mentre que els símptomes poden afeblir-se, l'extinció d'aquests no és el principal aspecte a considerar, ja que en molts casos desapareixeran amb el temps. Els principals aspectes a considerar són el desenvolupament mental, moral, físic i social dels xiquets.

La majoria dels xiquets en conflictes armats es veuen afectats per algun tipus d'interrupció en la societat civil: falta d'escoles, falta de serveis, escassetat, perills, por, i una família sense homes. Açò pot veure's agreujat per destrucció de la propietat, desplaçaments i separacions. Un escenari freqüent és l'atac de l'habitatge en la qual els xiquets són testimonis de la mort d'un o més membres de la família o són separats dels seus pares. En algunes situacions els xiquets són atrets, coaccionats o reclutats per força per les forces armades, i ells mateixos es veuen embolicats en les atrocitats.

Molts factors influeixen en l'impacte de les experiències dels xiquets. Els més obvis són el grau d'exposició (durada i intensitat), l'edat i gènere del xiquet, i la interpretació comuna de la violència, com es va posar de manifest en els joves palestins durant la intimidada. Els joves palestins van demostrar arreglar-se-les millor si tenien un propòsit o podien trobar un sentit fora de la violència.

B) Principis Generals

Encara que és essencial que continue l'exploració de diferents mètodes i enfocaments, creiem que poden ser formulats principis bàsics de bona pràctica i que haurien de fer-se esforços experimentals dins de l'estructura establida per ells.

- **La Convenció de Drets del Xiquet de Nacions Unides:**

Altres Convencions humanitàries i de Drets Humans són també aplicables, per descomptat, però aquesta convenció és especialment rellevant, no només perquè es focalitza en els xiquets, sinó també perquè és d'acceptació quasi universal i perquè s'ocupa no solament dels drets legals sinó també amb els drets de la infància al desenvolupament.

- **Enfocament en la resiliència i en el grup amb doble objectiu, en lloc d'en els símptomes del trauma individual:**

La resiliència és definida com la capacitat de resistir a l'adversitat, i vista no només com un factor en el xiquet, sinó com una combinació de factors interns i externs, o com la suma de les característiques personals del xiquet i els factors de l'entorn alhora. Aquest enfocament evitarà la estigmatització i abastarà un doble grup: a) els xiquets, i b) les estructures protectores de la comunitat que envolten al xiquet.

- **La curació es dona en les relacions socials properes:**

Quan es proveeix ajuda humanitària s'ha de reconèixer que la curació i les oportunitats de creixement i desenvolupament han de donar-se en relacions humanes properes i segures, pel que la reunificació familiar és important.

- **Un enfocament específic segons el context:**

Un tema clau que ha emergit és el distingir què és específic a una cultura i que és universal quan es tracta de curació psicològica. Una perspectiva de drets, al costat d'un coneixement en el desenvolupament dels xiquets i en psicologia, no són bases suficients per als programes psicosocials. Aquests necessiten ser combinats amb coneixements sobre la cultura, la història, les tradicions i les realitats polítiques, tant com les conseqüències de diferents mètodes d'ajuda i tècniques. Per a això es necessita una cooperació multidisciplinària i una consciència del context.

- **Creació d'un entorn de curació a l'aplicar principis curatius:**

Els programes han de promoure els següents punts per a crear un entorn curatiu:

- 1) Eludir l'estrès secundari
- 2) Establiment de bones relacions, en les quals el xiquet siga escoltat, atès, respectat i acceptat
- 3) Creació de rutines diàries i segures que expressen normalitat
- 4) Restabliment de l'autoestima o l'orgull a través de possibilitats de complir normes de la societat i l'habilitat d'aportar una mica a la societat²⁷
- 5) Una orientació per al futur a través del joc i oportunitats de creixement

Aquests són els principis que haurien de contenir tot programa psicosocial i els objectius de tot programa que promoga la normalització dels xiquets.

C) Recomanacions

Perspectiva a llarg termini

Com el desenvolupament dels xiquets és a llarg termini, els donants i les agències internacionals necessiten aplicar una perspectiva a llarg termini als programes que incorporen el benestar psicosocial dels xiquets.

Enfocaments basats en la comunitat

Tots els actors internacionals necessiten prioritzar un enfocament basat en la comunitat que espente l'autoajuda i que construisca principis curatius i percepcions contextualitzades per al desenvolupament dels xiquets, culturalment adaptats. Si les intervencions han de ser efectives i apropiades necessiten implicar a tots els nivells de la societat, i que els xiquets participen en la formació de la intervenció.

Doble enfocament per a la resiliència

Com la resiliència dels xiquets és una combinació entre factors interns i externs, creiem que les intervencions en emergències i situacions de refugiats que donen lloc automàticament a tèrripa individualitzada per al trauma i recomanen el restabliment en centres residencials de tractament són en la majoria dels casos inadequats, insostenibles i una dolenta utilització dels recursos. Aquest tipus de tractaments poden fins i tot estigmatitzar i infligir més dany psicològic i social als xiquets. Com principi, la integració en la comunitat i les cultures i pràctiques locals és preferible a la segregació, i a estrets programes especialitzats per a grups vulnerables, com per exemple vídues, xiquets no acompanyats, xiquets involucrats en les forces armades i orfes, que poden contribuir al seu marginalització social, llevat que estiguen adaptats per a una reintegració social.

Desenvolupament i millora d'habilitats

Tots els actors internacionals han de programar i subvencionar formació vocacional i tècniques amb joves. El benestar psicosocial, les oportunitats de desenvolupament i la competència per a satisfer les necessitats materials estan interrelacionats. El benestar dels xiquets està estretament relacionat amb la seua habilitat per a satisfer les expectacions socials, com aportar una mica a la família o a la societat en general. D'aquesta manera la formació vocacional i de tècniques per a joves no només ajuda a augmentar l'habilitat d'adquirir ingressos i ser independent econòmicament, sinó que també serveix per a augmentar el sentiment d'identitat i autoestima que realça la curació psicològica.

Reunificació familiar

Les agències i els donants han de tenir la reunificació familiar com una prioritat en una emergència. És crucial començar documentant als xiquets refugiats i localitzar als membres de la família perduts, especialment als pares. Totes les organitzacions involucrades han de col.laborar per a fer açò efectiu. Altres opcions, com la creació de orfanats, centres per a la infància i altres institucions, fomenten la separació dels xiquets de les seues famílies i, en qualsevol cas, té un interès personal en la seua pròpia continuació i supervivència.

Proporcionar suport per a la bona criança

Una de les contribucions més importants que es poden fer per a millorar el benestar psicosocial dels xiquets és ajudar als

adults de la família en el restabliment de la seua capacitat de criar bé als seus fills. Una combinació particularment arriscada és una jove mare profundament deprimida i aïllada amb xiquets menuts.

Promoció de la família en la vida diària

Els programes i polítiques fixats en els xiquets en emergències han de promoure una vida diària familiar normal, per a reforçar la resiliència natural del xiquet. Alguns factors que promouen el benestar psicosocial del xiquet semblen ser universals: seguretat, cuidadors comprensius (preferiblement un dels pares), rutines familiars i tasques (com proporciona l'escola) i interacció amb altres xiquets (per exemple, en el joc i esport).

Proporcionar suport tant com formació per al personal que cuida als xiquets

Tots els programes haurien de subvencionar i implementar suport i formació per al personal. Els treballadors de camp no sempre actuen amb consciència que el seu comportament i actituds afecten al benestar psicosocial dels xiquets en la seua cura. Aquest és un punt que ha d'emfatitzar la formació si volen ser efectius. La cooperació de programes de desenvolupament i ajuda en les comunitats afectades per la guerra amb freqüència requereixen personal que treballa sota gran estrès i de vegades en condicions perilloses. Una gran càrrega de treball, els riscos de lesions, fins i tot la mort, i freqüents dilemes ètics contribueixen a augmentar el moviment del personal.

Protecció contra el reclutament en grups armats

A) Problema

La qüestió dels Xiquets associats a les forces armades ha rebut una atenció considerable en els últims anys a causa del desenvolupament del marc legislatiu i policial i un enteniment i enfocament comú compartit per a dirigir les seues necessitats. No obstant això, a pesar d'aquest progrés segueix havent una ampla bretxa entre, d'una banda, els compromisos fets per la comunitat internacional i els estàndards acordats en la llei, i d'altra banda, la realitat pràctica de la vida dels xiquets. Centenars de milers de xiquetes i xiquets romanen en grups armats en tot el món, amb, en molts casos, un augment massiu del reclutament en el 2003.

Els xiquets que són part de forces armades porten a terme una varietat de rols que inclouen l'acció activa com combatents, missatgers, espies, treballadors forçats i esclaus sexuals. Tots aquests rols els exposen als horrors de la guerra en un major o menor grau i generalment els separa de les seues famílies.

En l'Informe més recent de la Coalició per a parar l'ús dels xiquets soldat, es va declarar que la situació de l'ús i reclutament dels xiquets havia augmentat. En Costa d'Ivori, parts de la República Democràtica del Congo (RDC) i Libèria, es va experimentar un increment massiu en el reclutament durant el 2003. Es declara que havia històries horribles dels xiquets de RDC forçats a cometre atrocitats, violats i torturats sexualment, i copejats constantment. Milers de xiquets en el nord d'Uganda continuen fugint de les seues cases en la nit per a ser raptats per l'armada d'oposició de la Resistència del Senyor, i forçats en combats brutals i servitud. Els raptats continuen encara. En Myanmar s'estima que hi ha uns 70.000 xiquets en les forces armades del govern. Xiquets exiliats segueixen sent raptats per les forces del govern en el camí a l'escola i són duts a camps militars on són exposats a maltractaments, treball forçós i a combats. Inquietants informes recents a Colòmbia revelen que el nombre de xiquets utilitzat pels grups armats ha augmentat en uns 11.000 els últims anys, amb xiquets de fins a 12 anys sent entrenats i utilitzats per a usar explosius i armes. A més dels combats, les xiquetes relacionades amb els grups armats a Colòmbia han declarat l'ús forçat d'anticonceptius i avortaments, amb freqüència després de la pressió d'haver-se convertit en "núvies" d'un soldat adult. En Sri Lanka els raptats de xiquets per part de l'oposició armada dels Tigres Tamils de Eelam (LTTE) continuen, segons s'informa.

En tots els conflictes els xiquets van ser reclutats forçosament, de vegades en gran nombre. Uns altres es van allistar voluntàriament com alternativa de supervivència en unes regions afectades per la guerra després que les famílies i les estructures socials i econòmiques s'hagen vist col·lapsades. Molts diuen que s'allistar-vos a causa de la pobresa, l'atur, la violència domèstica, l'abús o l'explotació. Uns altres diuen haver-se allistat després d'haver vist a membres de la seua família ser torturats o matats per membres de les forces del govern o grups armats d'oposició.

B) Principis Generals

El terme més adequat és "Xiquets associats amb Forces Armades", conforme a la definició de xiquet soldat continguda en els Principis de Ciutat del Cap.²⁸ Els papers que ocupen dins de les forces armades poden ser variats, i encara que un xiquet siga utilitzat com cuiner, "emmanilla"/ "dona" d'un soldat o per a qualsevol altra fi, ell/ ella normalment està exposat als mateixos perills que els xiquets que prenen part en el combat físic i, com ells, són testimonis forçats d'atrocitats. Aquells que ocupen papers "auxiliars" poden fins i tot enfrontar-se a amenaces encara pitjors que les dels rols de combat, com és el cas dels xiquets que actuen com espies o informants, els quals semblen mines terrestres i els xiquets exposats al VIH a través del contacte sexual forçat amb soldats.

Els xiquets no haurien d'estar obligats a demostrar que saben usar un arma per a reunir les condicions per a la desmobilització. Tot xiquet reclutat per les forces armades pateix les privacions associades amb la separació de la família i l'estar exposat als horrors de la guerra. Per això és important que la definició inclusiva s'aplique als xiquets associats amb les forces armades, per a assegurar la protecció per a tots aquells xiquets les vides dels quals i benestar estan en perill i els drets fonamentals del qual estan sent violats a causa de la seua associació amb les forces armades.

Les investigacions demostren que en la majoria de les circumstàncies, almenys un terç dels xiquets associats amb les forces armades són xiquetes. Les xiquetes experimenten greus dificultats per a reintegrar-se en les seues comunitats i, no obstant això, en el passat s'ha identificat a poques xiquetes (si per ventura alguna) en els programes de desmobilització. En tota programació per a prevenir el reclutament i per a ajudar als xiquets associats a les forces armades s'ha de prestar una atenció especial a identificar, documentar i respondre a les necessitats específiques de les xiquetes i les amenaces particulars que elles han d'afrontar, encara que les xiquetes no siguen visibles inicialment. Els programes per a les xiquetes han de ser flexibles per a respondre a les seues necessitats declarades.

La desmobilització, la reintegració i la prevenció del reclutament i reincidència del reclutament són components indivisibles i han de formar part de qualsevol programació dissenyada per a ajudar als xiquets associats amb forces armades.

Els programes de desmobilització han de tenir com objectiu separar als xiquets dels combatents adults tan prompte com siga possible i els xiquets han d'experimentar el procés com no-militaritzat i adaptat als xiquets. S'ha d'alliberar als xiquets de les forces de combat sense haver d'esperar els acords de pau, sempre que les agències estiguen preparades i capacitades per a acollir-los. Una vegada que la desmobilització ha ocorregut com part d'un acord de pau, s'ha de donar un seguiment continu per a assegurar que la cadena de comandament dins de les forces armades estiga trencada i que els xiquets no siguen vulnerables al re-reclutament.

La coordinació eficaç i transparent entre les organitzacions és crítica i s'ha de desenvolupar un enfocament comú per a guiar tots els aspectes de la programació. Les organitzacions i el personal amb experiència i coneixements tècnics en la protecció dels xiquets han d'estar presents durant el procés sencer.

A causa de la nostra experiència en el camp creiem que assignar a una agència específica per a la coordinació dels xiquets en el procés de Desmobilització, Desarmament, Rehabilitació

i Reintegració (DDRR) seria un pas important per a assegurar un enfocament més holístic i enfocat als xiquets.

En totes les etapes s'ha de demanar les opinions dels xiquets, les seues famílies i les comunitats i tenir-los presents. Se'ls ha de comprometre al màxim en la planificació, realització i avaluació dels programes, la formulació de les polítiques i el suport actiu. Tota programació per als xiquets associats amb les forces armades ha d'estar basada en una comprensió a fons del context polític, socioeconòmic i cultural i els motius pels quals els xiquets s'impliquen en grups armats. Sempre que siga possible, les intervencions han d'estar basades en la comunitat i donar suport els mecanismes i capacitats per a la protecció ja existents.

Alguns xiquets poden necessitar ser internats per algun temps a causa de la recerca de les seues familiars o per cures mèdiques. Aquest període de cures interines pot ser important per als xiquets que fan la transició de la vida militar a la vida civil i pot ser útil per a preparar a la família, la comunitat i el xiquet per al seu retorn. Els esforços per a les cures provisionals i la reintegració de xiquets que han estat associats amb les forces armades han de tenir en compte les necessitats específiques de salut i de desenvolupament d'aquests xiquets, incloent les seues necessitats psicològiques i socials. La cura interina sempre s'ha de planificar i implementar com part d'un programa comunitari que treballa per a facilitar el retorn d'aquests xiquets a les seues comunitats, i per a promoure la protecció i el desenvolupament dels xiquets afectats per conflictes en general.

Atès que la majoria dels xiquets associats amb grups armats mai passen per un procés formal de desmobilització, qualsevol suport donat als xiquets ha d'estar proporcionat dins del marc d'un programa més ampli de suport a tots els xiquets afectats pel conflicte. Un enfocament integrat també és important per a assegurar que els ex-xiquets soldats no estiguen estigmatitzats, ni tampoc que se'ls afavorisca abans que a altres xiquets afectats.

És absolutament essencial un compromís a llarg termini amb els xiquets que han estat associats amb grups armats. Les investigacions demostren que una de les frustracions principals que s'enfronten al seu retorn és la falta d'accés a l'educació i oportunitats econòmiques. Si volem que els xiquets es beneficien al màxim de la formació en habilitats i programes de generació d'ingressos, és imprescindible que els donants i les organitzacions adquirisquen coneixements dels sistemes de guanyar-se la vida que existeixen en els llocs als quals regressen els xiquets.

Els xiquets no han de ser processats per la seua participació en les forces armades ni per actes comesos durant la seua parti-

cipació. Qualsevol procediment judicial que implique a xiquets associats amb les forces armades ha d'ocórrer dins del marc de la justícia reconstituent, que garanteix la rehabilitació psicològica i social del xiquet; i s'ha de realitzar conforme a les disposicions de la Convenció de l'ONU sobre els Drets del Xiquet i altres estàndards internacionals per a la justícia juvenil.

Els programes de DDR han de referir-se específicament al paper de l'educació en el procés de DDR. És poc probable que la reintegració siga sostenible sense que l'educació jugue un paper central.

C) Recomanacions

S'ha d'adoptar un enfocament integrat de la programació per a xiquets associats amb grups armats i forces armades, un enfocament que tracte les necessitats de tots els xiquets afectats per conflictes dins d'un ampli marc de protecció del menor. Tota intervenció ha de tenir present la necessitat fonamental per als xiquets de participar significativament en totes les etapes del cicle del projecte i, en particular, en la presa de decisions sobre assumptes que els afecten.

Anàlisi de la situació

Tota programació per a xiquets associats amb grups armats i forces armades ha d'estar basada en una comprensió completa del context polític, soci-econòmic i cultural. Sempre que siga possible, les intervencions han d'estar basades en la comunitat i donar suport els mecanismes i capacitats per a la protecció ja existents.

Prevenir el reclutament

Tots els esforços per a la protecció han de respondre a les causes primordials del reclutament i oferir als xiquets unes alternatives viables.

El contacte amb els grups armats i les forces armades a l'efecte de la formació i el suport actiu

Els grups armats i les forces armades han de rebre informació i formació sobre els drets dels xiquets, com han de tractar als xiquets i el seu paper potencialment positiu en la protecció dels xiquets.

Mètodes per a que els xiquets deixen els grups armats i les forces armades

Els acords de pau han d'incloure disposicions específiques per a les necessitats dels menors en post-conflicte, incloent amnisties per a ells amb referència a la CRC. No obstant això, els xiquets no han d'haver d'esperar al procés de pau per a deixar els grups armats o les forces armades. Save the Children en col·laboració amb altres organitzacions que poden jugar un paper en la protecció de xiquets han d'estar preparades en tot mo-

ment per a ajudar a xiquets que vulguen deixar els grups armats o les forces armades. La negociació amb aquests per a l'alliberament de menors durant el conflicte s'ha d'intentar sempre quan siga possible, sempre que açò no pose als xiquets en més perill, i ha d'incloure a les xiquetes i els seus futurs fills.

El seguiment del reclutament i reclutament reinclent

S'ha de vigilar el reclutament durant tot el conflicte i el seguiment ha de continuar després de la desmobilització dels xiquets, o de la signatura d'alts el foc o acords de pau, perquè l'experiència demostra que aquests xiquets poden seguir en perill de ser reclutats de nou o reclutats per altres grups armats o forces armades. S'han de tenir en compte les qüestions de seguretat per a tots els involucrats.

Processos que faciliten el retorn a la família i a la comunitat

La comunitat internacional ha d'estar compromesa a ajudar als xiquets associats amb grups armats i forces armades a regressar amb les seues famílies i a les seues comunitats i reintegrar-se amb èxit.

Els reptes per a les xiquetes

En tota programació per a prevenir el reclutament i per a ajudar als xiquets associats amb grups armats i forces armades, s'ha de prestar una atenció especial a identificar, documentar i respondre a les necessitats específiques de les xiquetes i les amenaces que s'enfronten.

Fills concebuts i nascuts de xiquetes en grups armats i forces armades

S'ha de prestar una atenció especial a l'assessorament i resposta a les necessitats específiques dels xiquets concebuts o nascuts de xiquetes en grups armats o forces armades, tant com a les situacions específiques que s'enfronten aquestes mares.

La documentació, el seguiment i l'avaluació

La comunitat internacional ha de documentar sistemàticament la situació individual de xiquets, exercint una cautela extrema per a no revelar la identitat del xiquet, tant com documentar els processos, els enfocaments i les lliçons apreses. Aquesta informació s'ha d'utilitzar per a mantenir i millorar la competència en tots els aspectes del treball i per a informar el suport actiu.

La investigació

La comunitat internacional ha de comprometre's a portar a terme una investigació contínua sobre els xiquets associats amb grups armats o forces armades. Tota investigació ha de ser ètica, participativa i orientada a l'acció.

El suport actiu/ La denúncia

El suport actiu en nom de xiquets associats amb grups armats i forces armades ha d'estar estratègicament planejat i ser oportú. S'ha de dirigir a una gamma d'actors des del nivell local fins al nivell internacional i basar-se en evidències concretes, utilitzant una documentació creïble.

El Processament

Els xiquets no han de ser processats per la seua participació en grups armats o forces armades, ni per actes comesos durant aquesta participació. Qualsevol procediment judicial que implica a xiquets associats amb grups armats o forces armades ha de prendre lloc dins del marc de la justícia restaurativa, que fomenta la rehabilitació psicològica i social del xiquet i que es porta a terme d'acord amb les disposicions de la CRC i altres estàndards internacionals per a la justícia de menors.

Acords de pau

Els acords de pau han d'incloure disposicions específiques per a les necessitats dels menors, dins de les quals s'han de fer estipulacions explícites per a les necessitats de les xiquetes i els fills que aquestes tenen o van a tenir. Aquestes disposicions han d'incloure explícitament els recursos econòmics i altres recursos requerits per a afrontar les necessitats dels xiquets.

Protecció en cas de separació familiar

A) Problema

Al llarg de l'última dècada, més d'un milió de xiquets han quedat orfes o separats de les seues famílies per causa del conflicte armat. En quasi tots els conflictes armats, desplaçaments massius de poblacions, desastres naturals i altres crisis, els xiquets són separats dels seus pares o altres adults responsables d'ells. L'escala del problema i el nombre de xiquets afectats varia segons les circumstàncies. Per exemple, quan moltes persones es veuen obligades a fugir del combat, sobretot quan són típiques famílies amb molts fills, és més probable que alguns xiquets es queden arrere.

En moltes emergències no és tan obvi que els xiquets siguen separats, al poder quedar sota la custòdia d'altres adults que no siguen el cuidador original, inclosos membres de la família extensa. S'ha de fer una avaluació de les seues necessitats, i es pot requerir la recerca de familiars, i aquests xiquets poden ser vulnerables a causa d'aquestes circumstàncies. Per exemple, un xiquet que ha perdut el contacte amb els seus pares podria estar sota la custòdia d'un avi major o un parent jove, que no té la capacitat per a cuidar-li o que potser abusa d'ell.

Els xiquets separats formen un dels grups més vulnerables en situacions d'emergència i requereixen ajuda urgent. Sovint

manquen de cures i protecció. No obstant això, la majoria poden ser reunits amb els seus pares, germans, membres de la família extensa o altres adults a qui coneixen i qui estan disposats a cuidar-los.

B) Principis Generals

Les famílies són les unitats bàsiques de la societat. En quasi tots els casos la família proporciona el millor entorn per a satisfer les necessitats de desenvolupament del xiquet. A més de proporcionar cures i protecció, la família és on els xiquets aprenen com comportar-se amb altres persones, on descobren la història familiar i l'idioma i els costums de la seua comunitat. En algunes cultures la "família" es defineix com els parents immediats del xiquet: els seus pares i germans. En altres parts hi ha una família extensa molt més àmplia, que inclou els avis, oncles i parents més distants dins d'un clan, poble o comunitat. Les maneres de cuidar dels xiquets poden variar, però totes les societats reconeixen que el millor lloc per a un xiquet és amb la seua família.

El propòsit de la recerca de familiars i la reunificació és retornar els xiquets a les seues famílies i comunitats. Però hi ha un dilema per als programes quant a la reunificació dels xiquets quan hi ha circumstàncies familiars difícils, per exemple les causades per:

- la pobresa
- la violència interpersonal
- l'abús sexual o emocional
- la negligència / la negligència/ l'abandó
- el rebuig perquè el progenitor ha tornat a casar-se

De vegades serà necessari implantar unes cures alternatives per al xiquet; que poden ser provisionals o a llarg termini. Sempre sorgeixen problemes quan les institucions residencials es veuen com una forma alternativa de cura. La mateixa existència de les institucions pot encoratjar a alguns xiquets a deixar a les seues famílies o a les famílies a posar als seus fills en elles. Pot semblar que les institucions ofereixen als xiquets diversos beneficis, però no són, en cap concepte, el millor lloc per a criar-se.

C) Recomanacions

Estar preparats i coordinats quan comença una emergència

La coordinació, l'intercanvi d'informació i la coherència per a decidir les polítiques són de vital importància. Sempre ha d'existir una col.laboració estreta entre les agències que proporcionen altres tipus d'ajuda. Atès que les agències que intervenen en emergències han de tenir en compte les implicacions de les seues accions per a la política social a llarg

termini, també han de treballar amb grups locals i governs locals des del principi. El treball amb xiquets separats, en general, forma part d'un esforç d'ajuda més ampli que pot incloure el subministrament d'aliments, l'ajuda mèdica i altres serveis. No obstant això, la manera de distribuir aquesta ajuda de vegades pot tenir efectes negatius sobre els xiquets, causant encara més separacions.

Adaptabilitat en situacions d'emergència

El treball de recerca durant emergències de vegades ha d'adaptar-se per a satisfer necessitats urgents; per exemple alguns procediments potser han de simplificar-se. No obstant això, la protecció del xiquet ha de ser sempre el més important.

La col.laboració amb les autoritats locals

En el pas d'ajuda d'emergència al desenvolupament a llarg termini, les organitzacions internacionals han de considerar des del principi les qüestions més àmplies del benestar del xiquet que sorgeixen dels seus programes. Han de pensar estratègicament no només en la manera de la seua implementació sinó també en com van a efectuar la consegüent retirada per fases i el relleu del càrrec. Açò probablement implicarà la col.laboració des de les primeres etapes amb les autoritats locals i governs i el desenvolupament de les capacitats locals.

La cura i la col.locació interins/ provisionals

A pesar dels esforços per a prevenir-lo, els xiquets se separen de les seues famílies, i fins que no s'aconsegueixca reunir-los amb elles, cal cuidar-los. Les agències i els governs que proporcionen cures haurien de decidir com fer açò. Encara que no haja una única solució ideal per a totes les situacions, ací descrivim les opcions diferents per a la cura interina, juntament amb els seus avantatges i desavantatges coneguts. A més s'ha d'interrelacionar la cura interina amb altres aspectes de la protecció, tals com la recerca de familiars, els serveis de suport basats en la comunitat, l'educació i la formació en habilitats.

La reunificació amb la comunitat

Amb freqüència els xiquets que regressen a casa o que són reunificats amb les seues famílies es troben en una situació nova i difícil. És important utilitzar el seguiment comunitari i els departaments governamentals de benestar social. Cal pensar a llarg termini i incloure en la programació el suport apropiat de les estructures locals. S'han de donar suport els esforços del govern per a coordinar el treball amb xiquets que necessiten protecció, analitzant el caràcter dels problemes als quals s'enfronten en la comunitat on treballen i augmentant el flux d'informació que el govern necessita per a la planificació i el desenvolupament de la política.

Protecció contra abusos relacionats amb el desplaçament forçat

A) Problema²⁹

Durant els últims anys s'han publicat molts informes sobre l'abús generalitzat de refugiats i desplaçats interns. Aquests informes han tingut com a conseqüència unes investigacions internes entre les agències que treballen en el socors i ajuda humanitària. Les agències, incloses les forces per al manteniment de la pau de l'ONU, les ONG internacionals i locals i les agències governamentals per a la resposta humanitària es van declarar culpables d'emprar a individus que van cometre crims, sobretot els de caràcter sexual contra les poblacions depenents.

La majoria de les víctimes eren xiquetes d'edats compreses entre els 13 i 18 anys, però també s'han identificat a xiquets de tan sols 4 anys com víctimes d'agressions sexuals. Els xiquets més vulnerables a l'explotació sexual eren els quals no estaven sota la custòdia dels seus pares, els xiquets en famílies encapçalades per menors, xiquets orfes, xiquets en famílies d'acollida, els quals viuen amb membres de la família extensa i xiquets que viuen amb un sol progenitor.

Els factors que contribueixen a l'explotació sexual de xiquets refugiats i desplaçats interns inclouen la pobresa i la falta de possibilitats per a guanyar-se la vida i satisfer les necessitats bàsiques de supervivència. Aquest últim cas es dona sobretot quan als refugiats se'ls nega l'accés a un sou a causa de les polítiques dels governs del país d'acollida. A més els refugiats citen les racions insuficients com factor principal que contribueix a l'explotació sexual. La falta de subministraments va conduir a la desesperació per a tenir accés a l'alimentació i articles per a la supervivència. Moltes víctimes opinaven que aquest comportament era l'única manera de rebre aliments i altres articles bàsics necessaris per a la supervivència. De vegades els pares o el seu grup de referència els pressionen a participar en activitats sexuals per a augmentar els ingressos de la família o per a tenir accés a beneficis. A més les víctimes de l'abús sexual no poden recórrer de por de que se'ls lleven les fonts de la supervivència bàsica.

En el passat els autors d'abusos sexuals han gaudit de la llibertat per a triar amb qui i quan pagar per a tenir relacions sexuals sense considerar ni el càstig ni les repercussions. Açò es deu al fet que els autors són, en la seua majoria, individus en una posició de poder sobre les seues víctimes. De vegades són treballadors d'ajuda humanitària i poden negar-se a donar els articles bàsics destinats als refugiats o desplaçats interns. Sovint es posen excuses com que no s'ha oferit tenir relacions sexuals.

En general, els xiquets desplaçats internament s'enfronten a un risc elevat d'explotació sexual comparat amb els xiquets refugiats. Aquest cas es dona especialment si s'han portat a terme campanyes d'educació i denúncia en el camp. Els camps per a desplaçats interns no tenen accés a tants recursos com els camps de refugiats i aquest tipus de desplaçats manquen de molts dels drets garantits als refugiats en les Convencions de Ginebra.

B) Principis Generals³⁰

Fomentar la independència

Les organitzacions han de minimitzar la dependència de l'ajuda humanitària de les poblacions de refugiats i desplaçats interns. Açò es pot aconseguir de moltes maneres. Per exemple, els governs i agències d'ajuda han de reservar parcel·les de terra perquè les conreen les poblacions dels camps. Així augmenten la disponibilitat d'aliments per a la població i, alhora, reforcen l'autosuficiència. A més s'han de fomentar iniciatives dins de les comunitats de refugiats i desplaçats interns. La comunitat ha de cuidar a les persones dins del veïnatge immediat, i així proporcionar una protecció addicional als xiquets dins de la comunitat.

Practicar la Protecció

Les agències han d'ajudar a la protecció de les poblacions dels camps des del mateix inici del camp. Durant el disseny del camp s'ha d'acordar parer esment a les instal·lacions sanitàries de banys i latrines. Els planificadors han de tenir en compte els aspectes de sensibilitat de gènere, com latrines segregades i separades entre si. A més s'ha d'educar i sensibilitzar a la comunitat quant als drets de les dones i els xiquets tant com sobre les ramificacions de la violència sexual.

C) Recomanacions³¹

La Gestió dels camps

S'ha de prestar una atenció especial al desenvolupament de les habilitats dels directors dels camps per a assegurar la integració i la coordinació de serveis. La formació en gestió de camps és imprescindible. A més s'ha de contractar a més dones, especialment per als llocs on els empleats estan en contacte directe amb la població del camp.

Definicions i anàlisis

És necessari analitzar en profunditat els vincles directes entre l'estatus econòmic i social dels refugiats i desplaçats interns, el subministrament de serveis de primera ajuda (articles d'alimentació i altres), i la vulnerabilitat a l'explotació sexual i l'abús. Les competències troncal per a qüestions de protecció s'han de definir en un document que complementaria els estàndards d'ESFERA. Per exemple, cal aclarir qui és el respon-

sable de la “protecció” en els camps - és a dir, cal definir en què consisteix la protecció.

El seguiment i la presentació d'informes

Ha d'existir una recollida de dades sistemàtica sobre la incidència de la violència sexual de gènere quant als casos denunciats a les agències i la policia local. Necessitem augmentar la vigilància i l'avaluació dels casos individuals de violència sexual de gènere, incloent la resposta a la víctima i a l'autor. A més s'ha de documentar i compartir les millors pràctiques per a respondre als supervivents de l'abús i l'explotació sexual dins de diferents contextos culturals.

Agències governamentals i internacionals

S'insta als governs que revisen la seua legislació, incloses les lleis sobre l'edat de consentiment sexual i lleis sobre la violència sexual i l'explotació sexual. Cal prestar una atenció especial a una coordinació sistemàtica millorada entre les comunitats per al manteniment de la pau i per a l'ajuda humanitària a nivell global i del país.

Finançament

Els donants han d'assumir la seua responsabilitat de la falta crònica de fons per a les operacions humanitàries a Àfrica Occidental i les conseqüències que resulten d'això.

Protecció en la Negació d'accés als xiquets a una educació de qualitat

A) Problema

Les guerres priven a milions de xiquets d'una educació. Els experts estimen que aproximadament el 60 per cent dels supòsits 117 milions de xiquets en edat escolar que no estan inscrits en l'escola viuen en països en crisi o post-crisis. Els conflictes desestabilitzen la infraestructura governamental i deixen buits en el sistema educatiu nacional. Les escoles es tanquen a causa de la inseguretat o són destruïdes durant la lluita armada. El nero fet d'anar caminant a l'escola pot posar en perill la vida d'un alumne en àrees en risc de conflicte. El Ministeri d'Educació de Sri Lanka va informar que, quan es va acabar el conflicte, es van inscriure 75.000 alumnes en el primer curs de primària, comparat amb els 40.000 a 50.000 que es van inscriure cada any durant la guerra. Almenys un terç dels xiquets no va assistir a l'escola a causa de la guerra.³²

Sense educació la vida que espera a aquests xiquets es veu severament limitada. Joves sense educació s'enfronten sovint a un futur de pobresa i violència, i els poden faltar les habilitats més complexes necessàries per a contribuir a la reconstrucció i desenvolupament pacífics del seu país. Les escoles poden aj-

dar als xiquets a aprendre comportaments democràtics; a desenvolupar el respecte cap als altres i a adquirir unes estratègies per a la resolució de conflictes. En classe els xiquets aprenen unes habilitats per a comunicar-se i com treballar en equip. Addicionalment els xiquets que aprenen junts desenvolupen uns llaços forts de confiança que els ajuden a connectar-se amb els altres en la seua transició a l'edat adulta. La interrupció de l'educació d'un xiquet pot tenir conseqüències perjudicials a curt i a llarg termini.

Sense l'estabilitat i estructura de l'educació, l'impacte del conflicte s'intensifica i els xiquets són més vulnerables a l'explotació i els danys, inclosos molts dels assumptes tractats en l'informe del Secretari General sobre els xiquets i el conflicte armat: el rapte, xiquets soldats i la violència de gènere. El dret d'assistir a l'escola ha de seguir sent un aspecte important dels drets del xiquet a la protecció.

B) Principis Generals

Cal prioritzar l'educació en les respostes d'emergència, perquè protegeix als menors; protegeix el seu dret a l'educació, redueix els riscos associats amb les situacions de conflicte i ajuda als menors a tenir accés als altres drets. L'educació té el potencial de protegir als xiquets físicament, psicosocialment i cognitivament. Proporciona un lloc segur per a xiquets vulnerables, pot re-establir un sentit de normalitat després del trauma d'una emergència, i ofereix als xiquets una oportunitat per a aprendre habilitats essencials per a plantar cara a una emergència. A més l'educació proporciona una oportunitat per a disseminar uns missatges claus per a la supervivència, tals com informació sobre com protegir-se contra les mines terrestres o la prevenció del VIH/SIDA.

L'educació durant una emergència també ofereix als xiquets una sensació d'esperança per al futur, ja que prevé que l'emergència destruisca les seues oportunitats educatives de manera permanent. L'educació pot millorar la conscienciació de la comunitat i la seua capacitat per a respondre a les amenaces a les quals s'enfronten els xiquets quan, tant les associacions de pares i professors com els comitès de gestió de l'escola es comprometen en els programes sobre aquests assumptes. La provisió de l'educació en emergències pot beneficiar sobretot als xiquets més vulnerables en situacions de conflicte – en particular, els xiquets associats amb les forces armades i els xiquets que han sobreviscut a la violència de gènere.

A més l'educació té el potencial per a impedir un cicle de violència a través de la introducció d'una pedagogia adaptada als xiquets, la inclusió de continguts que fomenten la pau, i la utilització de mètodes de disciplina positius. Enmig d'una emergència, els professors poden informar a xiquets i les seues

famílies sobre qüestions relacionades amb la protecció i així equipar-los millor per a vigilar unes qüestions preocupants. Quan mares i xiquets tenen accés a l'educació, la probabilitat que es perpetue la violència en la pròxima generació disminueix.

En emergències, els programes d'educació són, normalment, l'activitat més important enfocada específicament als xiquets. Moltes vegades es justifiquen perquè satisfan el dret fonamental del xiquet a l'educació. Encara que pugues haver alguna referència al paper de l'educació en la mitigació dels efectes psico-socials dels conflictes, amb massa freqüència l'educació en emergències no es veu com una prioritat humanitària sinó com una activitat de desenvolupament a llarg termini.

Com a conseqüència, tradicionalment els donants humanitaris no enfoquen el seu finançament a l'educació. I si financen l'educació d'emergència s'inclinen per un enfocament en la reconstrucció d'escoles o subministraments. En comptes d'enfocar-se únicament en l'accés i la infraestructura, les intervencions educatives apropiades han d'enfocar-se en la qualitat i els continguts, a través de la formació del professorat, el desenvolupament del currículum i el desenvolupament de les escoles com llocs segurs.

C) Recomendaciones

La resposta humanitària

Tots els actors claus han d'incorporar, augmentar i finançar l'educació com component integral de tota resposta humanitària, i utilitzar els estàndards mínims per a l'educació en emergències com marc per a assegurar la qualitat.

El finançament

L'educació per a xiquets afectats per conflictes ha de rebre suficients fons:

S'han d'establir mecanismes de finançament internacionals per a estats fràgils³³

Els costos no ha de ser una barrera per a la participació dels xiquets en l'educació³⁴

Per a aconseguir açò:

Els donants han de comprometre's a un finançament de l'educació predictable i a llarg termini, que incloga els costos fixos³⁵ i els països afectats pel conflicte. Els països contribuents han de fer que l'educació siga elegible per al finançament com un programa de resposta d'emergència.

La seguretat i la protecció

L'educació ha de ser integral en les iniciatives per a la resolució i prevenció del conflicte armat, la reconstrucció i reintegració post-conflicte, i la construcció de la pau, el foment

de la seguretat, i la major protecció dels xiquets han d'estar assegurats.³⁶

La protecció de les escoles

S'ha de complir l'Estatut de Roma, processant sense demora als quals tenen com objectiu militar les instal·lacions educatives. A l'adoptar l'Estatut de Roma es reconeix clarament com crim de guerra la utilització de les instal·lacions educatives com objectiu militar. Les parts de conflicte que segueixen atracant tals institucions han d'estar entre els primers processats per la CPI.

Àrees/ Zones segures

Les instal·lacions educatives han de designar-se "zones segures". S'ha d'encoratjar a totes les parts en conflicte a més de la comunitat en les àrees de conflicte a tractar les escoles com espais segurs. Tota reconstrucció ha d'incloure l'aclarida d'un espai adequat per al joc i barrar els complexos escolars. S'ha d'incloure en el mandat de les forces per al manteniment de la pau que protegissen aquests espais, i açò ha d'incloure's en la seua formació per a la protecció.

Xarxes de protecció

Les xarxes existents per a la protecció han d'ampliar-se per a incloure en el seu abast als responsables de l'educació. Les xarxes regionals, els governs, les organitzacions comunitàries, les famílies, les escoles i els mateixos xiquets, tots tenen el seu propi paper a proporcionar la protecció diària als xiquets. Sovint les escoles són un punt focal de la comunitat, i s'ha de mobilitzar i conscienciar als grups com els comitès de l'adreça escolar i les associacions de pares i professors perquè actuen sobre les qüestions de protecció.

Estàndards mínims

Els estats membres han de donar suport l'esforç interagencial per a establir uns estàndards mínims per a l'educació en emergències. A diferència d'altres aspectes de l'ajuda humanitària no existeix cap consens formal sobre la realització de programes d'educació en situacions d'emergència. Els membres han d'encoratjar la implicació dels Ministeris d'Educació en el desenvolupament i l'adopció d'uns estàndards mínims per a l'educació en emergències, impulsats per la Xarxa Interagencial para Educació en Situacions d'Emergències (INEE, de l'anglès Inter-Agency Network for Education in Emergencies, www.ineesite.org). Aquests estàndards tracten directament qüestions de la protecció en l'escola i les activitats educatives

La informació

Asegurar que els programes d'educació incloguen informació sobre on poden anar els xiquets i a qui han d'acudir per a tenir accés al suport per als supervivents de la violència de gènere.

Seguiment i presentació d'informes

A) Problema

Com s'ha exposat en aquest document hi ha milions de xiquets afectats per conflictes armats i emergències. A més de les recomanacions ja esmentades, és generalment acceptat que un sistema integral per a assegurar la protecció dels xiquets afectats per conflictes armats tindrien que incloure un sistema fiable de seguiment i presentació d'informes acompanyat per accions sistemàtiques per al seu compliment a nivell del terreny.³⁷

En la majoria dels estudis recents de l'ONU s'ha reconegut la necessitat de desenvolupar un sistema de seguiment i presentació d'informes per a les violacions dels drets del xiquet, com va ser citat en l'informe Machel de 1996. Es necessita consistència en els estàndards i metodologies utilitzades per a identificar, documentar i verificar les violacions contra els drets del xiquet; a més es requereix uns mecanismes adequats per a utilitzar aquesta informació per a mobilitzar l'opinió pública, per a la presa de decisions polítiques, l'assignació de fons i programes d'intervenció. Els funcionaris executius de l'ONU, tant com les ONG locals i internacionals necessiten dades comparables per a prendre decisions informades sobre les polítiques a seguir.³⁸

A pesar de diverses iniciatives d'algunes agències de l'ONU i, més important, de la Llista de Vigilància de Xiquets i el Conflicte Armat i la Coalició per a parar la Utilització de Xiquets Soldats, encara no existeix un sistema de seguiment i presentació d'informes. Els intents fins a ara segueixen sent poc sistemàtics i improvisats, i la informació sobre els xiquets en conflictes armats és desigual i poc fiable. Açò es deu a una falta de capacitat, una falta de finançament sostingut per a aquestes activitats, però també a una falta de voluntat per a convertir en acció la política acordada sobre un sistema real de seguiment i presentació d'informes.

B) Principis Generals

Com ha donat a conèixer la Llista de Vigilància sobre els Xiquets i el Conflicte Armat, el sistema sencer ha de basar-se sobre els principis de la llei, la responsabilitat davant el poble, inclosos els xiquets, i la transparència. El sistema ha de contenir disposicions per a detectar senyals d'alarma anticipadament, per a reaccionar amb promptitud i per a negar la impunitat als quals cometem crims contra menors. Els estats i altres parts que fallen en les seues obligacions d'actuar prompte per a prevenir els riscos bé identificats de les més importants violacions, han d'assumir la responsabilitat de la seua pròpia inacció.

C) Recomanacions

Principis centrals per al seguiment i la presentació d'informes (que són els components bàsics del pla d'acció de la Llista de Vigilància).

Aquests son:

- 1) Els Drets Humans i el Dret Internacional Humanitari
- 2) La confiança entre tots els actors implicats
- 3) La minimització del risc per als xiquets, subministradors i recollidors d'informació
- 4) El respecte cap al paper integrador de la societat civil

La verificació i precisió

El sistema ha de tenir uns mètodes estandarditzats per a assegurar que la informació estiga verificada i siga fiable. Per exemple, demanant que els testimonis presencials posen en seqüència cronològica la informació per a comprovar si hi ha contradiccions i/o comparar la informació de múltiples fonts; aquests són uns mètodes comprovats de verificació.

La seguretat de la informació

La seguretat de la informació rebuda i la confidencialitat per als quals ho proporcionen ha de ser un dels valors claus per a la Xarxa Nacional per a la Protecció de Xiquets i tots els altres. S'ha de guardar curosament la informació sensible per a assegurar la confidencialitat com cal, i per a evitar la pèrdua d'informació. Els sistemes de seguretat de dades no han de ser sofisticats; no obstant això s'han de desenvolupar segons el context particular. La codificació electrònica de dades o fer dues còpies de audiocassettes són exemples de sistemes utilitzats en diversos tipus de situacions de conflicte. La confidencialitat ha de ser estudiada per cada Xarxa per a la Protecció de Xiquets per a assegurar un consens sobre com es defineix en un context específic cultural.

Puntualitat

El seguiment i la presentació d'informes han de fer-se d'una manera puntual i estratègica. Per exemple, el seguiment ha de donar-se de manera constant o tan prop com siga possible al temps quan va ocórrer l'esdeveniment, i s'han de presentar informes per a facilitar i assegurar una resposta apropiada.

Base de dades

S'ha de dissenyar una base de dades per a proporcionar unes dades globals per als informes sobre violacions, així com casos detallats i descriptius que proporcionen un context i assenyalen tendències. S'ha de desenvolupar una eina per a la base de dades per a assegurar que els casos més atroços estiguen marcats per a actuar urgentment, que nous tipus d'incidents conduïsquen a activitats d'alarma anticipada, etcètera. Les bases

de dades han d'assegurar la confidencialitat, la seguretat dels xiquets i la seguretat dels redactors dels informes.

Integració social i reconciliació

A) Problema

La integració social i la reconciliació són aspectes vitals per a fer el pont entre el conflicte i una societat pacífica. Durant els períodes de conflicte i post-conflicte és comú que els xiquets s'asseuen aïllats, furiosos, marginats i estigmatitzats, sobretot si han estat víctimes o autors reclutats de la violència. Els xiquets que sobreviuen duen moltes vegades ferides físiques i cicatrius psicològiques, i han perdut molts anys d'escola i de socialització. A més aquests xiquets moltes vegades són rebutjats pel seu grup i d'uns altres esperen que reprenguen els seus papers com estudiants, pares, membres de la comunitat i treballadors.³⁹ Pot ser que els xiquets no reben orientació o consells sobre com deixar arrere les seues experiències del conflicte i mirar al futur com membres productius dins de les seues comunitats. Els xiquets que no estan bé reintegrats en la seua comunitat poden ser susceptibles de participar en nous conflictes. Els xiquets anteriorment associats amb les forces armades suposen un risc de seguretat per a la comunitat i per al govern. Una concentració d'aquests xiquets, que han estat aïllats, pot conduir a un augment del vandalisme i conflictes en la regió.⁴⁰

B) Principis Generals

Els esforços de les organitzacions que treballen amb els individus afectats pel conflicte han intentat identificar les qüestions claus i les prioritats per a portar a terme unes polítiques d'integració i reconciliació adaptades a xiquets. És vital reconèixer la importància crítica de la integració i reconciliació en el procés de curació social d'una comunitat afectada per la violència i per tant és essencial donar suport programes que incorporen aquests mecanismes per a la protecció en les seues activitats comunitàries.

C) Recomanacions

Recerca i reunificació de famílies

Per als xiquets separats de les seues famílies pel conflicte, la reunificació familiar ha de ser sempre una prioritat. Les diferents

agències que treballen amb xiquets separats de les seues famílies han de fer esforços per a col·laborar entre si i compartir recursos per a assegurar l'eficàcia de la reunificació.

Donar suport a les tradicions i mètodes de reconciliació locals

Les organitzacions han d'observar els mètodes utilitzats pels dirigents locals per a reintegrar en la comunitat a les persones afectades pel conflicte. A més el suport per als sistemes de valors locals que protegeixen i donen suport als xiquets en situacions de conflicte i post-conflicte són de gran importància.

Sensibilització de la comunitat

La reconciliació implica no només als xiquets que regressen sinó també a la comunitat que els rep. Abans del retorn dels xiquets s'ha de familiaritzar les comunitats amb els traumes que han viscut aquests xiquets i educar-los sobre els mètodes per a respondre de manera apropiada a les seues necessitats. S'ha de posar una èmfasi especial en els xiquets que han patit alguna discapacitat física en el conflicte. A més la vigilància a llarg termini de la integració d'aquests xiquets en la comunitat s'ha d'incloure en la planificació dels programes.

Compartir informació

És essencial l'intercanvi d'informació entre les organitzacions i agències participants. Quan les organitzacions treballen per a reunir a les famílies i reconciliar comunitats han de prendre nota dels danys patits per xiquets durant el conflicte armat. Aquestes dades duren al desenvolupament d'un conjunt accessible de lliçons apreses en l'àrea de la rehabilitació i reintegració de xiquets afectats per guerres.⁴¹

Finançament

Cal encoratjar als estats membres, donants multilaterals i les ONGs internacionals perquè es comprometen a aportar els recursos necessaris per a assegurar la capacitat adequada per a la reintegració a llarg termini i la reconciliació de xiquets afectats per la violència.⁴²

Part II

I Seminari Internacional

La importància de l'educació com eina de protecció per als xiquets i xiquetes afectats per conflictes armats
València

Introducció

Pepa Horno Goicoechea

Responsable del Departament de Promoció i Protecció dels Drets de la Infància. STCH Espanya

Save the Children treballa per a la promoció i protecció dels drets del xiquet en més de 100 països, i en el marc del seu treball ha desenvolupat l'estratègia global "Reescriguem el Futur" per a garantir una educació de qualitat als xiquets i xiquetes en situacions de conflicte armat.

Els xiquets i xiquetes que viuen en països fràgils afectats per conflictes armats, com qualsevol altre xiquet o xiqueta, tenen el dret a l'educació. Actualment, 39 milions de xiquets que viuen en aquests països no tenen accés a ella. Aquest programa pretén contribuir al compliment dels Objectius de Desenvolupament del Mil.lenni, contribuint a assolir l'educació primària universal també per als xiquets i xiquetes afectats pel conflicte armat en el 2015.

Assolir uns mínims educatius en situacions d'emergència (sigui l'emergència causada per desastres naturals o per conflicte armat), així com l'intent d'assolir una educació de qualitat en situacions de conflicte armat és una necessitat que està adquirint cada vegada major importància en l'agenda política internacional. Prova d'això és l'últim informe del Relator Especial de Nacions Unides per a l'educació, Vernor Jones, que presentava una anàlisi de l'educació en situacions d'emergència.

L'educació és un dret de tots els xiquets i xiquetes en si mateix però Save the Children vol recordar que a més, aqueixa educació té un valor afegit de transversalitat, ja que l'educació permet:

- la utilització de centres educatius com espais de protecció, on es faci seguiment de les violacions dels drets del xiquet.
- la protecció en temes de violència, proporcionant als xiquets i xiquetes la rehabilitació psicosocial que necessiten i permetent-los recuperar l'estabilitat.
- la integració de població desplaçada i el treball amb la comunitat per a afavorir aqueixa integració.
- trobar un balanç entre les estratègies d'educació formal i d'educació no formal, de manera que l'educació arribi a tots els xiquets i xiquetes.
- la prevenció de malalties sexuals i la desnutrició.

Save the Children considera que l'educació de qualitat és en si mateixa una eina de construcció de pau, i ha de ser transversal i integradora d'aspectes d'educació formal i no formal, contemplant l'educació no formal com eina de protecció i possibilitant un sentit integrador del treball en educació sempre a partir d'implementació de capacitats locals, ja que és la comunitat qui assoleix canvis.

Save the Children lluita per que s'incrementen els recursos específicament adjudicats a l'educació en països fràgils afectats per conflictes armats. No és suficient amb considerar a l'educació un component transversal d'altres partides pressupostàries.

Panorama General: El paper de l'educació en el desenvolupament de la pau

David Skinner. Director de la Campanya Internacional Reescriguem el Futur. Secretariat de l'Aliança Internacional STCH

Eva Eckermann. Responsable de projectes de Protecció i Promoció dels Drets de la Infància. STCH Espanya

Seminari

La importància de l'educació com eina de protecció per als xiquets i xiquetes afectats per conflictes armats i el seu paper en la construcció de pau.

“L'experiència demostra que, fins i tot en els contextos més difícils, és possible fer arribar l'educació. No obstant això, actualment la majoria dels donants i organitzacions multilaterals no estan oferint l'adequat finançament per a l'educació en els països afectats per conflictes. De fet, si no incrementem les inversions en l'educació d'aquests països no assolirem arribar a l'Objectiu de Desenvolupament del Mil·lenni que pretén garantir l'educació de tots els xiquets i xiquetes per a l'any 2015.

Un de cada tres xiquets es troben actualment sense escolaritzar. És un fet que no pot tolerar-se. Oferir als xiquets l'accés a l'educació pot ajudar a alleujar la pobresa i reduir els riscos d'un conflicte permanent. Hem de mantenir la nostra promesa d'educació per a tots els xiquets i xiquetes, sense importar on visquen”

Alberto Soteres,
Director General de la Fundació Save the Children

Visió de Save the Children

Save the Children és una Organització No Governamental (ONG) que treballa per a la defensa i promoció dels drets de la infància, en el marc de la Convenció sobre els Drets del Xiquet de Nacions Unides (CDN), i que lluita per la defensa activa dels interessos dels xiquets i xiquetes, especialment dels més desfavorits.

En relació amb aqueixa fi, busca incrementar el coneixement i l'exercici dels drets del xiquet/a en la societat, promovent la participació activa dels xiquets, xiquetes i adolescents.

Save the Children assumeix que sol per mitjà de canvis en els valors socials, les polítiques públiques i les conductes dels actors socials, s'assoliran beneficis reals i duradors per a tots els xiquets, xiquetes i adolescents del món.

Save the Children treballa per:

- Un món que valore i respecte a tots els xiquets i xiquetes
- Un món que escolte als xiquets i xiquetes i que aprenga d'ells
- Un món on tots els xiquets i xiquetes tinguen esperança i oportunitat.

L'Aliança Internacional Save the Children és l'organització independent més important a nivell mundial per a la promoció i la defensa dels drets de la infància. Es compon de 28 organitzacions nacionals que treballen en més de 100 països. A partir de la promoció d'una perspectiva innovadora, denominada Enfocament de Drets¹, l'Aliança Save the Children s'ha proposat fer que el món valore, respecte i escolte a tots els xiquets i xiquetes perquè puguin créixer amb esperança i oportunitats.

L'Aliança Internacional Save the Children va acordar que la Programació dels Drets del Xiquet (PDN)² seria la base per a tota la programació de les organitzacions Save the Children.

La Programació dels Drets del Xiquet significa utilitzar els principis dels drets del xiquet i la xiqueta per a planificar, implementar i monitorar els programes perquè tots els xiquets i les xiquetes puguin gaudir plenament dels seus drets.

Els fonaments de la PDN són els quatre principis generals que, segons el Comitè dels Drets del Xiquet, sostenen la implementació de la Convenció sobre els Drets del Xiquet:

- 1.No discriminació (article 2)
- 2.L'interès superior del xiquet(article 3)
- 3.Els drets a la vida, supervivència i desenvolupament (article 6)
- 4.El dret a ser escoltat (article 12)

La història del futur

Resum

Reescriguem el Futur és una campanya de cinc anys, llançada en l'any 2006 que pretén oferir l'accés a l'escola a tres milions de xiquets que viuen en països afectats per conflictes i assegurar que altres cinc milions de xiquets i xiquetes en aquests països reben una educació de millor qualitat.

Encara que la quantitat de xiquets en edat de rebre educació primària que romanen sense escolaritzar en el món s'ha reduït de 100 a 72 milions en els últims anys, la situació en els països fràgils afectats per conflictes ha millorat molt poc. Aquests països acullen a la meitat de tots els xiquets que no van a escola en el món (37 del total de 72 milions de xiquets i xiquetes) i no obstant això, tot just reben menys d'una cinquena part de l'ajuda en educació bàsica.

Reescriguem el Futur és una crida als donants bilaterals i multilaterals perquè, de forma urgent, revisen les seues polítiques i les seues pràctiques i prenguen accions immediates per a assegurar que estan proveïnt de finançament suficient i equitatiu per a l'educació tant en contextos de desenvolupament com d'emergència. Save the Children està treballant en més de 20 països com Afganistan, República Democràtica del Congo, Sudan i Uganda, per a fer de les escoles llocs segurs i animar als governs nacionals i a les institucions internacionals a prioritzar una educació de qualitat, reescriuint el futur de milers de xiquets i xiquetes.

A. Context

El finançament de l'educació dels xiquets i les xiquetes en els països afectats per conflictes és insuficient

Mentre que són els països afectats per conflictes els que contenen amb un major nombre de xiquets sense escolaritzar, les nacions donants donen prioritat a l'ajuda a l'educació en altres països més estables, deixant als primers amb escassa o nul·la esperança de trencar amb el cercle de pobresa i violència. L'educació resulta crucial és aquests països. A curt termini, permet protegir als xiquets i donar suport la resolució de conflictes, mentre que, més a llarg termini, pot millorar l'estabilitat i el bon govern.

Els països donants, i entre ells Espanya, poden jugar un paper molt important a donar suport als governs de països afectats per conflictes per a permetre a tots els xiquets i xiquetes l'accés a l'escola. No obstant això, com mostra Save the Children, la majoria dels governs rics no estan fent el que els correspondria.

L'últim de la fila, l'últim de la classe³

Una investigació de part de Save the Children sobre com els països donants estan fallant als xiquets i xiquetes dels països fràgils afectats per conflictes armats.

Els xiquets i xiquetes que viuen en països fràgils afectats per conflictes armats (CAFS), com tots els xiquets i xiquetes, tenen el dret a l'educació. Actualment, un de cada tres xiquets i xiquetes d'aquests països no té accés a l'educació. Estan exclosos perquè els seus països representen un repte per al desenvolupament distint a altres estats «en vies de desenvolupament». La seua força política pot ser feble o fins i tot inexistent, les institucions nacionals poden presentar diversos nivells de desorganització o bé les competències nacionals poden estar delmades.

No obstant això, tal com mostra l'informe L'últim de la fila, L'últim de la classe, una de les principals raons per les quals els xiquets i xiquetes dels CAFs no assisteixen a classe és perquè els seus països no reben dels donants les ajudes necessàries per a l'educació. L'Ajuda al Desenvolupament i Humanitària en els CAFs no prioritza l'educació. A pesar que aquests països concentren més de la meitat dels xiquets i xiquetes sense escolaritzar en tot el món, els CAFs només perceben la cinquena part del total d'ajuda mundial a l'educació.

L'educació és el que els xiquets i xiquetes d'aquests països i els seus pares reclamen. Els xiquets i les xiquetes són el futur d'aqueixos països. La seua educació els ofereix una oportunitat per a millorar el creixement econòmic, la pau i a l'estabilitat, així com la bona governança.

La meitat dels xiquets i xiquetes sense escolaritzar que hi ha en el món (és a dir, 39 milions de xiquets i xiquetes) viuen en CAFs (Països fràgils afectats per conflictes armats), a pesar que la població conjunta d'aquests països només representa el 13 per cent de la població mundial total. El nombre de xiquets i xiquetes sense escolaritzar és desproporcionadament alt a causa de una sèrie de raons. Pràcticament tots els CAFs són, al seu torn, països de renda baixa i, a més, alguns manquen de la voluntat política per a proporcionar educació. D'altra banda, els conflictes condueixen quasi inevitablement a unes institucions nacionals (incloent les autoritats educatives) caòtiques i desorganitzades. No obstant això, un dels principals factors és que aquests països estan notablement infrafinçats pels donants. Fins i tot si ho comparem amb la situació viuen els xiquets i xiquetes en altres països de renda baixa (LICs), els xiquets i xiquetes en els CAFs estan en franc desavantatge, tenint moltes menys possibilitats d'anar a escola.

L'educació és un dret humà fonamental, fins i tot durant un conflicte. També és el que els xiquets i xiquetes i les seues famílies desitgen. En els últims anys, la comunitat internacional

ha reconegut que el dret a l'educació és una mica que es pot assolir, i s'ha mobilitzat perquè siga una realitat. No obstant això, les mesures existents per a donar suport l'Educació Primària Universal (EPU) i per a assolir els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM) en matèria educativa no estan arribant als xiquets i xiquetes que viuen en CAFS. A aquests xiquets i xiquetes se'ls estan negant els efectes transformadors que l'educació pot reportar.

L'educació pot incrementar la resistència dels xiquets i xiquetes enfront del reclutament forçós i l'explotació; per exemple, front la prostitució forçosa. L'educació també ensenya als xiquets i xiquetes habilitats bàsiques per a la vida, com per exemple a reconèixer les mines terrestres (antipersona) i a ser conscients del perill que representen o a protegir-se enfront del VIH/SIDA o altres malalties. Els avantatges de l'educació es poden transmetre a les generacions futures; de fet, s'ha demostrat que redueix la mortalitat infantil. Contribueix al creixement econòmic, a la pau i a l'estabilitat, i promou el pensament crític dels ciutadans i la seua capacitat per a responsabilitzar als sistemes local i nacional, aplanant el terreny per a assolir un bon govern i un bon desenvolupament institucional.

A pesar d'açò, l'educació no representa una prioritat ni en el marc de l'ajuda humanitària ni com part de l'ajuda al desenvolupament, en particular per als xiquets i xiquetes que viuen en CAFS. Els donants no estan cobrint els 9 mil milions de US\$ de finançament extern que es necessiten anualment per a assolir que tots els xiquets i xiquetes puguen anar a escola primària per al 2015. Així mateix, els mecanismes tals com la Iniciativa Via Ràpida d'Educació per a Tots (IVREPT) no estan aconseguint mobilitzar suficients recursos addicionals. L'ajuda a l'educació tendeix a estar dirigida als països de renda mitja (MICS) o a altres LICs, més que als CAFS, el que porta com resultat que els CAFS reben menys de la cinquena part de l'ajuda total a l'educació. A nivell nacional, els donants no prioritzen l'educació; del total d'Ajuda Oficial al Desenvolupament (AOD) enviada als CAFS, només el 4% està assignada al sector educatiu. L'educació és un dels sectors menys finançats en el marc de l'ajuda humanitària, a pesar que en els CAFS l'ajuda humanitària pot ser una de les principals fonts de finançament. En 2006, l'educació va rebre només el 1,1% de l'ajuda humanitària total, a pesar de representar almenys el 4,2% de les necessitats de caràcter humanitari.

La situació de conjunt que pateix el finançament de l'educació per als xiquets i xiquetes que viuen en CAFS és la suma d'una sèrie de polítiques i de pràctiques seguides pels donants bilaterals i multilaterals. Per tant, són els donants individuals els quals han de plantejar-se aquests temes en relació amb les seues pròpies polítiques i pràctiques, per a

així identificar en quins aspectes han de canviar. Tots els donants bilaterals han d'assegurar-se que arriben a cobrir la part proporcional dels 9 mil milions de US\$ de finançament extern necessària que en justícia els correspon aportar. Els donants també han de garantir que el seu finançament és equitativa i que s'ajusta a les necessitats de cada país, assegurant-se que els CAFS no acaben sent els últims en la fila a l'hora de rebre ajudes i que l'educació en aquests països es prioritza. Les organitzacions multilaterals també han de prioritzar l'educació dins dels seus programes globals d'ajuda. A més de UNICEF, el Banc Mundial i la Comissió Europea (CE) juguen un paper fonamental a l'hora de garantir que els xiquets i xiquetes dels CAFS tinguen realment la possibilitat d'acudir a l'escola.

En l'actualitat hi ha una sèrie de mecanismes per a desemborsar ajudes per als CAFS; de fet, els donants els han adaptat per a utilitzar-los en contextos complicats i que suposen un desafiament. Els projectes, l'ajuda pressupostària, els fons fiduciaris multidonante i els fons socials són tots mecanismes que poden ser emprats per a canalitzar recursos. També es poden establir associacions amb governs, amb organitzacions no governamentals (ONG) i amb agències de Nacions Unides per a donar suport a la provisió de serveis mentre es crea la capacitat necessària per a operar a llarg termini. Combinant les valoracions inicials, una planificació adequada basada en el context del país en qüestió i un ventall ampli de mecanismes de finançament es pot assolir que els donants i els governs tinguen confiança que els fons seran utilitzats de manera adequada i d'acord amb les necessitats. També es poden establir una sèrie de mecanismes de seguiment per a la gestió dels riscos, i abordar les preocupacions dels donants relatives a la dolenta utilització dels fons o a la manipulació de l'educació.

Els xiquets i xiquetes dels CAFS, com tots els xiquets i xiquetes, tenen dret a l'educació. No obstant això, en els CAFS un de cada tres xiquets i xiquetes, està sense escolaritzar. A pesar que més de la meitat dels xiquets i xiquetes sense escolaritzar que hi ha en el món viuen en CAFS, aquests països reben només la cinquena part del total d'ajuda a l'educació. Quan es donen ajudes als CAFS, l'educació no és una prioritat, ni en l'àmbit de l'ajuda al desenvolupament ni tampoc en l'àmbit de l'ajuda humanitària.

Els xiquets i xiquetes dels CAFS no haurien de ser els últims de la fila per a anar a escola. Save the Children està visitant als donants bilaterals i als multilaterals amb la finalitat d'examinar, de manera individual, les seues polítiques i les seues pràctiques, per a garantir que el finançament per a educació que ofereixen és suficient i equitativa en l'àmbit del desenvolupament i també en l'àmbit de l'ajuda humanitària. Els estem demanant que, de manera urgent, es comprometen a:

- augmentar els fons globals destinats a educació, perquè s'arriben als 9 mil milions de US\$ anuals de finançament extern necessaris per a assolir l'Educació Primària Universal.
- augmentar la quantitat assignada a l'ajuda a l'educació per als CAFS, d'acord amb les necessitats particulars de cada país.
- aconseguir que als CAFS es done una major prioritat a l'educació.
- incloure l'educació en la seua política i en la seua resposta humanitària.

B. La campanya de Save the Children

Reescriuem el Futur (els seus programes van començar en 2005 i el llançament al públic va ser al setembre 2006) és el primer desafiament global, desenvolupat per l'Aliança Internacional Save the Children, que engloba a tots els Save the Children. És un moviment a llarg termini i un cridat a l'acció a nivell global per als governs, les institucions internacionals, i per al públic en general. Save the Children treballa perquè governs i institucions de tot el món adopten polítiques que posen a l'educació com una prioritat i s'aconseguiquen els fons suficients perquè l'educació de qualitat en països afectats per conflictes armats esdevinga una realitat⁴. L'Estratègia Reescriuem el Futur està prevista fins al 2010.

Els objectius principals de Reescriuem el Futur són:

1. assegurar educació de qualitat per a 8 milions de xiquets afectats pels conflictes armats per al 2010 (assegurant accés per a 3 milions que no estan en l'escola i millorant la qualitat de l'educació per a ells i a més per a 5 milions que ja estan).
2. treballar perquè les escoles siguin llocs segurs i necessaris per a la protecció dels xiquets i xiquetes afectats per conflictes armats.
3. a organismes internacionals, nacionals i a la comunitat en general sobre la funció de l'educació com mig per a protegir als xiquets i xiquetes afectats pel conflicte armat.
4. aconseguir l'augment del finançament dels donants bilaterals i multilaterals en les àrees d'emergència i de desenvolupament, per a l'educació de xiquets afectats per conflicte armat.

Assoliments principals (Set 2007): en 2005 i 2006, almenys 3,4 milions de xiquets/es en més de 20 països afectats per conflictes armats s'han beneficiat dels programes de Save the Children (en llocs en situacions d'emergència com Darfur i en situacions de post-conflictes com Cambotja i Guatemala).

Entre aquests, 590.000 xiquets i xiquetes han pogut accedir a l'educació primària per primera vegada.

Save the Children ha contribuït amb més de 240 milions de dòlars dels 450 milions que es necessiten per a arribar a l'objectiu de brindar una educació de qualitat a 8 milions de xiquets/es per al 2010.

Al món 72 milions⁵ de xiquets i xiquetes no tenen accés a l'escola primària i molts més no reben una educació de qualitat. La situació és especialment preocupant en els països denominats CAFs⁶ (Països fràgils afectats per conflictes armats) on viuen més de la meitat dels xiquets i xiquetes sense escolaritzar (37 milions), a pesar que la població d'aquests països només representa el 13 per cent de la població mundial total.

L'ajuda a l'educació tendeix a estar dirigida als països de renda mitja (MICS) o a altres països de renda baixa (LICS), més que als CAFS. Els CAFS reben menys de la cinquena part de l'ajuda total a l'educació, malgrat que un de cada tres xiquets/es no vaja a l'escola. Els donants prefereixen orientar les seues ajudes cap a aquells països amb polítiques i institucions fortes considerats com "bons complidors" perquè es considera que oferisquen més garanties per a la promoció del creixement.

A més de ser un dret fonamental, l'educació de qualitat, especialment en àrees de conflictes, ofereix protecció als xiquets i xiquetes i contribueix al restabliment de la pau. A pesar d'açò, l'educació no representa una prioritat ni en el marc de l'ajuda humanitària ni com part de l'ajuda al desenvolupament.

La comunitat internacional no està cobrint els 9 milions de dòlars de finançament extern que es necessiten anualment per a assolir que tots els xiquets i xiquetes puguen anar a escola primària per al 2015 (aproximadament 5,8 d'aquests caldria destinar-los a països afectat per conflictes).

A nivell nacional, els donants no prioritzen l'educació; del total d'Ajuda Oficial al Desenvolupament (AOD) enviada als CAFS, només el 4% està assignada al sector educatiu. L'educació és un dels sectors menys finançats en el marc de l'ajuda humanitària, a pesar que en els CAFS l'ajuda humanitària pot ser una de les principals fonts de finançament. En 2006, l'educació va rebre només el 1,1% de l'ajuda humanitària total, a pesar de representar almenys el 4,2% de les necessitats de caràcter humanitari.

Encara que els 22 països que fan part del Comitè d'Ajuda al Desenvolupament (CAD) consideren l'educació com un àrea essencial de les seues ajudes, tanmateix molts d'ells no li han donada prioritat. Tots excepte dos, els Països Baixos i Norue-

ga, estan aportant menys del que els correspondria. Malgrat els compromisos amb l'educació, molts donants no compleixen amb la seua quota (que s'amida segons la part que cada donant ha d'aportar depenent del seu ingrés nacional brut). Espanya contribueix amb solament un 16% del que li correspondria aportar⁷. Destina solament un 8% de l'ajuda a l'educació als CAFS, un 14% a altres LICs i un 78% als MICS. L'ajuda humanitària destinada a l'educació és de 0,5%. Els tres principals beneficiaris de l'ajuda per a l'educació són Ghana, Perú i Bolívia.

La situació demana un esforç més gran de la Comunitat Europea perquè s'invertisca més diners per a l'ajuda humanitària en el sector de l'educació i es reconega l'educació com eina de protecció en conflictes armats.

C. Els Compromisos de la Comunitat Internacional

L'educació és un dret humà fonamental que s'ha reafirmat en moltes declaracions i Convencions Internacionals, incloent la Convenció sobre els Drets del Xiquet de les Nacions Unides, la Declaració Universal dels Drets Humans i la Convenció relativa a la lluita contra les discriminacions en l'esfera de l'ensenyament de 1962.

Existeixen altres legislacions addicionals per als xiquets més vulnerables del món. En la Convenció de Nacions Unides sobre l'Estatut dels Refugiats de 1951 s'estableix que els xiquets refugiats haurien de tenir les mateixes oportunitats de rebre educació bàsica que els xiquets nacionals del país d'acollida. El Conveni de Ginebra relatiu a la protecció deguda a les persones civils en temps de guerra, de 1949, disposa que en temps d'hostilitats, els Estats seran els responsables de garantir l'educació de xiquets orfes o no acompanyats i que les escoles haurien de ser protegides d'atacs militars.

En els últims anys, la comunitat internacional ha reconegut que el dret a l'educació es pot assolir.

En 1990, els delegats de 155 països i representants de 150 organitzacions van acordar en la Conferència Mundial sobre Educació per a Tots (Jomtien, Tailàndia) universalitzar l'educació primària i reduir dràsticament l'analfabetisme abans de la fi d'aqueixa dècada⁸. En 2000, els líders internacionals van aprovar els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM) com estratègia internacional per a eradicar la pobresa en el món. Així mateix, en el Marc d'Acció de Dakar, establert en 2000⁹, es declara que per a arribar a l'educació per a tots, la comunitat internacional ha de satisfer les necessitats dels sistemes educatius afectats per conflictes, catàstrofes naturals i inestabilitat.

No obstant això, les mesures existents per a donar suport l'Educació Primària Universal (EPU) i per a assolir els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni en matèria educativa no estan arribant als xiquets i xiquetes que viuen en els CAFS.

D. L'Educació com Eina de Protecció

L'educació en llocs afectats per conflictes és un important instrument de protecció per als xiquets i xiquetes, de promoció de la pau i una contribució valuosa per a la prevenció de nous conflictes.

L'educació contribueix a reduir els riscos associats amb les situacions de conflicte i educa als xiquets sobre els seus drets. L'educació de qualitat pot protegir als xiquets físicament, psico-socialment i cognitivament. En molts països en conflictes crònics, representa l'únic camí per a eixir del cicle viciós del conflicte i la pobresa. A curt termini, proporciona espais segurs per als xiquets, restableix un sentiment de normalitat, brinda ajuda psicològica i suport per a les experiències traumàtiques viscudes. Ofereix als xiquets i xiquetes una oportunitat per a aprendre les habilitats essencials per a plantar cara a una emergència i difon missatges claus per a la supervivència, per exemple brindar informació sobre com protegir-se enfront de les mines terrestres o la prevenció del VIH/SIDA.

Reescriguem el Futur busca proveir educació de qualitat com instrument de protecció per a xiquets i xiquetes que viuen en àrees de conflicte en més de 20 països i la Protecció serà un dels temes més importants de l'estratègia de Reescribam el Futur en el 2008.¹⁰

Són 5 les raons principals per a argumentar la necessitat de sostenir l'educació de qualitat en països en conflicte:

I. L'educació és considerada una prioritat per als xiquets i xiquetes, pares i professors

En contextos de conflictes, els mateixos xiquets/es i els seus pares reclamen constantment la salvaguardia del sistema educatiu, percebut com fonamental per al futur dels propis xiquets/es i del país.

Històries reals

Durant la seua presentació, David Skinner descriu l'experiència de diferents xiquets i xiquetes que va conèixer durant el seu treball per a Reescriguem el futur: va esmentar una xiqueta "Dalit" que pel suport dels projectes escolars a Nepal, era l'únic membre de la família que podia llegir. Altra xiqueta de 12 anys en una de les classes d'aprenen-

tatge accelerat podia dur el seu bebé a l'escola; per a ella, no haguera estat possible accedir a l'escola sense el treball de Save the Children.

La prioritat que la gent afectada pel conflicte armat dona a l'educació es va reflectir fins a en els camps de refugiats en Darfur: els xiquets i els seus pares estaven fent cua enfront de les escoles per aconseguir que es matricularen els xiquets i les xiquetes en l'escola. David va parlar de professors i pares a Indonèsia i Afghànistan qui estaven determinats de reobrir les escoles després de pocs dies que les escoles van ser cremades i destruïdes pels separatistes o els Talibans.

2. L'educació salva vides

L'educació ensenya als xiquets i xiquetes habilitats bàsiques per a la vida i pràctiques higièniques i sanitàries essencials, com per exemple a protegir-se enfront del VIH/SIDA o altres malalties i a reconèixer les mines antipersonal. Pot evitar el reclutament forçós dels xiquets i la seua explotació, com per exemple front la prostitució forçada i trafique de menors. A més els beneficis de l'educació es poden transmetre a les generacions futures. S'ha demostrat que redueix la mortalitat infantil: els bebés que naixen de mare sense educació tenen el doble de possibilitats de morir que els que tenen mares amb tres o més anys d'estudis primaris.

3. L'educació contribueix al creixement econòmic

L'educació contribueix a reduir la pobresa i al desenvolupament d'una força de treball apta i educada que pugua contribuir a una bona governança econòmica i política. Cap país ha assolit un sostingut creixement econòmic sense haver arribat al quasi total ensenyament universal.

4. L'educació contribueix a la pau i l'estabilitat

L'educació pot contribuir al desenvolupament de la democràcia, drets humans i estabilitat política, de fet existeix una correspondència important entre les altes taxes d'inscripció en l'escola i el menor risc de reproducció de conflictes civil. Sovint els règims repressius consideren l'educació com una amenaça al seu poder o la utilitzen com una eina per a l'adoctrinament d'una determinada ideologia o per al reclutament de xiquets/as en l'exèrcit.

5. L'educació contribueix al "bon govern"

L'educació promou el pensament crític dels ciutadans i la seua capacitat per a responsabilitzar als sistemes local i nacional,

aplanant el terreny per a assolir un bon govern i un bon desenvolupament institucional.

E. Assoliments a nivell de l'Aliança

L'informe "Rewrite the Future, One Year On" destaca que Save the Children ha contribuït amb més de 240 milions de dòlars dels 450 milions que es necessiten per arribar a l'objectiu de brindar una educació de qualitat a 8 milions de xiquets/as per al 2010.

Save the Children està treballant en 4 línies:

- A. Està brindant educació de qualitat per a xiquets/es en països afectats per conflictes armats. En 2005 i 2006, almenys 3.4 milions de xiquets/es en més de 20 països afectats per conflictes armats s'han beneficiat dels programes de Save the Children (llocs en situacions d'emergència com Darfur i en situacions de post-conflictes com Cambotja i Guatemala). Entre aquests, 590,000 xiquets i xiquetes han pogut accedir a l'educació primària per primera vegada.
- B. Està sensibilitzant i conscienciant a milers de policy makers, periodistes, organitzacions no governamentals, celebritats i ciutadans sobre el desafiament de Reescribamos el Futur per a formar una comunitat activa i d'influència que beneficie als xiquets/as en països en conflictes.
- C. Està mobilitzant a donants públics i privats (governos, corporacions, individus..). Donants d'Austràlia i Estats Units van proposar augmentar els fons per a l'educació. Els governos de Regne Unit i Dinamarca es van comprometre a destinar quasi 600 milions de dòlars en nous programes d'assistència internacional per a donar suport programes d'educació en països en conflicte.
- D. Està treballant amb la Comunitat Humanitària perquè l'educació siga considerada com una prioritat en les primeres fases de l'emergència. Un dels majors esforços per a augmentar l'eficàcia de la resposta humanitària va ser l'aprovació per part de OCHA per a la formació d'un "cluster" sobre educació liderat per Save the Children i UNICEF. Els "clusters" són importants per a reformar i millorar les respostes humanitàries i fonamentals per a assegurar la responsabilitat i previsió en emergències. Es tracta del primer cluster co-liderat per una Agència de Nacions Unides i una ONG Internacional que constitueix un important reconeixement de rol vital de l'educació com element central de cada resposta d'emergència. Amb la formació d'un cluster sobre educació s'espera d'augmentar el perfil de l'educació, assegurant-se una acció coordinada i eficaç i amb una capacitat per a atraure adequats finançaments.

F. Vinculació amb els ODM

“L'Educació és l'arma més poderosa que pugues utilitzar per a canviar el món”

Nelson Mandela, ex-president del Sud-Africa.

Encara que el nombre de xiquets/es en el món que no accedeix a l'escola haja baixat de 100 milions a 72 milions¹¹, la situació en els països afectats per conflictes armats ha millorat poc. Si no es prenen accions ràpidament el segon objectiu del Mil·lenni (que tots els xiquets/as completen l'educació primària) no es complirà. Save the Children estima que almenys 30 milions de xiquets/as no accediran a l'escola en 2015, sobretot en països en conflictes armats.

L'educació és un element central del marc global dels Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni. Dos dels ODM es refereixen específicament a l'educació (l'**Objectiu 2** fixa com a meta assolir l'educació primària universal fins a 2015, i l'**Objectiu 3** té la meta d'eliminar les desigualtats entre els gèneres en l'ensenyament primària i secundària, preferiblement per a l'any 2005, i en tots els nivells d'ensenyament abans de la fi de l'any 2015).

Además la educación representa una contribución vital para la consecución de los demás objetivos:

Objectiu 1 (Eradicar la pobresa extrema i la fam).

Està demostrat l'impacte de l'escolarització sobre la reducció de la pobresa. L'educació constitueix un punt de partida per a provocar canvis socials, econòmics i polítics a llarg termini, especialment per a les famílies més pobres. Cap país ha arribat a un creixement econòmic sostenible sense haver assolit prèviament la universalitat de l'educació primària. Quant a l'educació, es tracta d'una inversió a llarg termini amb uns beneficis intergeneracionals. Gràcies a l'educació, les persones poden millorar les seues possibilitats de guanyar-se un sustente i d'augmentar la seua productivitat. Cada any d'escolarització equival, en el terme mitjà mundial, a un augment del 10 per cent dels salaris de dones i homes.¹²

L'educació contribueix a la formació de llars més sanes i de famílies més menudes, tenint ambdós unes conseqüències positives per al creixement nacional, per al desenvolupament i per a la reducció de la pobresa. Mentre que en els països industrialitzats les característiques i els nivells de la riquesa i de l'estatus social de les famílies constitueixen uns dels factors més determinants per a l'èxit és la formació escolar, en els països en desenvolupament l'educació escolar és, sovint, el factor determinant per a aconseguir ocupació i benestar.

Objectiu 4 (Reduir la mortalitat infantil)

Els beneficis de l'educació es poden transmetre a les generacions futures. S'ha demostrat que l'accés a l'educació redueix

la mortalitat infantil: els bebés que naixen de mare sense educació tenen el doble de possibilitats de morir que els que tenen mares amb tres o més anys d'estudis primaris.

Objectiu 5 (Millorar la salut materna)

Està bé documentat que l'educació de les xiquetes té repercussions molt importants en la vida de les mateixes xiquetes, de la seua família i societat. Una dona educada té més probabilitat de posposar les seues noccs i el part, a més té més instruments per a la cura de la seua salut i la dels seus fills.

Objectiu 6 (Combatre el VIH/SIDA, la malària i altres malalties)

L'educació ensenya als xiquets i xiquetes habilitats bàsiques per a la vida i pràctiques higièniques i sanitàries essencials, com per exemple a protegir-se enfront del VIH/SIDA o altres malalties.

Objectiu 7 (Garantir la sostenibilitat ambiental)

L'educació dels xiquets i xiquetes proporciona una elevada conscienciació sobre temes relacionats amb el medi ambient i la seua cura.

G. On comença la Pau¹³

“Atès que les guerres comencen en les ments dels homes, és en les ments dels homes on ha de construir-se la pau”

Preàmbulo de la Constitució de la UNESCO

L'educació d'un xiquet nascut en un país estable i pròsper rep fins a 500 vegades més que la de qualsevol xiquet nascut en un país afectat per conflicte. Per exemple, en països com Eritrea i Burundi, cada xiquet tot just rebrà uns 24 dòlars per any per a cobrir la seua educació.

Els xiquets en conflictes armats

Els xiquets resulten particularment afectats pels conflictes. Milions de xiquets i xiquetes creixen envoltats de violència real o amenaçadora en països fràgils afectats per conflictes. Creixen sense accés a serveis bàsics, inclosa l'educació. Aquests països estan la majoria de les vegades el més lluny possible d'arribar als Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM). Per exemple, més de la meitat dels 72 milions de xiquets sense escolaritzar -37 milions- viuen en els països fràgils afectats per conflictes, a pesar que aquests països suposen el 13% de la població mundial. L'educació és un dret fonamental que exigeix el seu compliment fins i tot en situacions de perill o privació. És també el que els xiquets clarament desitgen.

La pau comença en les ments dels xiquets

La majoria de les persones reconeix instintivament el paper de l'educació en la prevenció de conflictes i la construcció de la pau. Així mateix, la majoria de la gent entén a més els perills inherents a l'abús dels sistemes educatius. La comunitat inter-

nacional –donants, governs nacionals, societat civil i uns altres– han de treballar junts per a trobar vies que assegurin que l'educació de qualitat es faça realitat en estats fràgils afectats per conflictes armats i siga implementada de manera que done suport la instauració de la pau. Aquest és el repte de Save the Children i el de molts altres en la comunitat internacional: assegurar una educació de qualitat abans, durant i després del conflicte així com una vegada que es negocia l'establiment del la pau.

El benefici de la pau: oportunitats per al canvi

Els processos de pau ofereixen una important oportunitat per a millorar els sistemes d'educació i fomentar la pau. Quan les diferents parts d'un conflicte es troben immerses en un procés de pau existeix un enfocament insuficient i escassa oportunitat d'assegurar un acord sobre un nou i consensuat pla d'educació per al país. Dels 37 acords de pau signats entre 1989 i 2005 que estan públicament disponibles, 11 no esmenten l'educació en absolut. Fins i tot en aquells en els quals s'aborda l'educació, existeix una gran variació en la manera que és abordada i el tipus d'educació que suggereixen. Però a més d'oportunitats existeixen també desafiaments que superar perquè l'educació siga tractada en els processos de pau i perquè això es faça de la manera més adequada. Com part del debat global sobre educació, Save the Children vol elevar aquestes qüestions per a assegurar que l'educació de qualitat siga inclosa com part del procés de pau.

El poder per a sanar: Educació de qualitat per a tots

Un sistema educatiu de qualitat suposa una contribució positiva i transformadora per a les societats afectades per conflictes, i actua com contrapès entre el conflicte i aquells que cerquen promoure'l.

D'un extrem a un altre de la societat, cada any addicional d'escolarització dels homes redueix el risc que s'involucren en conflictes en un 20%. L'educació de qualitat brinda una plataforma des de la qual arribar a la resta dels Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni i pot promoure la pau i el desenvolupament d'una manera més extensa. Els beneficis de l'educació són perdurables perquè es transmeten de generació en generació. Per exemple, un any d'educació pot arribar a incrementar el salari dels homes i dones en una mitjana del 10%.

Potencial per a la divisió: l'educació com arma

Els sistemes educatius poden ser una força per a fer el bé però també poden utilitzar-se per a alimentar tensions socials. L'exclusió en l'educació juga un paper crucial en l'alimentació del conflicte. Els governs poden manipular intencionadament als professors per a reforçar la seua base de poder, com va ocórrer a Burundi en els anys noranta i a Alemanya en els trenta. Els plans d'estudi, els llibres de text i les polítiques d'educació poden convertir-se en plataformes per a la propaganda. Els atacs directes al sector educatiu són una característica de

les confrontacions al voltant del món. En el seu informe de 2007 'L'Educació sota Agressió', la UNESCO manté que els atacs a l'educació continuaran llevat que la comunitat internacional done suport el desenvolupament d'un sistema independent de control".

Temps per al canvi: qualitat de l'educació per a la pau

Es precisen quatre elements crucials per a compartir el paper de l'educació en la construcció de la pau i la prevenció del conflicte:

- **Inclusió/accés** Les escoles primàries han de ser gratuïtes i estar pròximes a la llar i han de fer tot el possible per a atraure a tots els xiquets de la comunitat.
- **Seguretat/protecció** Les escoles han d'estar protegides dels atacs i han de ser percebudes com llocs on es fomenta la curiositat intel·lectual i el respecte pels drets humans fonamentals.
- **Rellevància** Les escoles han d'emprar un pla d'estudis imparcial i uns materials educatius rellevants per als xiquets i el seu context.
- **Responsabilitat** Ha d'autoritzar-se la gestió de l'escola per a permetre portar a terme les decisions necessàries per al benestar dels alumnes. Per a assolir-lo, han de prendre's en consideració les opinions dels xiquets, els seus pares i els membres de la comunitat. Aquest tipus d'educació pot costar més i ser més difícil d'implementar, però els beneficis de l'educació de qualitat per als xiquets i les societats senceres justifiquen que açò siga una prioritat en cada fase abans, durant i després d'un conflicte.

Educació per a la pau: el principi d'un debat global

La pau comença en les ments dels xiquets. Però, com s'assegura que el fet que els xiquets reben una educació de qualitat els ajudarà a construir la pau? Per a tractar de respondre a aquestes preguntes, Save the Children està llançant un debat global sobre l'educació per a la pau. Per favor, llija l'informe complet On comença la pau, un document de discussió basat en la nostra experiència en molts països que pretén encendre el debat. Volem unir-nos amb altres preocupats per l'educació i la pau per a trobar resposta a les següents preguntes:

1. Si el tipus adequat d'educació és important per a sostenir una societat pacífica, per què aquesta no s'inclou en tots els acords de pau?
2. Qui són els actors clau (educació i altres) amb els quals es relacionen els negociadors de pau a l'hora de decidir de quina manera l'educació és inclosa (o no) en un acord de pau, i com les autoritats educatives juguen un paper en tot açò?

3. De quina manera el paper de l'educació en el foment de la pau i l'estabilitat difereix segons el context, per exemple, en estats fràgils abans d'un conflicte, països en la meitat d'un conflicte i situacions post-conflicte?
4. Disposa d'evidències que desitge compartir (en forma d'estudis de cas pràctic o exemples concrets) on l'educació de qualitat haja estat implementada amb èxit en situacions de conflicte i haja marcat una diferència en la mitigació del conflicte?
5. Quines evidències té (potser per alguna investigació o programa) que demostrin quins aspectes de l'educació fomenten la pau?
6. Ha observat sistemes d'educació que hagen assolit una transformació positiva com a conseqüència del conflicte? Per favor, pot descriure-les així com els factors clau que van transformar una situació negativa en una positiva,

En cas d'aportar una contribució al debat global, vam garantir que li pertanyen tots els drets de qualsevol contribució que faça o qualsevol referència a alguna cita. La seua contribució necessita es publicada a través de la pàgina Web i altres mitjans. Totes les contribucions realitzades d'aquesta manera li seran completament remeses.

Per favor, remeta la seua contribució a :
rewritethefuture@save-children-alliance.org
International Save the Children Alliance Secretariat
Cambridge House
100 Cambridge Grove
London
W6 0LE
United Kingdom

Per a llegir l'informe complet:
www.savethechildren.net/rewritethefuture

Els continguts dels informes de la campanya Reescriguem i els continguts reflectits en aquest document han sigut la base per a les intervencions de:

David Skinner,
Director de la Campanya Internacional Reescriguem el Futur.
Secretariat de Save the Children
Eva Eckermann,
Save the Children Espanya
Responsable de projectes de Protecció i Promoció dels Drets de la Infància

Publicacions centrals en la seua versió completa:
“El último de la fila, el último de la clase”. Como los países dominantes están fallando a los niños y niñas de países frágiles afectados por conflictos armados.
http://www.savethechildren.es/interior_fills.asp?IdItem=1850
“Donde empieza la Paz”
http://www.savethechildren.es/interior_fills.asp?IdItem=1647
(español)
http://www.savethechildren.net/alliance/what_we_do/rewritethefuture/resources/publications.html (inglés)
Presentación interactiva “La historia del futuro”
http://www.savethechildren.es/interior_fills.asp?IdItem=1850
One year on Report.
http://www.savethechildren.net/alliance/what_we_do/rewritethefuture/resources/publications.html (inglés)

La resposta educativa d'UNICEF en contextos de conflicte armat

Marlene Perkins Pérez. Responsable de comunicació d'UNICEF, Comité Comunitat Valenciana

I. Introducció

Per a comprendre l'actuació d'UNICEF en una situació d'emergència per conflicte armat, especialment en educació, és útil oferir un mínim context sobre la naturalesa, la missió i l'estructura d'aquesta organització.

UNICEF és l'agència de Nacions Unides que té com objectiu garantir el compliment dels drets de la infància. Va sorgir en 1946 per a respondre a la situació d'emergència que afrontaven els xiquets i xiquetes europeus a conseqüència de la II Guerra Mundial. Amb els anys ha evolucionat fins a convertir-se en una agència de desenvolupament, dedicada a la infància i present en 157 països i territoris. No obstant això, sempre ha conservat la seua funció de resposta davant situacions d'emergència que amenacen a la infància.

La Convenció sobre els Drets del Xiquet és el document fonamental en el qual UNICEF basa tot el seu treball i missió. UNICEF intenta convertir-la en una norma internacional de respecte als drets del xiquet.

UNICEF cerca la transformació social i per això, una dels seues senyals d'identitat és la voluntat de comprometre en el seu treball a tots aquells sectors socials que puguen contribuir amb el desenvolupament del seu objectiu, des dels governs als propis xiquets i xiquetes.

La CDX: nou enfocament conceptual de la infància

Aprovada el 20 de novembre de 1989, la Convenció sobre els Drets del Xiquet (CDX) és el marc legal fonamental per al desenvolupament i protecció de la infància. És la convenció més ratificada de la història: 191 països s'han compromès a complir el seu contingut. La convenció arreplega quatre grups interdependents de drets dels xiquets: drets de Supervivència, Desenvolupament, Protecció i Participació. El principi rector de la CDX és sempre l'interès superior del xiquet.

El concepte més rellevant i amb major potencial transformador de la CDX és el seu enfocament sobre la infància: els xiquets i xiquetes són tractats per primera vegada, no ja com objectes passius de protecció, sinó com subjectes de drets. A

aquesta idea va aparellada la idea de responsabilitat en el compliment d'aqueixos drets per una sèrie d'institucions i entitats. Mentre els xiquets van ser considerats objectes de protecció, la cobertura de les seues necessitats es va abordar sempre des del assistencialisme i la caritat. A partir de l'aprovació de la CDX, passen a ser individus amb drets legítimament exigibles. Els governs signants tenen per tant obligacions legals concretes en el compliment dels drets de la infància. Per exemple, tenen la responsabilitat de garantir el dret a l'educació dels xiquets i xiquetes dels seus països. Aqueixa responsabilitat exigible és la base per al treball d'UNICEF, que programa tots els seus projectes i accions des d'aquest enfocament de drets.

El funcionament d'UNICEF

Partint del marc que ofereix la CDX, les accions d'UNICEF sempre s'adapten a les necessitats de la infància i les particularitats contextuals de les comunitats en les quals es desenvolupen. No obstant això, l'activitat d'UNICEF pot comprendre's atenent a dues categories: cooperació al desenvolupament i acció humanitària.

La Cooperació al Desenvolupament consisteix en la planificació, implementació i avaluació de programes que contribuïsquen al compliment dels Drets de la infància, al costat del govern del país i entitats aliades, en països en vies de desenvolupament i països menys desenvolupats.

En canvi, l'Acció Humanitària suposa un conjunt d'accions d'ajuda a les víctimes de desastres (naturals o causats per l'home), orientades a alleujar el seu sofriment, garantir la seua subsistència, protegir els seus drets fonamentals i defensar la seua dignitat, així com, de vegades, a frenar el procés de desestructuració socioeconòmica de la comunitat, en països que viuen una emergència humanitària.

Per a desplegar aquesta labor, UNICEF compta amb 126 oficines de terreny en 157 països i territoris, i amb 37 Comitès Nacionals en països industrialitzats (entre ells UNICEF Comitè Espanyol), la labor del qual se centra en la sensibilització social i la recaptació de fons. A més, existeixen centrals de subministraments (la principal està a Copenhague) des de les quals es proveeixen els materials necessaris per a atendre una emergència, per exemple els kits d'educació que descriurem més endavant.

La clau del funcionament d'UNICEF resideix en les aliances que s'estableixen amb la societat per a assolir el compliment dels drets de la infància. Les aliances permeten conèixer amb precisió les comunitats amb les quals es treballa, així com involucrar a totes aquelles entitats i persones que tenen responsabilitats respecte a la infància.

Per a això, UNICEF treballa amb els governs a tots els nivells, de l'estatal al municipal; amb altres agències de l'ONU; ONGDs internacionals com Save the Children, el Comitè Internacional de Creu Roja o Intermón Oxfam; agències governamentals com la AECI, GTZ o Dfid, ONGs locals i organitzacions comunitàries, líders comunitaris, associacions, famílies, dones i molt especialment, sumant la participació dels propis xiquets i xiquetes.

2. L'educació en emergències

Els xiquets en emergències tenen els mateixos drets que els xiquets en contextos de normalitat. Per a poder atendre a això, el treball d'UNICEF en emergències es recolza en els principis rectors arreplegats en els següents documents:

PRINCIPIS RECTORS D'UNICEF EN LES SITUACIONS D'EMERGÈNCIA

Convenció sobre els Drets del Xiquet (1989).
Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona (1979).
Convenis de Ginebra (1949) i els seus Protocols Addicionals (1977, 2005).
Protocol facultatiu de la CDX relatiu a la participació de xiquets en conflictes armats (2002).
Compromisos Bàsics per a la Infància en Situacions d'Emergència (UNICEF, 2005).
Manual d'implementació de la Convenció sobre els Drets del Xiquet (UNICEF, 1998).
Manual per a Situacions d'Emergència sobre el Terreny: Guia per al personal d'UNICEF (UNICEF, 2005).

UNICEF publica anualment el seu informe d'Acció Humanitària, en el qual s'inclouen aquells països en els quals UNICEF té obertes operacions d'emergència. Les causes que provoquen una emergència són variades: pot tractar-se d'una catàstrofe natural com un terratrèmol, o bé causada per l'home, com ho és una guerra. Freqüentment es produeix una combinació de diverses causes. El conflicte armat catalitza l'impacte d'altres factors, aguditzant per exemple els efectes de la inseguretat alimentària.

L'informe d'Acció Humanitària d'UNICEF 2008 inclou 39 països. En 25 d'ells existeix un component de conflicte armat.

Davant una emergència, UNICEF treballa de manera coordinada amb la resta de les agències de Nacions Unides que intervenen en la mateixa, governs, ONGD Nacionals i Internacionals i altres aliats. Per a facilitar aquesta complexa coordinació, existeix un Comitè Permanent Interagències (IASC, són les seues sigles en engonals: Inter Agency Standing Committee), i s'aborden les diferents facetes de l'emergència des d'un enfocament de coordinació sectorial (cluster approach), atribuint el lideratge i coordinació de cada sector a una entitat consensuada. En el cas d'UNICEF, generalment lidera les tasques de les àrees d'Educació i d'Aigua i Sanejament. Aquest enfocament serveix per a coordinar eficaçment als múltiples actors necessaris que intervenen en la resposta a una emergència.

Educació en conflicte armat

La CDX estableix la interdependència i indivisibilitat dels diferents grups de drets dels xiquets, així com el seu exigibilitat i l'absència de jerarquia entre ells, ja que tots han de complir-se igualment. Gràcies a aquest plantejament, des dels anys 90 s'ha anat integrant l'atenció al dret a l'educació en la resposta en emergències, ja que tradicionalment es considerava una mica secundari en aquestes situacions.

UNICEF entén l'educació com part integrant de la seua necessària resposta a les necessitats de xiquets i xiquetes durant un conflicte armat, valora especialment els beneficis que aporta a la infància, i compte amb estratègies flexibles d'actuació i recursos professionals i materials específics per a salvaguardar aquest dret durant una emergència.

A més, les accions que s'engeguen en educació durant un conflicte armat o altres emergències tenen el valor afegit d'anar traçant un camí per a arribar de la crisi a una situació d'eventual desenvolupament. Tot allò que s'empren durant una guerra es concep com la base del que es construirà a l'assolir la pau. Aquesta és una perspectiva molt útil per a planificar l'educació en acció humanitària: asseure les bases per a l'ulterior desenvolupament de l'educació en aqueix país o regió en el futur.

Per a exposar la teoria i la pràctica de la resposta educativa d'UNICEF davant un conflicte armat ens anem a remetre a un dels textos fonamentals que existeixen sobre aquest tema: Resposta Educativa Ràpida en Emergències Complexes: Document de Debat, de Pilar Aguilar i Gonzalo Retamal, editat per la UNESCO, l'ACNUR i UNICEF en 1999. Segons aquest document, l'educació durant una emergència té 2 finalitats principals:

1. Respondre a les necessitats psicosocials humanitàries, atenant als drets d'educació i protecció.
2. Contribuir al futur desenvolupament dels recursos humans del país, com base per a la pau i la salvaguarda dels drets.

A més d'aquestes finalitats, planificar i proveir educació durant un conflicte armat reporta una sèrie de beneficis crucials per a la infància en situació de vulnerabilitat:

1. Prevenció de conflictes i foment d'una societat pacífica.
2. Anticipació i preparació davant emergències.
3. Element normalitzador i protector, al generar rutines i reduir l'estrès psicosocial.
4. Constitueix una oportunitat per al desenvolupament posterior al conflicte.

En un conflicte armat, moltes de les normes i mecanismes de convivència que desenvolupen les cultures humanes per a regular la seua interacció es desdibuixen o desapareixen. Els xiquets i xiquetes són especialment vulnerables a la desestabilització de les seues comunitats i la pèrdua de la normalitat. Obrir espais educatius en aquest context no només significa que els xiquets i xiquetes puguen continuar o emprendre l'educació reglada a la qual tenen dret, i que ha de garantir el seu desenvolupament com persones i futurs membres útils de les seues comunitats. També crea un espai únic de convivència entre iguals, protegit del conflicte, en el qual es recuperen formes de convivència reglades com són els jocs i altres activitats d'aprenentatge. Aquestes permeten recuperar la sensació d'una societat estable, el que suposa també un aprenentatge per a la pau i la regulació dels conflictes.

A nivell més concret, proveir el dret a l'educació ofereix a més un espai fonamental perquè els xiquets aprenguen a conèixer el seu mitjà quotidià i desembolicar-se en ell amb seguretat. És evident que açò suposa una oportunitat crucial en un conflicte armat, ja que com es veurà més endavant, l'educació en aquestes situacions estàlvia vides, al formar a la infància sobre greus perills que els envolten, com les mines antipersona, les malalties vinculades a l'aigua, etc.

Cóm es fa?

Per a garantir una resposta humanitària adaptada i eficaç, abans d'actuar i dins de les primeres 48-72 hores d'una emergència, es realitza una anàlisi de les necessitats i recursos disponibles. D'aquesta manera sabem on fa mancada assistència, per a quantes persones i de quin tipus, i amb quins subministraments, infraestructures i recursos humans contem per a proporcionar-la. És evident que aquesta primera valoració de necessitats és ràpida i permet iniciar l'assistència, i que es continua valorant de manera exhaustiva quin és la situació en paral·lel a les accions de resposta que s'emprenen.

Una vegada determinades les necessitats educatives, s'engega la resposta. S'elabora un pla que estableix objectius i terminis de compliment, la logística i la provisió de recursos, així com la coordinació amb tots els aliats que participen en la resposta,

mantenint en totes les fases de la planificació, execució i avaluació un enfocament de drets de la infància.

Això significa que totes les accions d'UNICEF es realitzen contant amb els xiquets i xiquetes en la mesura que siga possible, i arrelant totes les accions en l'estructura existent en el país o regió, a través del treball multilateral amb les comunitats i les administracions públiques, amb l'objectiu de (re)construir els sistemes estatals de garantia de drets. Per a això no només es proveeixen subministraments, sinó que s'implica a tota la comunitat en aqueixa provisió, donant assistència i formació tècnica on siga necessari.

En el document de debat Resposta Educativa Ràpida, citat més amunt i co-editat per UNICEF, es descriu de manera com es porta a terme la resposta educativa de l'organització. Es tracta d'una estratègia derivada de l'experiència i d'utilitat demostrada. En el Manual per a Situacions d'Emergència sobre el Terreny d'UNICEF s'arreplega aquesta mateixa estratègia de manera detallada per a ús del personal sobre el terreny, en el capítol corresponent a educació. No obstant això, no constitueix una recepta rígida. És més aviat una eina flexible i genèrica que necessita, per a poder funcionar, una adaptació i adequació específica al context i la situació que s'aplique. A continuació i seguint el text citat al principi d'aquest paràgraf, s'expliquen les 3 fases que comprèn aquesta resposta educativa:

I. Fase recreativa/preparatòria

En una primera fase es desenvolupen activitats recreatives obertes, des d'un enfocament no formal, oferint als xiquets, més que classes en un aula, un espai "amic de la infància" protegit i segur, on poder estar junts i desenvolupar jocs. Aquesta fase es caracteritza per una gran flexibilitat espai-temporal i material.

S'han d'identificar persones d'organitzacions locals o de la comunitat que puguen col·laborar, així com un espai allunyat de les amenaces i del pas de vehicles i mercaderies.

Per a desenvolupar les activitats, UNICEF compta amb un recurs cridat Kit Recreatiu, que consisteix en una maleta o caixa amb una gran varietat d'elements que serveixen de suport a activitats recreatives (balons, pilotes, bitlles, entenimentades, instruments musicals, disfresses, etc...). El kit va acompanyat d'una guia de l'instructor que conté nombroses activitats a manera de manual o guia didàctica. Per a poder usar aquests recursos és necessari un procés d'adaptació al context local. A més de traduir la guia, es recopilen activitats locals, enriquint i adaptant així, no només la llengua sinó també el contingut del manual. On siga possible, també es complementarà i/o adaptaran els materials continguts en el kit localment. Durant aquest procés es formarà a les persones

de la comunitat involucrades perquè puguin utilitzar aquests materials amb els xiquets i xiquetes. També durant aquest procés d'adaptació, que dura entorn de 4 setmanes, es planificarà el magatzematge dels kits, així com la integració d'aquests recursos recreatius en les fases subsegüents.

En aquesta primera fase, la resposta educativa suposa un factor de protecció per a la infància. A més d'estar algunes hores al dia en un espai segur, la realització d'activitats recreatives ofereix als xiquets i xiquetes tots els beneficis que es deriven del dret al joc, arreglat en la CDX.

El joc reestableix la normalitat i permet recuperar el cicle vital natural de la infància interromput pel conflicte. Igual que ocorre en un context d'estabilitat, el joc és un mecanisme mitjançant el qual els xiquets comprenen i assimilen el món i les seues experiències, alliberant tensions i manifestant obertament les seues emocions. Per tant, constitueix un factor de protecció psico-emocional amb valor terapèutic. Com s'ha dit més amunt, el joc també implica la convivència entre parells i una interrelació social normalitzada, amb regles comunes i emocions compartides, que en si mateix constitueix una cultura de pau.

2. Educació no formal

La pretensió última de la resposta educativa en un context de conflicte armat és arribar a implantar o reintroduir un currículum formal dins d'un sistema educatiu reglat gestionat per l'administració pública. Per a poder avançar cap a aquest objectiu i mentre no es donen les condicions necessàries per a això, es pot desenvolupar una fase intermèdia d'educació no formal, que construeix sobre l'estructura establida en la fase recreativa.

Els continguts bàsics de la segona fase són l'alfabetització i nombres bàsics, en funció del context lingüístic i cultural dels xiquets i xiquetes. Generalment es compatibilitza amb la fase recreativa, i la durada idònia és de 6 mesos. No obstant això, aquesta durada s'adapta a les circumstàncies de les comunitats.

Per a aquesta fase, UNICEF pot subministrar uns recursos específics que ajuden a la provisió del dret a l'educació i faciliten el treball i la implicació de mestres, membres de la comunitat i xiquets i xiquetes: és la cridada Escola en una Maleta. Es tracta d'una sèrie de materials continguts en una caixa, similar al Kit Recreatiu, que faciliten la provisió d'educació no formal en emergències.

És molt important subratllar que l'Escola en una Maleta és sempre una solució temporal que s'usa únicament quan no

existeixen materials locals que complisquen la seua mateixa funció. És a dir, sempre que siga possible s'ha de recórrer a materials i estructures locals ja existents, i aquest kit ha de concebre's com una eina auxiliar que supleix una manca, i la naturalesa de la qual és transitòria i ha de facilitar la transició al currículum formal.

Dita açò, l'Escola en una Maleta conté tot el necessari per a impartir una educació no formal amb materials genèrics: des de pintura d'encerat per a poder pintar una pissarra en qualsevol paret, a pissarres menudes i quaderns individuals, abecedaris, panells de nombres i de multiplicació, un mapa del país d'origen, etc. Un dels elements més importants és de nou la Guia del Maestro, en llengua local (es tradueix si és necessari), i que requereix així mateix una adaptació al context. Aquesta fase és crucial per a formar als mestres que treballaran amb els xiquets.

A més de l'Escola en la Maleta, en aquesta segona fase està indicada la introducció d'altres continguts, paral·lels a les lletres i nombres bàsics, que tenen gran importància enmig d'un conflicte armat: són kits addicionals de supervivència i sensibilització sobre les mines antipersona, el còlera i altres malalties transmeses per l'aigua, pràctiques de salut, prevenció del VIH SIDA, continguts sobre pau i reconciliació, consciència mediambiental i altres, en funció de cada cas. Tales materials han estat generats a través de l'experiència directa en països com Rwanda, i s'han utilitzat a Afganistan, Somàlia, etc. Són bàsicament visuals, per a facilitar el seu ús en diferents contextos lingüístics i culturals.

Aquests materials aborden problemes greus als quals s'enfronten aquestes comunitats i als quals són especialment vulnerables els xiquets i xiquetes. A més d'incrementar els coneixements i per tant la protecció de la infància enfront de greus amenaces, abordar aquests temes possibilita la reflexió sobre la relació d'aquests perills amb la guerra. Els xiquets i xiquetes poden així connectar el que aprenen amb el seu context vital i comprendre les conseqüències de la guerra. Aquest és el primer pas per a construir una cultura de pau i reconciliació.

A nivell logístic aquesta fase requereix produir i/o adaptar els materials educatius, organitzar el seu magatzematge i distribució, i identificar i mobilitzar no només a mestres sinó a la comunitat i les famílies en general per a assolir l'escolarització. Aquest factor de mobilització social és crucial per a l'èxit d'aquestes accions, i potencia el empoderament de la comunitat, especialment en grups de persones desplaçades internament i camps de refugiats.

El següent diagrama, contingut en *Resposta Educativa Ràpida*, mostra de manera visual els passos a seguir en les fases recreativa i d'Educació no Formal.

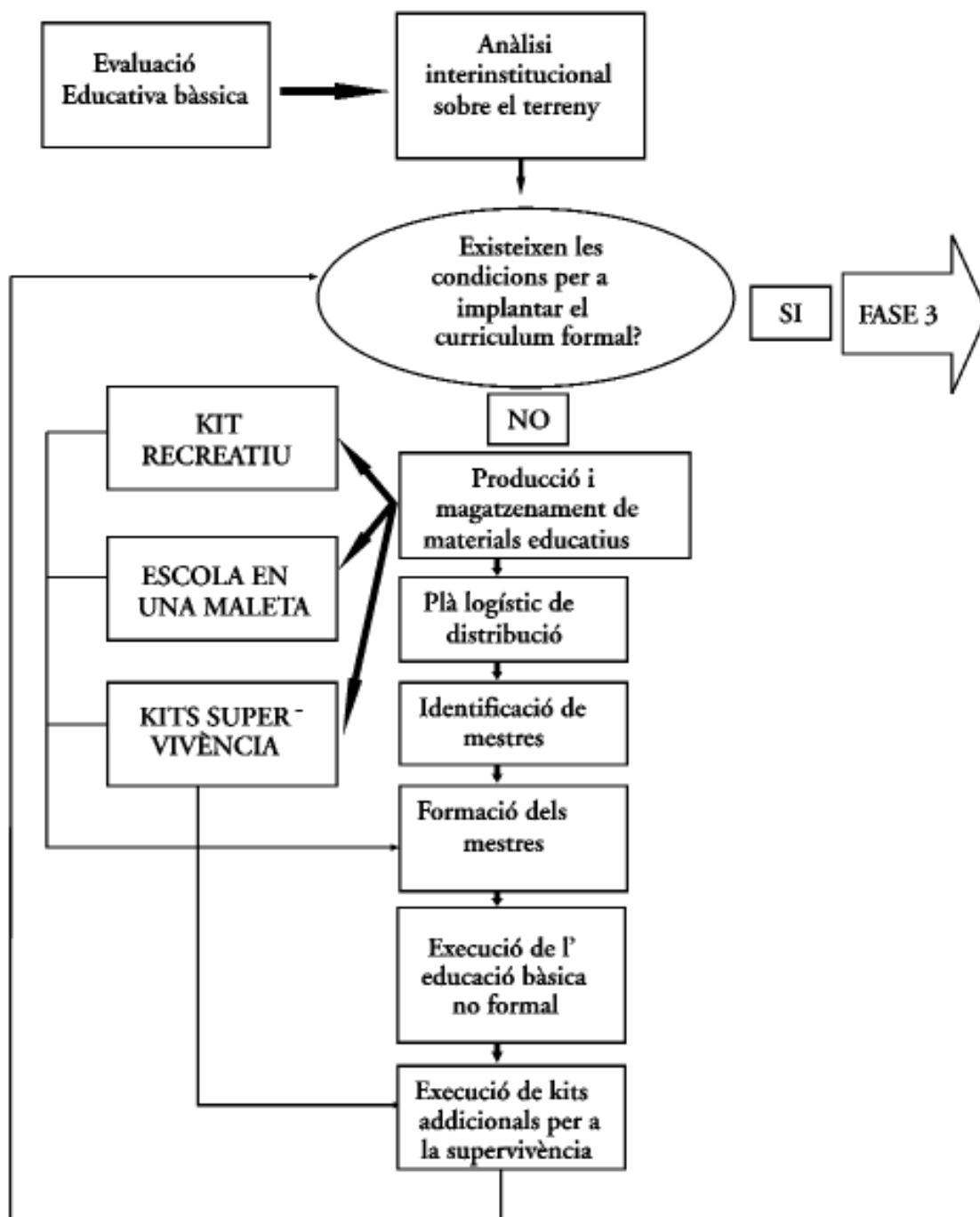

DIAGRAMA 1: “Procedimientos de ejecución sugeridos: intervención educativa recreativa/preparatoria y no formal en una situación de emergencia.”, según Aguilar, Pilar y Retamal, Gonzalo, *Resposta Educativa Ràpida en Emergències Complejas: Documento de Debate*, UNICEF/OPEM, París, 1999, pàg. 26.

3. Reintroducció del currículum

Aquesta és l'última fase en educació en una emergència. El seu objectiu és oferir als xiquets i xiquetes l'educació homologada, amb mestres formats i de qualitat i reconeguda pel ministeri d'Educació corresponent, a la qual tenen dret. Es tracta per tant d'una escolarització formal, amb horaris establits i abastant tot el temari escolar. El reconeixement oficial dels estudis és fonamental perquè tinguen validesa i permeta la posterior qualificació dels estudiants.

Per a portar-la a terme, és necessari que existisquen uns materials curriculars locals que puguen comprar-se o distribuir-se (preferentment coneguts o utilitzats prèviament per la comunitat), o bé almenys suficients exemplars per a poder generar una unitat de reproducció, cridada Unitat de Producció de baix Cost, des d'on poder imprimir la quantitat necessària.

Les tasques que comprèn aquesta fase comencen per la verificació de les necessitats existents (nombre de xiquets i xiquetes en edat escolar i per graus) i els recursos disponibles (no només materials curriculars sinó aules, mestres i infraestructura pública: ministeri o oficina, funcionaris, etc.).

Diversos actors concorren en aquesta fase: el fonamental és negociar el reconeixement dels estudis amb el Ministeri d'Educació. En molts casos, vam parlar de comunitats refugiades fora del seu país d'origen. En aquests casos, és molt important

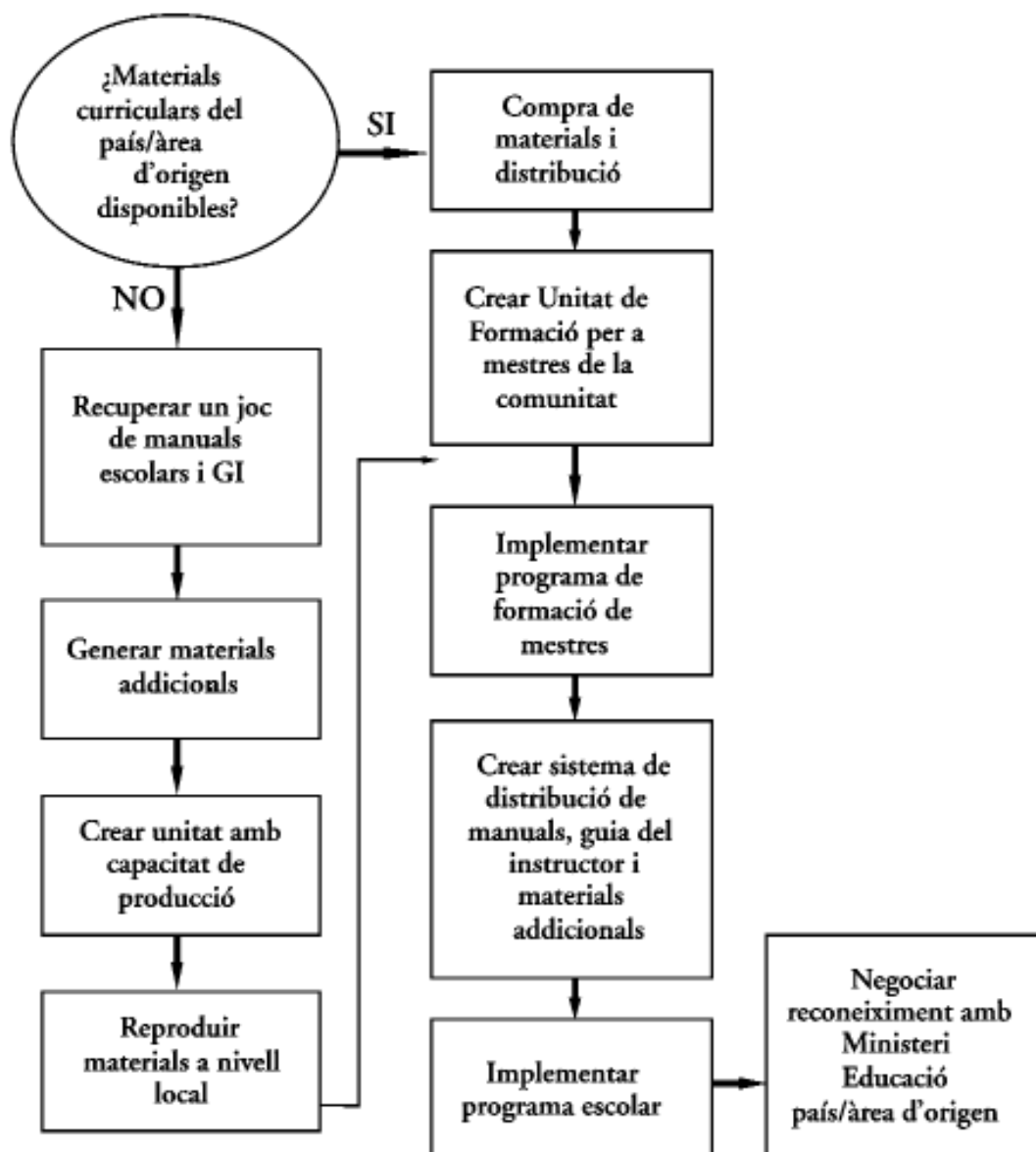
que els estudis realitzats en el país d'acollida siguen reconeguts o convalidats pel país d'origen, de manera que mantinguen la seua validesa a la volta.

Els materials curriculars han d'evitar, especialment al tractar-se de contextos de conflicte, la utilització ideològica, pel que la seua selecció o revisió han de realitzar-se curosament per experts, mestres i funcionaris del camp educatiu. Sempre que siga possible l'ensenyament serà impartida en la llengua pròpia dels xiquets i xiquetes. A més, és preferible que la gestió de les escoles estiga en mans de la pròpia comunitat.

Aquesta fase és la base per a desenvolupar o millorar una política pública d'escolarització després del conflicte armat. El diagrama 2, en la pàgina següent, reflecteix els passos a seguir en aquesta fase.

En conclusió, UNICEF treballa per a assolir que tots els xiquets i xiquetes (per tant, també aquells que viuen enmig d'un conflicte armat), tinguen accés a un ensenyament primari universal. Aquest és a més el segon Objectiu de Desenvolupament del Mil·lenni i una prioritat per al ACNUR, la UNESCO i moltes altres organitzacions l'activitat de les quals repercuteix en la infància. Gràcies a aquest enfocament es pot integrar l'atenció al dret a l'educació durant un conflicte armat, i tenir en compte la seua sostenibilitat de cara a un eventual pas a un context de desenvolupament i de pau.

DIAGRAMA 2: “Procedimientos de ejecución sugeridos para reintroducir el curriculum.”, según Aguilar, Pilar y Retamal, Gonzalo, Respuesta Educativa Rápida en Emergencias Complejas: Documento de Debate, UNICEF/OPEM, París, 1999, pàg. 31.

Bibliografia:

- Aguilar, Pilar y Retamal, Gonzalo, Respuesta Educativa Rápida en Emergencias Complejas: Documento de Debate, UNICEF/OPEM, París, 1999.
- La Convención de los Derechos de los Niños, UNICEF Comité Español, Madrid, 2001.
- UNICEF, Core commitments for Children in Emergencies, UNICEF, New York, 2005.
- UNICEF, Emergency Field Handbook, UNICEF, New York, 2005.

- UNICEF, Acción Humanitaria de UNICEF Informe 2008, UNICEF, Ginebra, 2008.
- UNICEF, Estado Mundial de la Infancia 2008: Supervivencia Infantil, UNICEF, Nueva York, 2008.

Enllaços d'interés:

- <http://documentacion.unicef.es/index.htm>
- www.educacionciudadania.mec.es/pdf/convencion-nino.pdf
- www.unicef.es
- www.unicef.org

De la política a la màgia: treballant sobre la infància en conflictes armats des de l'escola

María Jesús Martínez Usaralde (coord.) Professora de Pedagogia i Educació Social. Universitat de València

*“El mag féu un gest i desaparegué la fam,
féu altre gest i desaparegué la injustícia
féu altre gest i s'acabà la guerra.
El polític féu un gest i desaparegué el mag”*

Woody Allen

Una de les primeres reflexions que poden venir-nos al cap després de llegir la frase inspiradora del sempre magnífic director de cinema, és que màgia i política en rares ocasions van de la mà... Però és que, si es profunditza i rellegeix la metàfora, un també, i de manera natural, podria esgrimir l'exercici mental que la màgia no és sinó “desenvolupament”: el model de desenvolupament que un país adopte pot aconseguir que, en efecte, i tornant-lo a citar, desapareguen lacres que ja han començat a erigir-se en estructurals en molts països del sud, tal es el seu enquistament: la fam, la injustícia, la guerra, i tantes altres de què no som amb freqüència sinó observadors resignats.

I seguesc: “el polític féu un gest i desaparegué el mag”. El polític pot identificar-se, en aquesta suggerent evocació, amb una retòrica política mal entesa de “cooperació al desenvolupament” que porte a la desaparició, ja explícita, ja soterrada, d'un model de desenvolupament humà, polític, sostenible i social... Un exemple, així, i precisament, d'una mala política de “cooperació al desenvolupament”, entenen ací com a tal a una falta de visió holística de quines són les prioritats en aquests moments en la matèria que ens ocupa, és la manca d'atenció prioritària i peremptòria per part de responsables finançadors d'aquest àmbit (ja siguen governs, ja organismes multilaterals) cap a la situació viscuda per la infància refugiada.

¿I per què preocupar-nos per la infància refugiada, en aquests moments? Se m'ocorren almenys tres raons que m'ajuden a confirmar l'argumentari de la imperiositat d'una acció conscient i sistemàtica cap a aquests xiquets i xiquetes invisibilitzats per bona part de la societat planetària.

En primer lloc, hi ha una xifra esgarrifosa. el 90% de les morts actuals relacionades amb conflictes són civils. D'aquesta xifra, un 80% correspon a dones i xiquets. Diferents estudis han demostrat que en totes les situacions de crisi (guerra, extrema pobresa o desastres naturals), els xiquets són les majors vícti-

mes. Són els més dèbils físicament i els més vulnerables emocionalment. Però, com sosté el fotògraf Sebastiao Salgado, en ocasions, tenen l'esperit més ple d'energia. Ja únicament per aquesta raó cal seguir treballant amb ells, amb l'esperança de canalitzar aqueix torrent d'energia per al seu propi desenvolupament personal (psicològic, però també emocional), però també social i comunitari.

En segon, la freqüència d'aquests conflictes (sinònims de “risc”, “entorn inestable” “armat”, etc.), lluny de dil·luir-se en el temps cronològic i humà, han experimentat un progressiu encanallament, tal i com ho defineix Taibo, i no té visos d'amaigrir. Bé al contrari, continuen enfortits a Colòmbia, Uganda, Somàlia, Libèria, Sierra Leone, Sudan, Afganistan, i un llarg etcètera, sempre sumant i mai exclouent, el que ve a legitimar el punt anterior: el que “tota guerra, ja siga justa o injusta, victoriosa o desastrosa, és sempre una guerra contra els xiquets”, paraules que procedeixen de la fundadora de Save The Children, Eglantine Jebb.

I en tercer lloc: sota aquesta denominació, la de “infància en conflictes armats” s'està aglutinant a tota una plèiade de casuística de xiquets i xiquetes, a mode de cresol vergonyant com un fil connector, l'absència de respecte als drets de la infància. I és que parlem d'infància desplaçada, refugiada, segrestada, prostituïda, esclavitzada, venuda, objecte de comerç d'òrgans, guardiana, portadora, missatgera de guerra, soldada (malgrat que la reclusió per guerra és considerada un crim de guerra, pel Tribunal Penal Internacional, constituint una greu violació als drets humans), espia, col·locadora de mines terrestres... la llista pot ser deshonrosament interminable. En tots els casos trobarem un perfil psicosocial d'infància quasi idèntic: la seua obediència i no qüestionament d'ordres, el seu consum de drogues i alcohol per apaivagar-los i automatitzar el més possible les vexacions a què són sotmesos; el robatori intimidador al dret de ser xiquets, de gaudir de la seua infància arrabassada. Entre les causes més freqüents de la reclusió en conflictes, trobem des de l'atracció infantil per les armes i uniformes, la ingerència de la pobresa que fa que els xiquets siguen intercanviats o abandonats, o la relació quotidiana amb grups armats.

A l'esmentat anteriorment Gómez afegeix que siga quina siga la causa, l'efecte més devastador del conflicte armat sobre la població infantil i juvenil el constitueix la formació d'imagi-

naris favorables a la violència, que caldrà, sense dubte, que treballar. I és que ens trobem amb xiquets que han estat exposats a situacions d'extrema violència en la majoria dels casos, a la ruptura dels seus costums, al desarrelament del seu hàbitat, a la incertesa de no poder tornar als seus llocs d'origen per manca de garanties per a la seua vida. Aquesta heterogeneïtat de situacions fou molt ben descrita per Machel en una publicació de UNICEF sobre l'impacte dels conflictes armats en xiquets, on se subratllen les conseqüències devastadores d'aquestes situacions i els horrors que pateixen els xiquets i xiquetes soldats, refugiats i no acompanyats, que fugen o estan desplaçats internament. L'informe explora fins i tot la violència basada en el gènere, donat que les dones i les xiquetes tenen una experiència del conflicte diferent a la dels homes. En suma, el valor afegit del treball de Machel radica que no consisteix en una mera explicació dels efectes sobre la victimització de la infància, sinó que subratlla les maneres de protegir a aquests xiquets i promoure la seua recuperació i reintegració psicosocial.

Aquestes raons que actuen, com transfons, irrenunciable, i a les quals segurament cal afegir moltes més, tracten de ser respostes des del compromís denotat per algunes ONGD, com Save the Children, UNICEF, així com iniciatives sorgides entorn a aquesta lacra. Tal és el cas de la Coalición Española per acabar amb la Utilització de Xiquets Soldats (STC, Entreculturas, Alboan...) o la Coalició contra la vinculació de xiquets, xiquetes i joves al conflicte armat de Colòmbia (1998) en què participen Amnistia Internacional, Human Rights Watch, Tierra de Hombres, STC, etc.; que actuen amb l'objectiu de sensibilitzar, proposar metodologies i incidir en les polítiques públiques i en l'aplicació de la normativa internacional relativa als drets del xiquet. És suficient assenyalar que en els seus supòsits de partida s'asseguren de la incompatibilitat entre la màgia i la política, donat que, per exemple, i per al cas de STC, aquest reclama que les xifres per atendre les necessitats d'aquesta infància desprotegida i fins i tot invisible és irrisòria (5.600 milions de dòlars, dels 10.000 milions de dòlars anuals cedits des de cooperació), si la comparem amb les que s'assignen a altres assumptes, llegiu: en el món es gasten 400.000 milions en dòlars, 900.000 milions en maquinària militar i un bilió en publicitat.

Des d'aquestes premisses, i entenent que el primer instrument per a la reflexió i l'acció és precisament el coneixement d'aquestes situacions, el que ve a erigir-se en un instrument insubstituïble des de les escoles del nord, en aquest capítol ens hem proposat el nostre grup de treball (a totes i tots els que ho heu fet possible, gràcies per la vostra desinteressada i sempre compromesa acció) idear una sèrie de fitxes per a utilitzar-les en el context escolar espanyol. Parteixen del constructivisme (l'alumne ja té uns coneixements previs experiencials i explícits que li ajudaran sense dubte a la com-

prensió i rehabilitació dels seus edificis mentals), a fi d'erigir-se en propostes creatives, dirigides a diferents etapes (primària de primer i segon cicle, secundària obligatòria i batxillerat-cicles formatius de formació professional), i treballar de manera intensa i intensiva aquests temes.

Cada fitxa queda estructurada en diferents parts, seguint un esquema comú en totes elles: Títol de l'activitat, edat, conceptes relacionats, objectius de contingut, estratègics i actitudinals, protocol d'actuació (amb variacions de contingut), recursos materials i avaluació de l'activitat.

Aquestes fitxes, en definitiva, estan dedicades a tots els mags i magues de l'educació, que segueixen creient que, més enllà del polític, i en moltes ocasions a pesar del polític, altre món és possible... i, cada vegada més, necessari.

Nota prèvia a les fitxes: s'ha decidit utilitzar termes com "xiquet", "professor", "educador", "alumne", etc., des d'un punt de vista global; per a referir-se a ambdues gèneres, per tal d'agilitzar la lectura de les mateixes

Els xiquets bons no poden dormir

Lourdes Casanova García
Manuel Céspedes Rico

Edat: De 6 a 8 años.

Conceptes relacionats: Xiquet, conflicte armat, país, religió, família, educació, sanitat.

Objectius:

Generals

- Prendre consciència de la situació dels pobles que estan patint guerres.
- Fer visibles les múltiples accions violentes que afecten psicològica, emocional i educativament a xiquets.
- Sensibilitzar sobre las dificultats a què s'enfronten els menors que es veuen obligats a combatre en els conflictes bèl·lics.

Específics

Conceptuals:

- Tenir empatia amb les reaccions dels xiquets afectats pels conflictes armats.
- Informar sobre les possibles repercussions de las guerres sobre la realitat planetària.

Estratègics:

- Descobrir mitjançant l'experiència, com són viscudes les guerres pels xiquets, a través d'activitats de presa de rol.
- Estimular a la reflexió sobre les diferents realitats del món.

Actitudinals:

- Identificar i comprendre les diferents situacions patides en els països en guerra.
- Solidaritzar-se amb els pobles que estan patint guerres.
- Participar activa i responsablement.

Activitat

Protocol d'actuació:

Primera part: En aquesta primera part, de manera introductòria, el professor llegirà un conte, titulat "La realitat des de dos móns" (**annex 1**) amb l'objectiu de començar a treballar els continguts tractats al llarg de l'activitat.

Segona part:

1. En primera instància, el professor llegirà per als seus alumnes el següent fragment:
"Ara oblidarem qui som i, per un moment, serem xiquets d'altres llocs del món que han patit les conseqüències d'una cruel guerra, que molts dies no van a l'escola, que no veuran més el seu pare i la seua mare. Xiquets obligats a matar sense saber per quina raó, que viuen atemorits i no saben ni on ni com despertaran... ni tan sols si despertaran..., per això, no poden dormir".
2. A continuació, el professor indicarà a tots els participants que se senten en cercle al voltant de la classe. En el centre del cercle es col·locaran targetes en què hi ha descrites diferents identitats. A més de la identitat, apareixerà en la mateixa targeta una pregunta corresponent a un país determinat (**annex 2**). La pregunta serà utilitzada pel professor per a interrograr què saben els xiquets sobre aquests països i per a introduir-los informació sobre les situacions que pateixen a causa de les guerres. No es pretén que el professor done una resposta exacta sinó que informe d'una manera adequada a l'alumnat. Per a un correcte desenvolupament de l'activitat, és recomanable que el professor recopile informació prèvia sobre els països a tractar. Per a això se li facilita una sèrie de pàgines Web on trobar completa informació:
<http://www.lukor.com/hogarysalud/06091201.htm>
http://www.otromundoesposible.net/default.php?mod=magazine_detalle&id=118
<http://www.portalplanetasedna.com.ar/religion1.htm>
<http://www.icrc.org/web/spa/sitespa0.nsf/html/5TDL88>
3. Seguidament, per torns, cada xiquet s'alçarà i agafarà una targeta llegint per a la resta de companys, tant la identitat com la pregunta.

Tercera part:

1. Els xiquets segueixen asseguts en cercle dins de l'aula.
2. En aquest moment, el professor explicarà que seguidament tots els participants experimentaran diverses situacions de guerra, i que, en aquestes, els alumnes hauran de seguir les pautes que ell indique. A ser possible, en les diferents situa-

cions els xiquets adoptaran les identitats assignades en la segona part de l'activitat. Exemple: el xiquet que haja perdut una cama es mourà lentament, el que tinga por a quedar-se sol sempre romandrà en companyia d'algú, etc.

•Primera situació: Bombardeig. El professor comença a cridar a tots els alumnes la següent frase: "*¡Xiquets, estem patint un bombardeig, hem de ficar-nos davall les taules, ràpid!*". El professor porta tots els xiquets a un lloc segur (davall les taules).

•Segona situació: Reclutament de la guerrilla. Entra un general de la guerrilla a classe. El professor diu la següent frase: "*¡Xiquets: amagueu-vos ràpid, han vingut a emportar-nos per a lluitar en la guerra!*". Els xiquets s'han d'amagar en la classe per tal de no ser vistos. El general de la guerrilla, després de romandre uns minuts, exclamant: "*¡Vull xiquets per a lluitar en la guerra!*", se n'anirà.

•Tercera situació: Expulsió de les xiquetes de classe. Entra un militar i diu a la classe: "*Cap xiqueta a partir de hui podrà vindre a l'escola*". A continuació, el professor manifestarà a la classe que les xiquetes hauran d'eixir amb el militar.

3. Després de cada situació, el professor explicarà a la classe el significat real de cada una i les seues conseqüències.
4. Per concloure, el professor realitzarà una breu assemblea amb preguntes com: *Què coses els passen als xiquets en les guerres? Per què els xiquets pateixen en aquestes?*

Materials i recursos

Targeta amb les identitats i preguntes escrites (**annex 2**).

Variació de continguts

Per una part, per a realitzar aquesta activitat no són necessaris massa materials, però cap destacar que si incorporem alguns complementaris aquesta guanyarà en credibilitat i dinamisme. Alguns podrien ser: disfresses per donar més realisme, sons de sirenes i bombes, etc. Per altra banda, el professor pot crear noves identitats i preguntes, així com diferents situacions. Així mateix, es podran ajustar als alumnes les ja existents.

Avaluació de l'activitat

L'avaluació es realitzarà a partir de l'observació del professor al llarg de l'activitat, així com a través de les intervencions que els xiquets efectuen en l'assemblea.

Annexes

Annex 1: Conte. La realitat des de dos móns:

Cada dia t'alces per fer les activitats que et corresponen. La teua mare et desperta perquè et vistes, et desdijunes, i vages a l'escola. "Vinga, vinga que fas tard!..." Encara que et costa alçar-te, reconeixes que anar a l'escola és bo per moltes raons: aprendràs moltes coses noves, coneixeràs món, faràs nous amics, t'endinsaràs en la història fantàstica o real que els llibres et brinden. A més, cada dia te trobaràs amb els teus amics, i podràs anar corrent per posar-te el primer de la fila.

Però, què fan els xiquets com tu en altres llocs del món? En altres parts la realitat és altra distinta: una cosa tan divertida com anar a l'escola és un somni. Un somni que sols veuen aquells que aconsegueixen dormir. Afganistan, Sierra Leone, Colòmbia, Sudan.... són alguns dels molts llocs on hi ha xiquets com tu que no van a l'escola. Això sí: com tu, es desperten molt matí a les ordres del seu comandant, capità, o pel soroll dels disparats i els crits que s'escolten en la llunyania. La seua mare no els diu "alçat", perquè la seua mare no està al seu costat. Aquests xiquets no reconeixen el valor de l'educació, simplement perquè no han tingut l'oportunitat d'enyorar-la. Als xiquets que estan en la guerra els han canviat la vida sense demanar-los permís. Per a ells se'ls escriu un conte d'abusos i patiments. Ningú els escolta perquè dels xiquets res cal escoltar. Les seues veus trencades pel patiment haurien de llevar-nos la són, però, tanmateix, els únics que pateixen d'insomni són ells. Aquests xiquets no arribaran els primers de la fila. No arribaran els últims, perquè tal vegada mai arriben a classe.

Anexo 2: Targetes d'Identitat i preguntes.

- Identitat: Eres un xiquet sudanès. A causa de la situació del teu país, no tens accés a l'educació primària. Per aquest motiu, no saps ni llegir ni escriure.
Pregunta: A quina hora van els xiquets a l'escola a Sudan? (Es pretén informar per què en alguns països no tots els xiquets van a l'escola).
- Identitat: Eres un xiquet iraquí, has perdut als teus pares en la guerra, estàs sol i t'has d'encarregar del teu germà menut de tres anys.
Pregunta: Quan se sol reunir tota la família a Iraq? (Es pretén informar sobre la desestructuració familiar existent en els països en conflicte armat).
- Identitat: Eres un xiquet afgà. Fa fos mesos que no veus la teua germana major. A causa de la pobresa provocada per la guerra, els teus pares es venen forçats a vendre-la per poder sobreviure.
Pregunta: Quin dia es va a l' "església/temple" a Afganistan? (Es pretén informar sobre la diversitat de religions i confusió de conceptes al respecte).
- Identitat: Eres un xiquet ugandès, tens por a quedar-te sol per haver presenciat la morts dels teus pares.
Pregunta: A quina edat comencen a treballar els xiquets a Uganda? (Es pretén informar sobre l'explotació infantil i les seues conseqüències).
- Identitat: Eres un xiquet cambodjà que a causa d'una mina has perdut una cama. Per això estàs obligat a utilitzar una cama artificial que t'impedeix moure't amb normalitat.
Pregunta: Què ha de fer un xiquet cambodjà per obtenir una cama artificial? (Es pretén informar sobre la falta de recursos mèdics i sanitaris dels països en vies de desenvolupament).

Joc o realitat

Francesc Gandia Sanchis
Begoña García-Romeu del Romero

Edat: De 9 a 12 Anys.

Conceptes relacionats: joguets bèl·lics - conflictes armats - guerra civil - refugiats - escolarització - govern - dictadura - analfabetisme funcional.

Objectius

Generals

- Comprendre la realitat dels CAFs (països fràgils afectats per conflictes armats).
- Ser conscients de la influència dels conflictes armats en la vida dels xiquets.

Específics

Conceptuals:

- Reflexionar sobre l'ús de joguets bèl·lics i ser capaços de pensar a noves alternatives d'oci.
- Conèixer les diferents formes de vida dels xiquets dels CAFs i les carències d'aquestes.

Estratègics:

- Fomentar la capacitat de treball en grup i les relacions entre els xiquets.
- Crear espais de reflexió entorn a les guerres i les seues conseqüències en els xiquets.
- Desenvolupar la capacitat creativa dels xiquets.

Actitudinals:

- Prendre consciència crítica i aconseguir l'empatia amb les situacions patides en els països en guerra.
- Aconseguir una participació activa dels xiquets en l'activitat.
- Promoure la vinculació afectiva entre els xiquets del món.

Activitat

Protocol d'actuació:

Primera part:

1. En primer lloc es divideix la classe en grups de cinc o sis xiquets i se'ls demana que isquen fora. Dins de la classe es col·loquen joguets bèl·lics (pistoles, granades, escopetes, material militar...) i se'ls dona la consigna: "Entrareu en un nou món on no hi ha normes ni res prefixat, cada grup haureu d'anar a la vostra zona i jugar amb els objectes fins que acabe la música" (la cançó serà escollida pel dinamitzador de l'activitat).
2. Al finalitzar l'activitat hi ha una posada en comú d'allò que s'ha fet (encara que probablement la majoria haurà jugat a jocs bèl·lics). Cada grup explica a què ha jugat i com s'ha sentit.

3. Posteriorment, l'educador dona un altre significat a aquests objectes, fent veure que tenim molts prejudicis entorn a ells, ja que ningú els ha obligat a jugar a les guerres. En cas que no juguen a guerres, es reflexiona de la mateixa manera la utilització de les armes en països en conflicte. A més, cal donar un reforç positiu als xiquets que han sigut capaços de donar un altre significat a aquests joguets.
4. Així doncs, per grups, es fa una escena on les armes representen objectes útils per a la vida quotidiana: un llapis, un telèfon mòbil, etc.

Segona parte: Anàlisi de la realitat:

1. En aquest punt, l'educador exposa les diverses realitats que hi ha al món, on molts països es troben en conflicte i com aquestes guerres repercuteixen en la vida dels xiquets.
2. Per tal que els xiquets es consciencien d'aquesta situació dels països en conflictes es reparteix una història de vida a cada grup d'un xiquet d'un CAFs (annex 1). A partir de la seua lectura i reflexió, hauran de representar en un mural amb material escolar, diaris, revistes, imatges, pintures...la vida d'aquest xiquet.
3. Després de la seua elaboració cada grup compartirà el seu treball amb la resta de la classe. Aquest treball es pot penjar en l'aula perquè tothom pugua conèixer els "collages" fets pels xiquets, així com les situacions treballades. D'aquesta manera, es pretén l'enriquiment de l'activitat i un major aprofundiment en el tema. A més, els xiquets han de conèixer les causes d'aquests conflictes perquè puguen conciençar-se de la situació real.

Tercera part: Propostes:

1. Després de conèixer la situació, i per tal que l'activitat tinga una participació activa, els xiquets en aquest punt tenen la paraula per fer propostes enfocades a l'eradicació d'aquesta situació.
2. En aquest sentit, es proposen unes dinàmiques perquè verdaderament els xiquets s'involucren en aquesta activitat. La primera proposta consisteix en fer una gran construcció de tema lliure amb totes les joguines bèl·liques emprades en la primera part del taller, utilitzant material escolar per a la seua elaboració, amb la intenció de fer desaparèixer la violència de l'aula i transformar-la en art creatiu i reivindicatiu.
3. En segon terme, després de la construcció d'aquesta figura, se suggereix la redacció d'una carta per grups on expressen els seus desitjos i propostes per a resoldre aquests conflictes i per tal que puguen transmetre als xiquets els seus missatges de pau i solidaritat de forma simbòlica. D'aquesta manera els xiquets participen de forma activa prenent consciència de la realitat que els envolta. Així doncs, es pot concloure l'activitat i es passa a l'avaluació d'aquesta.

Materials i recursos

Joguets bèl·lics de plàstic, material escolar (tissores, cartolines, llapis, pintures, pinzells, cola...), revistes, diaris, música, equip de música o ordinador i històries de vida.

Variacions de continguts

A continuació es nomenen una sèrie de variacions a l'activitat proposada:

En primer lloc, les joguines situades enmig de la sala poden ser dutes pels xiquets o fins i tot fetes amb cartró i paper. En l'apartat de propostes, com a alternatives es podria fer una xicoteta obra de teatre que manifeste també les seues opinions i iniciatives i representar-la a la resta de l'escola, o fins i tot a altres escoles, formant part d'una campanya per tal de sensibilitzar i educar per a la pau i solidaritat entre els pobles.

Avaluació de l'activitat

Es realitza per part dels alumnes i del mestre. Per una banda, en assemblea, tots els participants donaran la seua opinió sobre l'activitat i d'allò que han après i ho reflectiran en un mural penjat d'una paret. L'educador, a més, prendrà notes de l'activitat en una llibreta, a partir de l'observació.

Annexos

Annex: Històries de vida.

Irak: Samira té dotze anys. Sempre ha volgut anar a l'escola però mai se li ha permès anar a l'escola pel fet de ser dona. Quan era més menuda, son pare li castigava i no podia assistir a les aules. Ara ningú li castiga perquè son pare ha mort en un bombardeig. Tampoc va a l'escola perquè les bombes han destruït l'escola i encara romanen pels carrers de Kandahar.

Colòmbia: Sebastián acaba de complir onze anys. El seu germà no ha tingut tanta sort com ell perquè no ha aconseguit escapar-se de la guerrilla. Als vuit anys, camí de l'escola, un grup d'homes armats els agafaren i se'ls portaren a la muntanya per combatre contra l'exèrcit governamental. Ja no recorda l'última vegada que va somriure. Ara, espera que els seus amics li ajuden a mirar endavant i obrir-se un nou camí en la vida. Per aquest motiu vol tornar a l'escola.

Uganda: Yoweri té set anys i quan cau la nit camina junt als seus dos germans, com centenars de xiquets ugandesos, cap al refugi anomenat Arca de Noé, on una organització ofereix protecció i atenció sanitària. La guerrilla els persegueix per reclutar-los i transformar-los en xiquets soldats. Yoweri no dorm fins que tots els xiquets no ho han fet i somnia amb què aquesta guerra de vint anys acabe prompte.

Camboya: Phnom deixà de parlar als deu anys. Els seus pares no sabien perquè, fins que s'assabentaren del que succeïa mitjançant

el testimoni d'una amiga, qui va patir un atac com el d'ella. Uns soldats l'havien violat quan anava al mercat del poble. Gràcies a l'estima dels seus pares, Phnom tornarà a parlar.

Sudan: Omar recorda la seua casa i els seus amics cada vegada que es gita en la terra del camp de refugiats que ha sigut habilitada per tal d'atendre les necessitats bàsiques. En aquest moment, els míssils destrossen la seua ciutat, però ell té l'esperança que tot acabe i pugui tindre una vida normal com es mereixen els xiquets. Sovint es pregunta el perquè de les guerres.

Fem un fanzine?

Coralia Antón Moreno
Amparo Belenguer Sales
Carla Fonfría Peiró

Edat: De 12 a 16 anys.

Conceptes involucrats: Nord/CAFs, Concepció del xiquet, xiquetes soldat, refugiats, conflicte armat, educació, importància de l'educació en els CAFs.

Objectius

Generals

- Donar a conèixer la situació de la infància en els països CAFs.
- Sensibilitzar sobre las condicions a què s'enfronten els xiquets que es veuen implicats en conflictes.
- Prendre consciència crítica de l'actuació del Nord front a la situació que viuen els països que pateixen conflictes bèl·lics.

Específics

Conceptuals:

- Conèixer l'actuació del nord amb respecte als CAFs.
- Ofereix una visió més global i menys esbiaixada dels conflictes armats.

Estratègics:

- Relacionar conceptes a través de l'elaboració d'una història.
- Treballar cooperativament en grup.
- Facilitar l'aprenentatge mitjançant el treball en grup.

Actitudinals:

- Promoure la responsabilitat i autonomia personal.
- Desenvolupar la capacitat crítica i creativa.
- Participar activament i de manera conscient en la realitat social que els envolta.

Activitat

Protocol d'actuació:

Primera part:

1. Per començar amb l'activitat, el responsable d'aquesta realitzatza una xicoteta explicació en la qual introdueix conceptes

bàsic sobre la realitat de la infància en conflictes armats.

2. A continuació es projecten unes vinyetes de còmic que reflecteixen els conceptes de manera comparativa en els països del nord i els CAFs (annex 1). Després d'això, el dinamitzador de l'activitat formularà una sèrie de preguntes per tal d'orientar una reflexió de grup. Aquestes són algunes de les possibles qüestions a treballar:

- *Què representen aquestes vinyetes?*
- *Com creieu que és el dia a dia dels xiquets en els països CAFs?*
- *Quin agreujant tenen les xiquetes en els conflictes armats?*
- *Què és un refugiat? En què es diferencia de nosaltres?*
- *Penseu que l'educació és important? Per què i per a què?*
- *Quin és el futur d'aquests xiquets?*

Segunda parte:

1. El grup es divideix al seu torn en xicotets grups de treball d'un màxim de 6 persones.
2. El dinamitzador repartirà un concepte dels treballs a cada grup i els alumnes triaran altre que susciti el seu interès.
3. Cada grup inventarà una xicoteta història d'entre 4 i 6 vinyetes tractant de filar el concepte donat i el triat, formant així el seu xicotet còmic. Per tal de dur a terme aquest procés, hauran d'ampliar la informació recorrent a diverses fonts, com les següents:
<http://www.bridge.ids.ac.uk/reports/Conflictos%20Armad-Overview%20Report.pdf>
<http://www.mediosparalapaz.org/index.php?idcategoria=832>
<http://www.hchr.org.co/publico/pronunciamientos/ponencias/ponencias.php3?cod=71&cat=24>
4. Després cada grup exposarà el seu còmic al grup general.

Tercera parte:

Per últim, la proposta final consistirà en la creació d'un Fanzine on s'incloguen les historietes realitzades en classe, a més d'una síntesi i breu conclusió, oferint una visió crítica de l'aprenentatge realitzat al llarg de l'activitat. La finalitat d'aquest Fanzine no és sinó facilitar i difondre els còmics elaborats entre tots tant en l'institut com en els diferents contextos que els envolten.

Materials

Material fungible (paper continu, tisores, retoladors, etc.), retroprojector.

Variacions de contingut

En el cas que la realització de les vinyetes represente molta dificultat, es pot reemplaçar per l'elaboració d'una narració acompanyada amb dibuixos.

Per a aquells grups més avançats o de més edat es pot introduir en el Fanzine l'elaboració d'una història global que reculli tots els conceptes treballats.

Per a aquesta variació s'organitzaran comissions de treball en què es repartiran els càrrecs per l'elaboració i difusió del Fanzine (disseny, dibuix, guió, tresorer...).

Avaluació de l'activitat

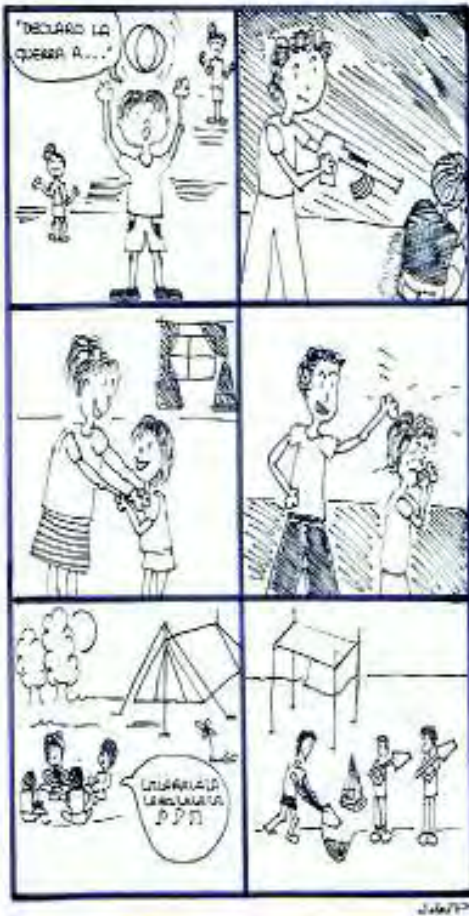
Es pretén fomentar la creativitat, que serà valorada, així com la capacitat crítica i reflexiva dels alumnes. Aquesta segona aspiració pot ampliar-se posteriorment amb la creació i contínua alimentació d'un fòrum a Internet on continuar l'activitat iniciada, opinar, consultar i ampliar quanta informació estimen necessària.

Per a avaluar, a més, aquesta activitat, es pot organitzar-se un grup de discussió, tenint en compte com a referent diverses preguntes que engloben la temàtica treballada:

- *Què és un conflicte armat?*
- *Quina importància té l'educació en els CAFs?*
- *Com intervenen els països desenvolupats en la problemàtica dels CAFs?*
- *Penseu que és adequada l'ajuda humanitària en els CAFs?*

Annexes

Annex 1: Vinyetes de còmic.

Des de la meua mirada

Noelia Gázquez Jiménez
Alicia Pintado Aragónés
Raquel Sánchez Ramón

Edat: De 16 a 18 anys. Per treballar en Batxillerat/Cicles Formatius.

Conceptes relacionats: CAFs –educació – política - CAD (Comitè d'Ajuda al Desenvolupament) - AOD (Ajuda Oficial al Desenvolupament) – conflicte armat.

Objectius

Generals

-Prendre consciència de les situacions bèl·liques en què estan immersos alguns xiquets i joves del món.

Específics

Conceptuals:

-Adquirir els conceptes bàsics necessaris per treballar la situació dels xiquets en conflictes armats.

-Desmitificar conceptes erronis que indueixen a prejudicis sobre la infància en conflicte armat.

Estratègics:

-Suscitar l'interès de l'alumne mitjançant la participació activa.

-Potenciar la creativitat del grup com a eina d'expressió.

Actitudinals i de valors:

-Fomentar una consciència crítica que sorgesca del debat i reflexió entorn a les activitats realitzades.

-Facilitar als joves la presa de posició necessària perquè treballen l'empatia i l'escolta activa.

Activitat

Com ja déiem en els objectius proposats anteriorment, volem que la força del nostre exercici radique en la participació i que els joves s'involucren en el tema que es treballarà.

Protocol d'actuació:

Primera part: Performance: Amb ella volem captar l'interès dels alumnes a través d'una impactant representació que interrompa en la classe (si el lloc on es desenvolupa és l'aula) i que aconseguisca submergir als alumnes en el tema. Proposem que aquesta performance o representació artística es duga a terme per dos o tres alumnes de la mateixa classe, que haja triat prèviament el professor com "ganxo" introductor. Aquests alumnes, disfressats de militars o guerrillers, amb armes de joguet, crearan un ambient hostil semblant a aquell que es viu en un conflicte bèl·lic. Parlaran en un to de veu alt i amb alguna paraula malsonant, separaran als xics de les xiques, aquestes últimes rebran un tracte vexatori pel simple fet de ser dones i als xics els preguntaran "si estan preparats per matar o morir".

Es tracta de impressionar-los amb aquesta representació que enganxe inevitablement als xics, servint com nexa per la posterior explicació que el que han viscut en forma de mostra és una realitat que ocorre en molts països afectats per conflictes armats

Segona part:

1. Es repartiran uns fulls en què hi ha escrits dos relats en primera persona (**annex 1**) que parlen de suposades situacions violentes per les quals passen xiquets que viuen la guerra de prop. Amb aquestos relats es pretén que els alumnes continuen evocant una realitat ni tan llunyana ni tan propera com pensem.
2. A partir de les lectures d'ambdues històries, s'obrirà un debat moderat pel professor sobre com les circumstàncies hostils que viuen aquests xiquets afecten les seues vides i al desenvolupament personal digne que tots mereixem tenir i que, per desgràcia, aquests xiquets no posseeixen (**annex 2**).
3. Amb aquestes dues primeres activitats ens endinsarem en conceptes i en el coneixement de situacions divergents que apropen als alumnes de batxillerat i/o CF a diferents realitats de persones d'una mateixa edat que sofreixen de manca dels mateixos drets, i a partir d'aquí, reflexionar i valorar-les.

Tercera part: En ella es demanarà la major participació dels alumnes. Aquesta consistirà a realitzar un vídeo-documental sobre el que han sentit, pensat i reflexionat al llarg de la dinàmica. Hui en dia, molta de la informació que rebem està relacionada amb temes visuals i en algunes ocasions podríem aplicar la frase "una imatge val més que mil paraules". Per aquest motiu plantejarem una qüestió: "*i si a més combinem imatge i paraula?*". Es tracta que els propis alumnes, després de reflexionar sobre les activitats realitzades entorn al tema dels xiquets i xiquetes soldat, expressen obertament el que han sentit. De manera creativa, es proposarà la realització d'un documental en què es puguen veure les diferents visions, sentiments, inquietuds... que les activitats anteriors han suscitat. La difusió i exposició d'aquest vídeo són voluntàries, però creiem que enriquidora, pel que proposem que es tinga en ment utilitzar-lo per a la setmana cultural del centre o alguna jornada solidària

Materials i recursos

Armes de joguets o dibuixades en cartró i retallades (per a la performance), algun atrezzo de militar (per a la performance), paper y llapis (per als relats y el documental final), càmera de vídeo i/o fotogràfica (per al documental), i tot allò que es necessita per dur a terme el documental.

Variació de continguts

Si el professor, per diferents motius, no aconsegueix uns alumnes disposats a realitzar la performance de la primera part, proposem que compte amb el grup de teatre de l'institut si hi hagués, amb alumnes d'altres classes, amb el propi personal

docent que vulga involucrar-se o amb algun educador que estiga disposat a participar.

Si no s'aconsegueixen els materials necessaris per fer el documental, com per exemple una càmera de vídeo, pot fer-se un reportatge fotogràfic, ja que també permet combinar creativament imatge i paraula.

Avaluació de l'activitat

L'avaluació serà l'última activitat que es realitzarà com a una reunió o assemblea, creant un espai de diàleg obert i espontani. En aquesta s'intercanviaran reflexions i emocions sobre el taller complet.

Annexes

Annex I:

Conte 1.

“Em dic Anisa, ara tinc 18 anys. Vaig nàixer a Sudan, però la meua família i jo haguérem de fugir al país veí, perquè en el meu país havia esclatat la guerra. Allí no ens donà temps a aconseguir casa ni lloc on treballar, perquè un grup armat que buscava a refugiats ens trobà i ens separà. A mi em portaren amb altres xiquetes. Ens feien rentar la roba dels soldats i cuinar per a ells. No fòrem alliberades fins un any després. Ara sé que, d'alguna forma, vaig tindre sort perquè encara que em violaren alguna vegada, no em vaig quedar embarassada com algunes de les meues companyes”.

La ONGD que treballa amb Anisa i altres joves com ella, estan intentant buscar a les seues famílies per a fer la reagrupació familiar. Mentre recuperen els anys d'escolaritat que han perdut, treballen l'autoestima i intenten expressar el que els passà com a teràpia.

Conte 2.

“Hola, soc Kart i tinc 11 anys. Quan tenia 7, una bomba va caure en el meu poblat en Sierra Leone, va destruir quasi totes les cases i matà molta gent. Em vaig quedar sense família, no sabia què fer. Vaig caminar pels camins durant dies fins que em trobaren uns xics que em donaren aigua i alguna cosa per menjar. Portaven armes, però no em feren mal. Em digueren que me'n anés amb ells. Em vaig assabentar que vivien tots junts i que el cap del grup era Karim, de 15 anys. Em va dir que si treballava per a ell, menjaria tots els dies i acceptí. El treball no m'agradava: es tractava de matar a gent, furtar en cases... fer mal. Fumàvem molt, perquè això ens donava forces per continuar amb tot allò”.

A causa dels trossos de metralla que té en els pulmons des de la nit de l'inesperat atac que patí la seua banda, Karú està temporalment amb una família d'adopció a Espanya. Encara que ací viu tranquil i segur, mentre espera l'operació que li permeta respirar millor, pateix malsons que no li deixen dormir tranquil·lament.

Annex 2: Preguntes per a dinamitzar el debat.

Què suposa per a un jove un conflicte en el seu país?, què conseqüències té per a un xiquet el fet que li separen de la seua família?; entendreu la importància de pertàner a un grup?; creieu que és important que tornen a estudiar després del succeït?, per què?; les drogues són enteses igual en un context de guerra que hui en dia en la nostra ciutat?, quina funció poden tenir aquestes en les guerres?...

Educació de qualitat com instrument de pau. El cas específic de les xiquetes

Ruth Abril Stoffel. Professora de Dret Internacional. Universitat Cardenal Herrera-CEU

“Aquests milions de xiquetes es troben marginades en les nostres societats, menys sanes del que podrien estar-lo, menys capacitades, amb menys possibilitats en les seues vides i menys esperances per al futur. Quan es converteixen en dones, estan malament preparades per a participar plenament en el desenvolupament polític, social i econòmic de les seues comunitats. Elles –i els seus fills al seu torn– corren majors riscos de patir les conseqüències de la pobresa, del VIH/SIDA, de l'explotació sexual, de la violència i del maltractament. Per tant, educar a una xiqueta és educar a tota una família. I el que és veritat per a les famílies ho és també per a les comunitats i, en última instància, per a països sencers. Molts estudis ens han indicat que no hi ha cap instrument més efectiu per al desenvolupament que l'educació de les xiquetes. Cap altra política té tantes possibilitats d'augmentar la productivitat econòmica, reduir la mortalitat dels nounats i la mortalitat derivada de la maternitat, millorar la nutrició i promoure la salut, i fins i tot contribuir a evitar la propagació del VIH/SIDA. Cap altra política és tan poderosa a l'hora d'augmentar les possibilitats d'educació per a la pròxima generació”¹

“Quan un xiquet rep una educació de qualitat, el resultat és, sovint, el d'un adult amb formació. Quan una xiqueta rep una educació de qualitat, el resultat quasi sempre és el de tota una família amb educació i formació. Per això, nombrosos estudis indiquen en que no existeix instrument més efectiu per al desenvolupament que l'educació de les xiquetes”²

“Almenys el 50% dels xiquets en edat escolar no escolaritzats en primària viuen en països afectats pels conflictes armats [...] Durant un conflicte, un problema comú de la prestació de serveis és que ha d'ampliar-se en zones geogràfiques vastes i sovint insegures. Es necessita una infraestructura i també es necessiten fons per a sufragar les despeses periòdiques i la formació de mestres, personal sanitari, nutricionistes i altres. Aquestes dificultats s'agreugen amb la renúncia dels donants a invertir mentre segueix el conflicte. La prestació de serveis bàsics per als xiquets no ha de considerar-se un dividend de la pau perquè el desenvolupament físic i psicològic dels xiquets no pot ajornar-se”³

L'educació és, a més d'un dret humà, un instrument de socialització que pot ser-nos de gran utilitat a l'hora de construir la pau, integrar a la societat i garantir un desenvolupament sostingut i sostenible per a moltes col·lectivitats. A pesar que des d'ambdues perspectives la xiqueta ha de ser objecte privilegiat d'aquesta educació de qualitat, la veritat és que la realitat mos-

tra que no és així. L'accés i permanència de la xiqueta en el sistema educatiu, els continguts que rep i els rèdits que obté són molt més limitats que els que rep un xiquet en igualtat de condicions i això es fa especialment patent en el context de situacions bèl·liques i posbèliques. La xiqueta reuneix en la seua persona dues circumstàncies que la fan especialment vulnerable, la seua infància i el seu gènere. Per això, els contextos violents i situacions immediatament anteriors i posteriors a aquests, tenen repercussions especialment negatives en el gaudiment dels seus drets tant civils, polítics com econòmics socials i culturals. En paraules del Relator Especial sobre el dret a l'educació, si “les oportunitats educatives són, fins i tot en èpoques de pau, freqüentment desiguals i discriminatòries. En temps d'emergència, la desigualtat i la discriminació s'exacerben per als grups marginats, valga dir, per a les xiquetes i les dones...”⁴. En conseqüència, així mateix, es fa necessari un enfocament diferenciat i l'adopció de mesures específiques que ens permeten eliminar les barreres existents i arribar als objectius marcats en el desenvolupament de la infància. Les següents pàgines intentaran desenvolupar aquestes idees.

L'article 13 del PDESC, el 26 de la DUDH i l'article 28 de la CDN reconeixen el dret a l'educació amb caràcter general per a tots els xiquets i xiquetes. Així mateix, els textos de Dret Internacional Humanitari estableixen una sèrie d'obligacions a les Parts per a intentar garantir que el dret a l'educació es manté en el marc dels conflictes armats. Aquest ha de ser el nostre punt de partida, el dret que té tota xiqueta a rebre una educació de qualitat que li permeta ocupar el lloc que mereix en la societat i desenvolupar al màxim les seues habilitats i recursos. La dignitat de les persones i el seu caràcter únic i irrepetible fa que hàgem d'analitzar la qüestió fonamentalment des d'aquesta perspectiva. La dona, la xiqueta, ha de rebre una educació adequada i suficient per a plantar cara als reptes que el futur li ofereix perquè és un dret humà universal perquè totes les dones tenen dret a que la seua personalitat madure adequadament. La xiqueta és un bé en sí mateixa i, com la resta dels éssers humans, ha de poder ser capaç d'extraure del seu entorn els inputs necessaris per a poder ser part activa i beneficiar-se de la seua pertinença a una societat.⁶ És més, per a la xiqueta, una educació de qualitat va a aportar una sèrie de beneficis més enllà dels que en general té l'educació per a tots. Per exemple, va a permetre un major control sobre les seues vides i una major capacitat d'adopció de decisions, la qual cosa en societats especialment patriarcals o en les quals el rol de la

dona és dependent del baró i les seues possibilitats d'emancipació nul·les, té un valor afegit.

Aquesta última circumstància es fa especialment patent en aquells casos en els quals l'educació té una perspectiva de gènere i en els quals en l'entorn educatiu i social de la xiqueta participen dones, ja siguin professores, treballadores socials, membres d'organismes internacionals etc, que poden servir d'exemple a imitar i objectiu a perseguir per a elles. En aquest sentit, la UNESCO destaca que les xiquetes que han rebut educació per professores obtenen millors resultats que aquelles que l'han rebuda de professors.⁷ Així mateix, cal destacar la necessitat d'una adaptació dels continguts tant a la societat en la qual la xiqueta habita i en la qual va a habitar en el futur, com als rols que se li van a imposar en la mateixa i al tipus de context geogràfic, cultural i polític al que es va a enfrontar. Només tenint en compte aquestes circumstàncies es garantirà adequadament el dret a l'educació de les xiquetes i a més s'assolirà que aquesta siga de qualitat i, per tant, un instrument útil perquè la xiqueta assolisca durant la seua infantesa i quan arribe a adulta, ocupar el lloc que mereix en la societat.

No obstant això, l'enfocament en el qual ens anem a centrar avui és altre. En aquestes fulles ens anem a centrar en la importància de que les xiquetes reben una educació de qualitat com a base per a la construcció d'una societat equilibrada i harmònica, per a l'assoliment d'un desenvolupament sostingut i sostenible i una pau justa i duradora.

Destaquem per a començar el importantíssim paper que juga la dona en la resolució de conflictes, en la reconstrucció dels països en conflicte, en la consolidació de la pau i en el desenvolupament global de les comunitats. Tal com destaca M. J. Martínez Usarralde: "*Els beneficis socials i econòmics de l'extensió del dret a l'educació de les xiquetes ha quedat demostrat, any rere any, en aquells països que atenen els seus compromisos morals, jurídics i polítics. Aquests beneficis es tradueixen en ...: * Beneficis financers per a les famílies a llarg termini. * millores de la disponibilitat de mà d'obra qualificada. * increment de la productivitat en les activitats agrícoles. * Reducció de la feminització de la pobresa. * Adquisició de competències en matèria d'estalvi, salut i planificació familiar. * millores en el civisme cap a la naturalesa en la mateixa societat. * Participació política de les dones i enfortiment de l'Estat. * Augment de la qualitat de vida i dels nivells de salut. * Disminució de les taxes de fecunditat prematura i canvis de models familiars tradicionals. * Reducció de la proporció de dones dependents a causa de les transformacions en la seua autonomia*".⁸

És més, en contextos bèl·lics i posbèl·lics, l'educació serveix per a ajudar a les famílies a guarir ferides i mirar al futur.⁹ Adonem-nos que el conflicte armat és, o hauria de ser, una interrupció en la vida normal de les societats en la qual les

dones en general i les xiquetes en particular, van a adoptar nous rols i adquirir noves responsabilitats. Parlem no només de les xiquetes que es converteixen al capdavant de família en la cura, atenció i proveïment a germans i germanes, fills, filles i fins i tot de progenitors, sinó també de les quals han d'assumir la cura de les persones malaltes, de les quals es vinculen directa o indirectament a algun dels exèrcits o de les quals es veuen privades de l'entorn social al que pertanyen siga perquè aquest s'ha destruït, siga perquè es desplacen a altra comunitat o entren en un camp de desplaçats o refugiats.

Aquestes xiquetes, que poden convertir-se en adultes mentre dura el conflicte, després han de tornar a les seues llars i la seua rutina diària. Això pot suposar la pèrdua de la significativitat del rol adquirit durant el conflicte, atès que l'autonomia, autoritat i responsabilitat que han assumit fins a llavors es veurà, normalment, reduïda. L'educació ha de preparar a les xiquetes, a les seues famílies i a les comunitats a les quals pertanyen per a plantar cara a a el repte de tornar al seu estatus habitual i participar en aquesta transició sense traumes.¹⁰

Igualment, en la reconstrucció de la pau, el paper de les xiquetes-dones és molt important justament pel que acabem de dir, per la seua influència en els elements més joves de la societat (xiquets i xiquetes) que són els que han de construir el futur, per la diferent percepció que tenen del conflicte, les seues conseqüències i la seua forma de resoldre's en relació amb aquells que han participat directament en les hostilitats, i per la utilització d'instruments psicosocials¹¹ distints als dels barons en la resolució de conflictes i en la construcció de vincles afectius.¹²

En aquest sentit, una adequada educació permetrà que la xiqueta es convertisca en un ingredient essencial de la societat amb aportacions al seu entorn social que van des d'aspectes més quotidians com la salut, la nutrició i sanejament fins a qüestions que afecten a l'estructura i funcionament propi de la societat i que requereixen una acció sostinguda a mitjà termini: paper social de la dona, l'autonomia de les comunitats, la resolució pacífica de conflictes. És més, els fills i filles i els germans i germanes a la cura de les quals estiga la dona es veuran directament beneficiats per la seua educació, per exemple, quant a la qualitat de la seua cura, la reducció de les taxes de treball infantil i altres formes d'explotació, i això sense contar amb l'efecte multiplicador que té l'educació de la dona per a futures generacions al que hem al·ludit anteriorment.

Però perquè això es produïska, cal que se li permeta ocupar el lloc que li correspon en la Societat. I açò no és possible si no se l'hi dota dels recursos necessaris per a això. Ací és on entra l'educació, una educació que, ha de reunir una sèrie de requi-

sits i respondre a un conjunt de reptes que plantegen importants qüestions sobre les quals s'ha de reflexionar i que, en tot cas, han de ser respostes dia a dia per tots aquells que treballen per a organismes humanitaris o entitats encarregades del benestar de determinades col·lectivitats que es veuen afectades pels conflictes armats.

A partir d'ací podem adoptar dos enfocaments, el de "l'ésser" i el "de l'haver de ser".

La realitat no pot ser més desalentadora. D'una banda, la meitat dels xiquets i xiquetes sense escolaritzar del món viuen en països en conflicte, però és que a més, existeix una radical divergència entre les taxes de xiquetes i els xiquets matriculats, aquesta desproporció es fa encara major si el que analitzem és la taxa d'abandonament escolar¹³. Servisca el següent exemple per a il·lustrar aquesta situació "Hi ha una major desproporció de xiquets i xiquetes no escolaritzats en ensenyament primari a Sudan del Sud que en cap altra part del món. Encara que el 20% dels xiquets i xiquetes comença a assistir a l'escola només el 2% acaba els seus estudis primaris. La situació és molt pitjor en el cas de les xiquetes. D'una població d'entre 6 i 7 milions, anualment només unes 500 xiquetes acaben la seua educació primària.

Fins a fa poc no hi havia cap dona en les negociacions de pau de molts conflictes, no se'ls hi tenia en compte a l'hora de dissenyar i organitzar els camps de refugiats i les operacions de pau no adoptaven una perspectiva de gènere a l'hora d'organitzar les seues activitats i competències. Tampoc es preveien en aquests contextos les necessitats especials de les xiquetes soldat, de les xiquetes amb càrregues familiars o de les xiquetes no acompanyades. Ni tan sols s'adoptaven mesures especials per a evitar les agressions sexuals i físiques patides per dones i xiquetes, a pesar que aquestes agressions es multiplicaven en contextos bèl·lics. Finalment, per descomptat que no s'adoptaven mesures específiques per a permetre o afavorir el seu accés a l'educació, i tampoc les seues necessitats i característiques específiques eren tingudes en compte en els escassos programes existents accessibles per a elles¹⁴. És més, no es produïa un resposta adequada als atacs directes realitzats contra les escoles de xiquetes, quan ells estaven destinats, justament, a impedir l'accés d'aquestes a l'educació com mesura de promoció social¹⁵. Per tot això, açò és, pel nul protagonisme que en molts projectes de cooperació al desenvolupament, molts programes de construcció de la pau i de reorganització de la societat han fracassat i els drets humans de les xiquetes s'han vist seriosament compromesos.

Centrant-nos en contextos armats, segons l'índex d'igualtat de gènere en l'educació¹⁶, l'existència de conflictes armats influeix directament en la reducció de les oportunitats de les xiquetes de rebre educació, així, s'aprecien que, en general, abans i després de conflictes (repressions polítiques o situa-

cions de violència generalitzada), l'accés de les xiquetes a l'educació és molt menor que en situacions de normalitat social.

Pel que es refereix a "l'haver de ser", a part de la normativa a la qual hem alludit anteriorment i que es refereix a la infància en general, les xiquetes, com col·lectiu específic, com ésser humà amb necessitats determinades i com individu cridat a jugar un paper important en la societat no ha merescut fins a avui cap atenció per part del Dret Internacional. Com alguna autora ha indicat, es tracta d'un "col·lectiu invisible".

No obstant això, arran dels fracassos esmentats i d'un nou concepte de desenvolupament que va més enllà del creixement econòmic, i que destaca la necessitat de que el progrés comporte benestar i cohesió social, s'ha començat a avançar en el paper de la dona i de la xiqueta en el desenvolupament, així com en la necessitat de garantir els seus drets humans i, en concret, el seu dret a l'educació.

En aquest sentit, des de fa 10 anys comencem a veure un creixent interès i preocupació de la Societat Internacional pel tractament d'aquesta qüestió. Aquesta preocupació arriba fins al Consell de Seguretat de les Nacions Unides (que, no oblidem, s'ocupa de plantar cara a les amenaces a la pau i seguretat internacionals) al fer diverses crides a la Comunitat Internacional en general i als Estats i organismes internacionals en particular, perquè desenvolupen i gestionen adequadament totes les qüestions vinculades al tracte, assistència i protecció de les xiquetes en el marc dels conflictes armats. En aquestes crides es destaca tant la seua especial vulnerabilitat com el paper que poden tenir com a membres de les societats presents i futures¹⁷. En igual sentit trobem altres documents com les "Conclusions convingudes de la Participació de la dona en peus d'igualtat en la prevenció, la gestió i la solució dels conflictes i en la consolidació de la pau després dels conflictes" de la Comissió de la Condició Jurídica i Social de la Dona¹⁸, la "Declaració de Windhoek"¹⁹, la "Resolució del Parlament Europeu sobre la Participació de les dones en la resolució pacífica dels conflictes" (2000)²⁰ la Resolució de la AGNU "Noves mesures i iniciatives per a l'aplicació de la Declaració i la Plataforma de Acció de Beijing"²¹, o la iniciativa de Roma del G8 per a "enfortir el rol de les dones en la prevenció de conflictes"²². Tots ells donen mostres d'aquests nous girs.

Aquest canvi en la concepció de desenvolupament i en el paper que les dones han de tenir tenen en la societat ve definitivament avalat pel fet que dos dels Objectius del Mil·lenni, el 2º (Assolir l'educació primària universal) i el 3º (Promoure la igualtat entre els gèneres i el empoderament de la dona²³) parlen específicament a elles. En la resta dels Objectius del Mil·lenni es fan referències clares i directes al paper que aquestes tenen en el seu assoliment. Per exemple, en l'objectiu 4 se'ns

indica que la instrucció, especialment per a les xiquetes i les mares, pot salvar la vida de molts xiquets, l'objectiu 5 versa sobre la millora de la salut materna, en el 6 (VIH SIDA i altres malalties) es destaca la importància que té la informació de les dones i xiquetes en aquests temes i en el setè (medi ambient) es destaca la importància de la conscienciació i formació de les dones.

És més, aquest document, el contingut del qual, no oblidem, es converteix en objectiu a perseguir i compromet a tots els Estats i organitzacions internacionals té quatre característiques que ho fan especialment pertinent en el tema que tractem: primer, dóna prioritat a l'educació, segon, vincula educació i gènere; tercer vincula igualtat i desenvolupament i quart, estimula el paper de la dona com agent de desenvolupament. No obstant això, atès que es tracta d'un col·lectiu especialment vulnerable, que ocupa un lloc específic en la societat en la qual habita i amb un paper rellevant en la construcció de la societat, es fa necessari un enfocament específic.

Tal i com ha destacat el Relator especial sobre el dret a l'educació. La desigualtat en l'accés a l'educació no és només una qüestió jurídica. Com hem vist existeixen múltiples normes que garanteixen el dret a l'educació de xiquets i xiquetes sense discriminacions. El problema és que “*La paritat de gènere en l'educació és el focus d'una estratègia educativa global òbviamment inadequada*”²⁴. Recordem que el principi de no discriminació obliga a no distingir allí on no hi ha diferències dignes de consideració, però exigeix que allí on aquestes existeixen es facen les distincions pertinents. En aquest cas, està clar que en els països en vies de desenvolupament i en els països que pateixen conflictes armats l'accés a l'educació de les xiquetes és inferior i les taxes d'abandonament major al dels xiquets en igual circumstàncies. Per això cal que s'adopten mesures específiques que aconseguisquen la igualtat real en el gaudi d'aquest dret i en els beneficis que del mateix es poden obtenir.²⁵

En definitiva, ja que l'objectiu és garantir el dret a l'educació de les xiquetes en igualtat de condicions que els xiquets i ja que hi ha barreres que fan que açò no siga així, és urgent que s'investiguen quines són aquestes barreres i que s'adopten mesures específiques per a eliminar-les. En cas contrari, l'Estat afectat incomplirà la normativa existent i l'Organització Internacional que estiga gestionant l'educació en nom de la Comunitat Internacional no estarà complint adequadament amb el mandat que aquest li ha atorgat.²⁶ No obstant això, una cosa és que sabem que existeixen aquestes barreres i coincidim que és necessari eliminar-les i altra que hàgem dissenyat i posem en funcionament els instruments adequats per a eliminar-les. Açò és un treball ardu que es nodreix a dia d'avui més de la fórmula prova-error que d'altres consideracions teòriques o funcionals que, no obstant això són imprescindibles per a l'assoliment de l'accés de les xiquetes a una educació de qualitat.

D'aquesta manera, els programes dels diferents organismes humanitaris i fins i tot operacions de pau i negociacions que posen fi als conflictes, en els quals s'ha tingut en compte adequadament la perspectiva de gènere i en els quals s'ha parat especialment a les xiquetes han estat molt més efectius que aquells en els quals aquestes qüestions eren marginals o fins i tot inexistents.²⁷

Problemes i reptes de l'educació de les xiquetes en conflictes armats

Vegem algunes de les barreres existents, destacant que aquestes provenen tant de l'estructura escolar d'aquests països com de la situació mateixa del conflicte i dels condicionaments socials que afecten especialment a les xiquetes.²⁸

En alguns països l'educació no és considerada com un dret sinó com un privilegi de manera que ni els Estats adopten les mesures pertinents ni els ciutadans exigeixen el que jurídicament els correspon. D'altra banda, en moltes ocasions, entre elles en situacions de conflicte armat, altres necessitats es consideren com preferents i se sacrifica l'educació, especialment la de les xiquetes en nom del “bé comú”. Així, els socors o ajuda humanitària directament garantida pel dret Internacional Humanitari no inclou tot allò vinculat a l'educació i els actors humanitaris entenen que es tracta d'una necessitat que s'ha de cobrir una vegada que altres necessitats com aliment, medicina, allotjament i sanitat estiguen adequadament cobertes.

Però açò no hauria de ser així, entre altres coses perquè existeix el principi d'interès superior del xiquet garantit en l'article 3 de la Convenció de Drets del xiquet²⁹ que imposa que aquest prevalga sobre altres consideracions quan s'adopten mesures que puguin afectar directa o indirectament a aquests³⁰ i l'article 28 d'aquest mateix text que entén que l'educació és un dret fonamental de tots els xiquets i xiquetes. En tot cas, és essencial el paper que la societat civil i els organismes humanitaris tenen en aquest camp per a exigir els drets als Estats i conscienciar a les seues beneficiàries i les seues famílies.

A més, tampoc les societats directament afectades reconeixen en moltes ocasions aquesta discriminació i molt menys les conseqüències directes d'això en el seu propi desenvolupament. En moltes societats es considera que és més útil formar als xiquets atès que poden fer millor ús dels ensenyaments i es produeix una major retroalimentació per a la família o la col·lectivitat que fa l'esforç d'enviar-lo a l'escola. És més, en algunes societats com Sudan s'entenen que el valor de les xiquetes a l'hora de casar-se descendeix a mesura que la seua educació augmenta, la qual cosa crea un cost d'oportunitat al que les famílies han de plantar cara.³¹ Es fa necessari per tant, una reflexió teòrica i una conscienciació a les societats sobre aquestes qüestions.

Unit a açò últim, hem de destacar que el *rol que es dona a les dones en la societat i costums* llargament arrelats en el seu si fan que moltes famílies traguen a les xiquetes de les escoles abans de completar la seua educació per a casar-les i que tinguen descendència que quedarà al seu càrrec a edats primerenques. Tot això dificulta encara més l'accés i permanència de les xiquetes en l'educació secundària. En aquest tram la disparitat entre l'educació de xiquets i xiquetes és més que significativa³² i en contextos bèlics és simplement escandalosa.³³

El vincle entre educació de qualitat i paper de les dones en la societat és una qüestió delicada, però d'una transcendència radical. Si d'una banda l'educació pot equilibrar les relacions socials i incrementar el benestar de la xiqueta. Per un altre, és el mateix desequilibri preexistent i les manques socials generades el que dificulta l'accés de les xiquetes a l'educació. És més enfront de la voluntat de la Comunitat Internacional d'utilitzar l'educació com instrument de canvi ens trobem en moltes ocasions amb rebuig de les societats afectades que aquest canvi es produísca.

Altra qüestió que influeix de forma significativa en el rebuig dels progenitors a enviar a les xiquetes al col·legi és la por a les agressions i abusos sexuals que es puguen produir en el trajecte al col·legi o fins i tot en el seu interior, pels propis companys, professors o terceres persones que tinguen accés al centre escolar. Certament un elevat nombre d'agressions sexuals es produeixen en aquests contextos i és lògic el temor dels familiars. Más encara en aquelles societats en les quals les dones porten l'honor de la família i una agressió sexual és un atemptat a tota la família que es considera tacada i pot ser rebutjada per la comunitat a la qual pertanga. Si a això afegim que les agressions sexuals a xiquetes es multipliquen en contextos armats i afecten a totes les xiquetes, incloses les xiquetes soldat, les desplaçades i les quals estan en camps de refugiats comprendrem que es tracta d'una barrera real i a la qual a més ha de plantar-se cara. Per a això hem d'utilitzar totes les eines al nostre abast que van des de les penals fins a les sociològiques, passant per les materials i logístiques. La importància d'aquesta qüestió queda manifesta si analitzem l'últim informe del Relator Especial sobre el Dret a l'Educació, que quan tracta els drets de les xiquetes, es refereix de forma específica només a aquesta qüestió qualificant-la com la barrera sinó més important, si entre les més serioses³⁴. L'efectiva sanció dels criminals, l'acostament d'escoles a les llars, organització de grups per al trasllat als col·legis o realització d'activitats escolars i extraescolars, poden servir per a disminuir aquestes agressions.

Vinculant els dos aspectes anteriors hem de destacar, igualment, la inexistència d'infraestructures adequades que faciliten l'educació de les xiquetes, especialment les adolescents al col·legi, estem parlant no només de la inexistència o destrucció

de les escoles³⁵, sinó també de la necessitat que en aquestes es construïsquen lavabos separats que permeten la higiene femenina especialment en els moments de la menstruació, la construcció de murs al voltant de les escoles que impedisquen l'accés de tercers a aquestes o l'organització de les escoles en els camps de refugiats de manera que es tinguen en compte les necessitats femenines tant de seguretat com de benestar i socialització de la xiqueta.

Així mateix s'aprecia de forma bastant generalitzada en els països en vies de desenvolupament i especialment en conflictes bèlics que les xiquetes assumeixen responsabilitats extremes com la cura de germans i germanes i parents ferits i malalts o la responsabilitat de les activitats domèstiques com cuinar, netejar, arregar aigua i fins i tot, en ocasions, es converteixen en l'única o principal font d'ingressos per a la família. Aquestes activitats van a ocupar gran part del seu temps i amb això es dificulta la seua participació en les activitats escolars. La construcció de guarderies per a germans i germanes o fills i filles, la flexibilitat horària, provisió de fusta o aigua a les seues famílies o el pagament de estipendis per les hores de treball emprades són mecanismes que han donat bons resultats en aquest camp.³⁶

Pel que es refereix a l'estructura educativa en si mateixa, la major part dels llibres de text, professorat, continguts, processos educatius i relacions en classe utilitzats reforcen estereotips socials existents i no són adequats per a garantir l'accés de la xiqueta a l'educació ni per a reforçar el seu paper com constructora de pau i agent clau de desenvolupament. La presència de dones que servisquen de model, el reexamen dels llibres de text³⁷, la formació en qüestions de gènere al professorat, la flexibilitat horària i temporal, l'elaboració processos educatius adaptats a les necessitats personals i socials de l'alumna i l'enfortiment d'unes relacions socials igualitàries amb la resta dels companys, són aspectes essencials d'una educació que pretenga complir les fins als quals hem fet al·lusió anteriorment.³⁸ En aquest sentit, qüestions de salut reproductiva, sanitat, cura infantil, higiene, SIDA³⁹, protecció del medi ambient, reforç de la seua autonomia i capacitat crítica i de decisió⁴⁰ així com habilitats específiques per a l'acompliment dels rols que els toca complir en la societat han de formar part del projecte educatiu adaptat del que estem parlant.

Altra qüestió que afecta a l'educació infantil, però que incideix especialment en les xiquetes és el cost de l'ensenyament, tant en taxes de matriculació com en llibres i material escolar, passant per uniformes i vestuari. Aquests costos als quals caldria afegir, en el seu cas, la disminució d'ingressos per part de la família com a conseqüència del conflicte, poden determinar la impossibilitat que la xiqueta assistisca a l'escola. Segons la UNESCO aquest és el principal motiu de dissuasió de l'escolarització de les xiquetes en temps de pau⁴¹ i un dels més importants en temps de conflictes armats. Per això, la gratuïtat de

les taxes de matriculació, les subvencions o el pagament directe del material escolar, unit, en el seu cas a menjadors gratuïts i el pagament de pensions per assistència a classes⁴² poden fer que aquesta barrera descendeixi.

Altra qüestió que afecta per igual a xiquets i xiquetes, però que és especialment alarmant en conflictes armats és la de la falta de docents qualificats i la impossibilitat de pagar-los un salari digne. D'aquesta forma les escoles han de tancar-se en moltes ocasions perquè els docents han fugit o s'han allistat, perquè no pot garantir-se la seua seguretat o perquè aquests han de dedicar-se a altres labors per a poder subsistir. Un exemple paradigmàtic d'aquesta problemàtica és el de Rwanda on més de dos terços dels mestres van morir o van fugir durant el genocidi de 1994.⁴³

Malgrat que no és l'objecte específic d'aquest tema, no posem sinó esmentar el repte especial que plantegen les xiquetes soldats que han estat si cap, encara més invisibles que la resta i els problemes d'adaptació de les quals. No oblidem que al voltant del 40% dels menors soldats són xiquetes.⁴⁴

La presència de xiquetes en els conflictes armats té uns caires especials.⁴⁵ D'una banda, juntament amb les labors de combat i altres vinculades directament al mateix, les xiquetes són, en moltes ocasions violades, obligades a prestar serveis sexuals, a casar-se amb els comandants.⁴⁶ Això planteja una sèrie de qüestions que mereixen un tracte diferenciat: dany psicològic causat a les xiquetes, relacions amb l'els seus captors, en ocasions marits i mares dels seus fills i filles, exclusió o rebuig de la societat i fins i tot de la família cap a aquestes xiquetes, sentiments de vergonya i aïllament, malalties de transmissió sexual, inclòs la SIDA, manteniment de fills i filles nascuts fruit d'aquestes relacions, entre uns altres, que exigiran mesures especials quant a la seua educació i reinserció en la societat.

Així per exemple, si d'una banda cal separar a les xiquetes de la resta dels excombatents per a evitar que es mantinguen situacions creades durant el conflicte, d'altra banda cal que no les hi separe de la resta de les xiquetes per a evitar que siguin discriminades i que les hi acuse o assenyalen per haver participat en una sèrie d'activitats que la societat rebutja, però al mateix temps es requereix un tracte especial que planteja cara als danys psicològics i les seqüeles de la seua activitat en el conflicte. No obstant això, fins a temps recents, no es preveïen mesures específiques per a la reinserció de les xiquetes i això va provocar el fracàs de les polítiques de reinserció pel que a elles es referia i un abandonament pràcticament absolut de la seua escolarització, passant la major part d'elles a formar part del món marginal o de la prostitució. Així doncs, el fracàs de molts d'aquests programes, la recent notorietat que aquest tema ha adquirit i els esforços per assolir que els programes siguin veritablement efectius, han

generat un ampli debat en el si de les ONGs, els Estats i les organitzacions, que té el seu fruit en les nombroses i noves iniciatives que s'han llançades des de tots els fronts.⁴⁷ Per exemple, atraure la seua atenció a través de tallers de capacitat i una vegada dins tractar els seus problemes específics de forma discreta i privada.

A manera de resum d'aquest epígraf podríem destacar una sèrie d'idees del que segons UNICEF ha de considerar-se com una educació de qualitat per a les xiquetes en el marc dels conflictes. Recordem que aquesta educació les haurà de preparar com persones i com membres de la societat a plantar cara als reptes que la continuació del conflicte o l'establiment i consolidació de la pau li oferisquen. Una educació de qualitat es caracteritza per ser obligatòria (no negociable), Universal (accessible i assequible a xiquets i xiquetes), no discriminatòria⁴⁸, no sexista, respectant les diferències de xiquets i xiquetes (llibres, curricula i professorat sensibles al gènere), desenvolupar-se en un ambient sa i agradable (inclòs aigua potable i lavabos separats) i contribuir al ple desenvolupament mental i social de xiquets i xiquetes. Les escoles a més han de garantir la seguretat de les estudiantes i les professores, i els estudis han de ser adequats a les necessitats socials, familiars i laborals de la xiqueta. En paraules de Vernar Muñoz, l'acció en el camp educatiu ha de centrar-se a garantir la disponibilitat, accessibilitat, acceptabilitat i adaptabilitat, i tot això requerirà un enfocament específic per a les xiquetes atès que la fallada en algun d'aquests camps podrà determinar que no ens trobem davant d'una veritable educació de qualitat per a les xiquetes.⁴⁹

Conclusions

Malgrat que hi ha molts documents, normes i grans discursos sobre el paper de l'educació en el desenvolupament social, a principis del segle XXI sembla que encara no hem aconseguit interioritzar que l'educació és sinó el més important sí un dels instruments claus per a assolir el desenvolupament humà, la convivència pacífica i la justícia social. Si aquesta manca l'apreciem en els pressupostos anuals de tots els Estats, amb més claredat ho veem en les partides dedicades a l'educació en els programes de cooperació al desenvolupament.⁵⁰

El mateix pel que es refereix a la dona, mentre ens felicitem per l'aprovació de nombrosos amb convenis, conferències, documents i declaracions grandiloqüents sobre la dignitat de la dona com ésser humà, la igualtat entre homes i dones i el paper tan important que ha de tenir en la societat, en molts països del món açò no es tradueix en realitats i les mesures que s'adopten des de la Comunitat Internacional i des dels Estats no permeten que s'arribi a un nivell acceptable que garantisca per a aquestes el respecte del que cridem drets humans inalienables.

Si unim aquestes dues manques, sembla que se'ns fa més visible el que sembla incompreensible: l'oblit de l'educació de qualitat de les xiquetes com instrument d'instrument de pau i de desenvolupament.

Aquesta invisibilitat de les xiquetes es fa encara més clamorosa quan ens percatem de les dificultats afegides que aquestes tenen per a accedir a l'educació en el marc dels conflictes armats on altres prioritats es posen per davant de l'educació i altres col·lectius per davant de les dones. Per això es fa imprescindible mesures específiques que permeten l'accés a una educació de qualitat a totes les xiquetes que es veuen afectades per aquests conflictes. Com hem vist, es tracta de mesures que afecten a l'estructura educacional, al context bèl·lic i a l'entorn social. Encara que sembla increïble la fallada en només unisc d'aquests camps pot determinar la impossibilitat que una xiqueta tinga garantit el seu dret a l'educació que, no oblidem, és un dret humà al que s'han compromès tots els Estats del món.

Per això, hem de felicitar-nos per totes aquestes mesures que s'estan adoptant recentment en el marc postconflictual de reconstrucció i consolidació de la pau que cerquen una implicació directa de la dona en els projectes que afecten a les comunitats i que destaquen el paper importantíssim que l'educació adquireix perquè aquestes dones es doten de tots els instruments necessaris per a ocupar el lloc que li correspon. No obstant això, hem d'insistir que aquest camí no es pot emprendre exclusivament a partir del final del conflicte, durant el conflicte, especialment en aquells de llarga durada, l'educació ha de ser una prioritat i les xiquetes un col·lectiu preferent. L'ajuda humanitària ha d'incloure l'educació, sobretot si es té en compte la impossibilitat que els recursos educatius s'utilitzen per a beneficiar a l'economia de guerra d'una de les parts.

Ara bé, la xiqueta no assolirà que es respecten els seus drets humans fonamentals, ni es convertirà en un instrument de pau si no vam assolir que s'eliminen les barreres socials que impedeixen la igualtat. D'aquesta forma, el treball amb el grup al que pertany i, especialment, l'educació dels xiquets es converteix en clau per a la garantia de societats més equilibrades i harmòniques.

Per a concloure m'agradaria vincular dues idees a través de senyals cites de Koffi Annan y Vernor Muñoz:

“En el Segle XII, el filòsof àrab Ibn Rushed va afirmar que “Una societat que esclavitzava a les seues dones és una societat destinada a la decadència” Nou-cents anys després, tenim l'oportunitat de demostrar que una societat que dóna poder a les seues dones és una societat que assegura el seu progrés”⁵¹

“Aquest informe també conté un advertiment: l'educació pot jugar un paper fonamental en la promoció de la cooperació i l'enteniment humà. Però al mateix temps, un tipus d'educació que no construeix la pau. Sinó que acreix les desigualtats socials i de gènere, lluny de ser benigna, pot més aviat confabular amb el conflicte”⁵²

Com si d'una serra es tractara, l'educació, si està adequadament afilada, pot servir-nos per a construir societats harmòniques i relacions equilibrades amb la resta de la Comunitat. No obstant això, una educació mellada o en mans d'una persona poc escrupolosa, es converteix en instrument de destrucció i en arma al servei d'interessos menyspreables.

Afilem aquest instrument i posem-lo al servei del ser humà i de la pau

Notes Finals

Protecció en Emergències

¹ Oxford University Press. Human Security Report, November 2005.

² *ibid.*

³ Graca Machel, *The Impact of Armed Conflict on Children*, setembre 2000.

⁴ Dades obtingudes de l'ACNUR, "Refugee Trends, 1 January- 30 June 2004" 20 setembre 2004.

⁵ Ploughsares, "Children and Armed Conflict"

⁶ García, Victoria, "State Department Reports on the Use of Chile Soldiers". 14 de Abril 2004.

⁷ Human Rights Watch, "Sri Lanka: Tamil Tigres Again Abduct Chile Soldiers", 29 de Juny 2004; i Coalició contra l'ús de Xiquets Soldat, "The rights of children used as soldiers: Good on paper, denied in practice", 20 de Novembre 2003.

⁸ Watchlist on Children, "The Impact of Armed Conflict on Children in the Democratic Republic of Congo, June 2003", New York.

⁹ Segons estimacions de les agències de l'ONU en 2000. Watchlist on Children in Armed Conflict, Sudán, Marzo 2003.

¹⁰ UNICEF, *At a glance: Occupied Palestinian Territories*, <http://www.unicef.org/infobycountry/>

¹¹ Women's Action Network, *Cote d'Ivoire, A Country in Distress*, Juny 2003.

¹² Amnistia Internacional.

¹³ Comprehensive assessment of the United Nations system response to children affected by armed conflict, Informe del Secretari General, paràgraf 32.

¹⁴ La emergència es definida com una situació en la qual la vida, el benestar i la dignitat de les poblacions afectades es veu afectada per una crisi imprevista i severa en el seu entorn natural, social i/o polític.

¹⁵ La emergència es definida com una situació en la qual la vida, el benestar i la dignitat de les poblacions afectades es veu afectada per una crisi imprevista i severa en el seu entorn natural, social i/o polític. En alguns casos els membres de l'Aliança Internacional Save the Children

han definit l'emergència com "un estado de emergencia crónica, actual y a largo plazo con ciclos de crisis de aumento, como es el caso de la mayoría de los conflictos armados actuales".

¹⁶ En aquest element s'uneixen els programes de protecció i Ajuda Humanitària en el seu propòsit i lliurament.

¹⁷ Graça Machel, *The Impact of Armed Conflict on Children*, Setembre 2000. <http://www.unifem.org/>

¹⁸ Disaster Relief: "Los desastres naturales son más mortíferos en el mundo y los menos reconocidos", según Creu Roja. <http://www.disasterrelief.org/worlddisastersreport2/>

¹⁹ Youth Ambassadors for Peace, Sierra Leone: Fact Sheet, <http://www.freethechildren.org/peace/childrenandwar>

²⁰ ReliefWeb, "95.000 niños muertos por enfermedades prevenibles en el sur de Sudán en 2003". <http://www.reliefweb.int/>

²¹ E Rehn & E Jonson Shinleaf, UNIFEM 2002, p 9 Mujeres, guerra y paz, la evaluación de expertos independientes.

²² Informe en www.savethechildren.org.uk

²³ Informe en www.savethechildren.org.uk

²⁴ Informe en www.reliefweb.int

²⁵ E Rehn & E Jonson Shinleaf, UNIFEM 2002, p 9 Mujeres, guerra y paz, la evaluación de expertos independientes, i "If Not Now, When? Addressing Gender based Violence in Refugee, Internally Displaced, and Post-Conflict Settings, Jeanne Ward, The Reproductive Health for Refugees Consortium, 2002.

²⁶ Visita al terreny en Libèria i Sierra Leone, Març 2003.

²⁷ Informe del Secretari General, en la 56ª Sesió de la Assemblea General del 27 de Setembre del 2000, p. 127. Estableix que s'ha desenvolupat un enfocament de reintegració de ex xiquets soldat, que beneficia no només al xiquet sinó a la comunitat sencera. Es proveeix a les escoles de packs d'ensenyament, aprenentatge i esbarjo per cada xiquet excombatent que accedisca a l'escola. Els subministraments són utilitzats per tots els estudiants i professors en l'escola, i redueix el ressentiment que es pot crear quan un tractament preferencial es dóna solament a uns pocs, el que ajuda a crear un entorn de benvinguda per als ex xiquets soldat.

²⁸ Principis adoptats en un Simposi organitzat per UNICEF i la ONG Working Group en la Convenció de Drets del Xiquet el 30 d'abril de 1997. Un "xiquet soldat" és qualsevol persona menor de 18 anys que forma part d'algun tipus de força armada o grup armat regular o irregular de qualsevol forma incloent, però no limitant-se a: cuiners, portadors, missatgers, i acompanyants. Açò inclou les xiquetes reclutades per a propòsits sexuals i matrimonis forçats. Anteriorment només es referien a xiquets que duïen armes.

²⁹ La informació d'aquesta secció ha sigut reunida de "Note for Implementing and Operational Partners by UNCHR and Save the Children-UK on Sexual Violence and Exploitation". www.reliefweb.int

³⁰ La informació d'aquesta secció ha sigut reunida de "Note for Implementing and Operational Partners by UNCHR and Save the Children-UK on Sexual Violence and Exploitation". www.reliefweb.int

³¹ Totes les recomanacions han sigut preses del "IASC Task Force Mission Report: Liberia and Sierra Leone", 21-31 Octubre, 2002.

³² Sri-Jayantha, Avis. "The Impact of War on Children in Sri Lanka".

³³ Açò pot donar-se a través de FTI/Catalytic Fund/EPDF, però poden donar-se mecanismes alternatius.

³⁴ Save the Children ha d'examinar de prop la seua pròpia pràctica abans de pressionar a uns altres, assegurant-se que SC porta a terme programes en els quals les escoles són gratuïtes i no són exclusives per als xiquets que no poden contribuir.

³⁵ Açò podria incloure la remuneració dels professors, i pot ser vist com l'únic mitjà sostenible per a abolir els honoraris de les escoles.

³⁶ Açò requereix investigacions per a establir el nexa entre l'educació, la protecció i la prevenció de conflictes.

³⁷ Watchlist Blue prints for Compliance.

³⁸ OIOS report on Children and Armed Conflict 2004.

³⁹ Children and armed conflict: Report of the Secretary General (S/2000/712-A/55/150).

⁴⁰ Human Rights Watch. "Struggling Through Peace' Return and Resettlement in Angola." <http://www.hrw.org/reports/2003/angola0803/6.htm>.

⁴¹ Children and armed conflict Report of the Secretary General. <http://www.reliefweb.int>

⁴² Children and armed conflict Report of the Secretary General. <http://www.reliefweb.int>

Panorama general: el paper de l'educació en el desenvolupament de la pau.

¹ El desenvolupament, a partir de l'Enfocament de Drets, considera que per a tota persona la plena realització dels seus drets humans és l'objectiu final del desenvolupament, i que l'aplicació dels principis dels drets humans constitueix una bona pràctica per a assolir un canvi durador.

² Programación de los Derechos del Niño, Save the Children Suecia, 2005.

³ Resum executiu de l'informe "L'últim de la fila, l'últim de la classe".

⁴ Aquest objectiu està en total consonància amb les Normes contingudes en el Manual INEE (Normas Mínimas para la Educación en Situaciones de Emergencia, Crisis Crónicas y Reconstrucción Temprana). La Xarxa Interinstitucional per a l'Educació en Situacions d'Emergència (INEE per les seues sigles en anglès) és una xarxa global de més de 100 organitzacions i 800 membres individuals que treballen conjuntament per a vetlar pel dret a l'educació en situacions d'emergència i reconstrucció després d'una crisi. La Xarxa és responsable de reunir i disseminar informació sobre l'educació en emergències, promoure el dret a l'educació per a les persones afectades per aquestes i vetlar per l'intercanvi regular d'informació entre els membres i associats. La INEE és dirigida per un Grup Directiu compost per representants de CARE dels Estats Units, el International Rescue Committee (IRC), l'Aliança Internacional Save the Children, el Norwegian Refugee Council, la UNESCO, ACNUR, UNICEF i el Banc Mundial.

⁵ Informe de Seguiment del programa Educació per a Tots al Món 2007 (UNESCO, 2006)

⁶ Amb la definició d'estats "fràgils" Save the Children es refereix als països afectats per conflictes armats que a més es caracteritzen per tenir disparitat de rendes, una acció de govern feble i alts índexs de desigualtat. Els CAFs són països de renda baixa (LICs), amb l'excepció d'Angola, Colòmbia, República del Congo, L'Iraq i Sri Lanka, que són països de renda mitja-baixa (MICs). Els països classificats com fràgils són: Afganistan, Angola, Burundi, Cambotja, República Centrafricana, Txad, Colòmbia, República del Congo, Costa d'Ivori, República Democràtica del Congo, Eritrea, Etiòpia, Guinea, Haití, L'Iraq, Libèria, Myanmar, Nepal, Nigèria, Pakistan, Rwanda, Sierra Leone, Somàlia, Sri Lanka, Sudan, Timor Leste, Uganda i Zimbabwe.

⁷ Base de dades OCDE CRS i ingrés nacional brut del Banc Mundial (2005), Athlas Method

⁸ UNESCO (1990) Educación para todos www.unesco.org/education/efa/ed-for-atl/faq.shtml.

⁹ El Marc d'Acció de Dakar, Educación para todos: Cumplir nuestros compromisos comunes, aprobado por el Foro Mundial sobre la Educación, Dakar, Senegal, 26-28 de abril de 2000.

¹⁰ Advocacy and Communications Plan for 2008, Novembre 2007, Save the Children.

¹¹ UNESCO (2007) Education for all: Strong Foundations.

¹² Banc Mundial - Preguntes & Respostes

[http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTENSION/0,,contentMDK:](http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTENSION/0,,contentMDK:20205793~menuPK:543217~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:282386,00.html#5)

[20205793~menuPK:543217~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:282386,00.html#5](http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTENSION/0,,contentMDK:20205793~menuPK:543217~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:282386,00.html#5).

¹³ Resum de l'Informe "Donde empieza la Paz".

Educació de qualitat com instrument de pau. El cas específic de les xiquetes.

¹ Pròleg Kofi Annan Estado Mundial de la Infancia 2004.

² UNICEF: Estado Mundial de la Infancia en la educación de las niñas como principal motor de desarrollo, 2004.

³ Informe Machell 2007 paràgrafs 28 i 82. (A/62/228).

⁴ Informe del Relator Especial sobre el Derecho a la educación sobre la educación en situaciones de emergencia " de 10 de maig de 2008, paràgraf 88 (UN.Doc A/HRC/8/10).

⁵ Vegeu entre altres els arts, 24, 50, 94 IVCG, 78 PAI y 4 PAII.

⁶ Vegeu en igual sentit el paràgraf de l'observació 13 del Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals a l'article 13 (dret a l'educació),

⁷ UNESCO: Educación para todos. El imperativo de la calidad, 2005, p. 15

⁸ MARTINEZ USARRALDE, M. J.: "La educación no puede esperar, una iniciativa de movilización social" en (ESCODA, E y GUILLÓ, J (Coords) Objetivos de desarrollo del Milenio y los derechos de la infancia y la adolescencia , Save The Children, 2007 . Vegeu també IRDB/World Bank Confronting the challenges of gender equality. Global Monitoring Report 2007 , pp. 105-148

⁹ "Aunque el Relator Especial se opone a la tendencia de tratar la educación nada más como una herramienta, reconoce que más allá del imperativo de los derechos humanos, la educación también hace posible la protección física, psicosocial y cognitiva que puede salvar y mantener vidas. La educación ofrece espacios seguros para aprender, así como la capacidad para identificar y proveer apoyo a las personas afectadas, particularmente niños, niñas y adolescentes. La educación atenúa el impacto psicosocial del conflicto y de los desastres, dando un sentido de normalidad, estabilidad, estructura y esperanza durante una época de crisis, y proporciona herramientas esenciales para la reconstrucción social y la estabilidad económica futura" Informe del Relator Especial sobre el Derecho a la educación sobre la educación en situaciones de emergencia " de 10 de maig de 2008, paràgraf 34 (UN.Doc A/HRC/8/10).

¹⁰ Vegeu al respecte: BARNETT;K.: "A gender approach: Home truths for girls returning from the armed conflicts ad Groups" en CHILD SOLDIERS newsletter issue 13 spring 2005

¹¹ "Los instrumentos psicosociales, entendidos en este contexto como recursos personales susceptibles de ser desplegados, tienen que ver con el rol que desempeña cada uno y, sobre todo, con la forma de desempeño de los mismos. En este sentido, la mujer, en muchas culturas, representa todavía básicamente el rol de "agente comunitario", caracterizado por el cuidado, la expresividad (incluyendo el ser capaces de hablar de lo acontecido, de las pérdidas, las necesidades, la realidad anterior y la nueva realidad), el diálogo, la preocupación por la comunidad, por que mantenga su equilibrio y sobreviva... Un rol femenino no sólo alimentador, sino nutricio, cuidador, dialogante y mantenedor de la cultura a la vez que preparada para el progreso en bien de todos... Un rol femenino capaz de reconocer la situación, reubicarse y reconstruirse" (Francisca Torres Jiménez).

¹² "Por lo que se refiere a la construcción de vínculos afectivos, la mujer suele ser la figura de apego natural, por ser la más próxima durante más tiempo al bebé (lo pare, y normalmente es ella quien lo acuna, lo alimenta, lo asea, lo cuida...). La figura de apego es la primera figura emocionalmente significativa para un bebé. A partir de ella crea sus primeros vínculos afectivos, y también sus primeras angustias, provocadas por la posible ausencia o pérdida de la misma. En determinadas ocasiones se habla de cómo una madre en principio alimentadora puede o no llegar a ser una madre "nutricia", incluyendo en esta figura el alimento afectivo-emocional, cultural, trascendente... yendo más allá del pan y del arroz" (Francisca Torres Jiménez).

¹³ UNICEF: Estado Mundial de la Infancia 2008, tabla 5 pp. 130-134.

¹⁴ Segons Save the Children, dels 37 acords de pau signats entre 1989 i 2005 menys d'un terç incloïa referències directes a l'educació. (Donde empieza la paz: El papel de la educación en la prevención de conflictos y la construcción de la paz, 2008 p. 8).

¹⁵ “Los ataques perpetrados en Afganistán y Pakistán contra las escuelas de niñas por los grupos islamistas radicales, probablemente vinculados a Al Qaeda o los talibanes, pueden obedecer a la convicción ideológica de que la educación de las niñas debe estar prohibida” UNESCO: La educación víctima de la violencia armada. Abril 2007 (UN Doc ED/EFA/2007/ME/18).

¹⁶ Aquest índex pretén ser un instrument útil per a amidar els avanços en aquest camp, va ser elaborat en el marc del projecte Beyond Acces, amb el suport, entre uns altres d'UNESCO i UNICEF i amida la taxa d'ingrés de xiquetes en l'escola primària, l'índex de les xiquetes que romanen més de cinc anys en l'educació primària, la taxa d'ingrés de xiquetes a la secundària i l'índex de desenvolupament de gènere per països. Pretén ser un instrument útil per a amidar els avanços en aquest camp.

La xarxa interagencial per a educació en situacions d'emergència ha (INEE) ha desenvolupat un manual sobre standards mínims en educació en el qual es conté una sèrie d'indicadors que permeten amidar si l'educació té en compte la perspectiva de gènere en emergències (www.ineesite.org)

¹⁷ “Reafirmando el importante papel que desempeñan las mujeres en la prevención y solución de los conflictos y en la consolidación de la paz, y subrayando la importancia de que participen en pie de igualdad e intervengan plenamente en todas las iniciativas encaminadas al mantenimiento y el fomento de la paz y la seguridad, y la necesidad de aumentar su participación en los procesos de adopción de decisiones en materia de prevención y solución de conflictos”, S/RES/1325(2000) de 31 d'octubre.

¹⁸ De 12 de Març de 2004.

¹⁹ Declaración de Windhoek i el Plan de Acción de Namibia sobre la “Incorporación de una Perspectiva de Género en las Operaciones Multidimensionales de Apoyo a la Paz” de 31 de gener de 2000.

²⁰ Vegeu així mateix, el Informe sobre la participación de las mujeres en la resolución pacífica de conflictos (2000/2025/INI)

²¹ A/RES/S-23/3 DE 16 de Novembre de 2000.

²² De 18-19 de Juliol de 2001.

²³ Frecuentment s'utilitza el concepte d'empoderament específicament en referència a la dona. Els programes d'empoderament s'orienten fre-

quentment a permetre l'accés de les dones a los recursos i a la presa de decisions, decisions tant individuals com col·lectives i aconseguir que elles es perceben a si mateixes capaces i legítimes per a ocupar un espai en la presa de decisions. El empoderament s'incentiva quan es fomenten l'autoconfiança, seguretat en si mateixa i asertivitat; el poder per a tenir autoritat per a prendre decisions, realitzar canvis i resoldre problemes, i la capacitat d'organitzar-se amb altres persones per a arribar a una meta comuna.

<http://www.eumed.net/cursecon/dic/oc/empoderamiento.htm>

²⁴ Informe del Relator Especial sobre el Derecho a la educación sobre la educación en situaciones de emergencia “ de 10 de mayo de 2008, paràgraf 93 (UN.Doc A/HRC/8/10).

²⁵ Citant al Comité per l'Eliminació de la Discriminació contra la Dona “La igualdad sustantiva no puede ser alcanzada simplemente mediante la promulgación de leyes o la adopción de políticas que en la práctica fallan al tratar o incluso perpetuar la desigualdad entre hombres y mujeres, porque esas leyes o políticas no toman en cuenta las desigualdades económicas, sociales y culturales existentes que afectan especialmente a las mujeres” informe del Relator Especial sobre el derecho a la educación (UN. Doc E,CN.4/2006/45) párr. 24

²⁶ “Un caso extremo [de discriminación] sería el de la discriminación por motivo de género reforzada por un programa de estudios incompatible con los principios de la igualdad de género, por disposiciones que limiten las ventajas que pueden obtener las niñas de las oportunidades de educación ofrecidas y por un medio peligroso u hostil que desaliente la participación de las niñas” (Observación General nº 1 del Comité de Drets del Xiquet “Propósitos de la Educación (Art 29.1) 17 d'abril 2001, paràgraf 10)

²⁷ Vegeu al respecte: CIRD/BM Global Monitoring Report 2007: Confronting the Challenges of Gender Equality and Fragile States (2007)

²⁸ Vegeu al respecte: UNESCO: Education in Emergencies: The Gender Implications, Bangkok 2006.

²⁹ “En todas las medidas concernientes a los niños que tomen las instituciones públicas o privadas de bienestar social, los tribunales, las autoridades administrativas o los órganos legislativos, una consideración primordial a que se atenderá será el interés superior del niño” CDN.

³⁰ Observación General nº 5 del Comité de Drets Humans “Medidas generales de aplicación de la Convención sobre los Derechos del Niño” (artículos 4 i 42 i paràgraf 6 del artículo 44), 27 de novembre de 2003, Paràgraf 12 pàg 5, (CRC/GC/2003/5).

³¹ OXFAM Papper 8. “La educación de las niñas en África” Serie Educación e Igualdad de Género, Dic 2005.

³² Segons dades de UNICEF la taxa d'escolarització primària femenina és de 96 per als països industrialitzats, 76 per als països en desenvolupament i de 55 per als països menys avançats. Si el que analitzem és la taxa d'escolarització secundària, les dades són: 107 en països industrialitzats, 46 per a països en desenvolupament i 14 per als països menys avançats.

³³ Vegeu al respecte HOWGEGO MUGISHA, C: “Gender imbalance in secondary schools” Forced Migration Review n 22, January 2005, pp. 32 ys.

³⁴ Informe del Relator Especial sobre el Derecho a la educación sobre la educación en situaciones de emergencia “ de 10 de maig de 2008, paràgraf 94 i recomanació e) (UN.Doc A/HRC/8/10)

³⁵ En Moçambic el 45% de les escoles van ser destruïdes durant la guerra civil. (Cfr. UNESCO Informe: Educación para todos 2003-2004. Hacia la igualdad entre los sexos. P. 14)

³⁶ Vegeu al respecte SAVE THE CHILDREN: Informe: El Estado Mundial de las Madres 2005: El poder y las promesas de la educación de las niñas

³⁷ UNESCO (2005) destaca que en aquelles escoles on les xiquetes reben classe de professores el seu rendiment és sensiblement millor a aquelles en les quals el docent és un professor.

³⁸ Vegeu al respecte entre altres UNESCO Informe: Educación para todos 2003-2004. Hacia la igualdad entre los sexos. P. 17 i ss.

³⁹ Fixem-nos en les dades que sobre aquest tema ens ofereix UNICEF: Dels 25 països amb un índex més alt de xiquetes i xiquets orfes per la SIDA, al voltant de la tercera part han patit en els últims anys les conseqüències de conflictes bèl·lics. El doble llast que suposa el VIH i el conflicte armat es pateix amb major intensitat a Àfrica subsahariana i incideix de manera particular en les dones i en les joves. En aquest sentit, amidades de suport que es van adoptar gràcies a la seua ajuda serien, per exemple. La posada en funcionament per part del Ministeri d'Educació de Eritrea d'un programa de preparació educativa per a la Vida Activa, els professors que van assistir elaboraren un projecte d'estudis a nivell nacional que incloïa l'educació en SIDA. Així mateix a Tanzània, UNICEF va col·laborar amb les ONGs dels camps de refugiats ensenyant a més d'un milió d'escolars temes de salut vinculats a la SIDA.

⁴⁰ Concretament, la CDN ens parla de “asumir una vida responsable en una sociedad libre, con espíritu de comprensión, paz, tolerancia, igualdad de sexos y amistad entre todos los pueblos, grupos étnicos, nacionales y religiosos y personas de origen indígena” Art. 29.1.d) CDN.

⁴¹ UNESCO Informe: Educación para todos 2003-2004. Hacia la igualdad entre los sexos. P. 15. En ell es destaca que a Etiòpia, un increment mínim dels ingressos familiars fa augmentar un 16% la matriculació de xiquets, però un 41% la de les xiquetes.

⁴² Amb la finalitat de compensar el temps de les xiquetes en l'escola i permetre que elles puguen contribuir amb les famílies, els clubs de xiquetes a Libèria es van formar per a proveir a les xiquetes l'oportunitat de guanyar algun ingrés mentre assisteixen a l'escola. Aquestes activitats han incrementat els seus ingressos en un 20-30% i incrementat en les xiquetes l'auto-respecte i la independència. (Eguals 17, 2006). En igual sentit El programa de Remuneració en favor de l'Escola Secundària Femenina a Bangla Desh va obtenir resultats espectaculars (UNESCO Informe: Educación para todos 2003-2004. Hacia la igualdad entre los sexos. P. 21)

⁴³ UNESCO Informe: Educación para todos 2003-2004. Hacia la igualdad entre los sexos. P. 14

⁴⁴ Dades d'Amnistia Internacional 2007.

⁴⁵ Vegeu al respecte, entre altres: VEALE, A. From Chile Soldier to ExFighter: Female Fighters, Demobilisation and Reintegration in Ethiopia, Institute for Security Studies, Pretoria, 2003; 0020MAZURANA, D. i MCCAY “Niños soldados: ¿Y las niñas?”, The Bulletin of Atomic Scientists, Vol. 57, 2001, No 5: 30-35 (www.thebulletin.org/);

⁴⁶ Segons el SGNU, a Libèria, el 75% de les xiquetes desmovilitzades que van passar pels centres provisionals d'assistència havien estat víctimes d'abús o explotació sexual. (Paràgraf 25 del Informe del Secretario General de las Naciones Unidas sobre los Niños y los Conflictos Armados de 9 de febrer de 2005 (UN Doc. A/59/695)

⁴⁷ Així, tant els informes del SGNU, del representant del mateix per als conflictes armats, i mandats de les distintes OMP dediquen un apartat especial a aquestes qüestions. D'igual forma, nombroses ONGs han destacat els problemes i les manques de les perspectives i les accions portades a terme i col·laboren activament per a posar fi a aquesta situació.

Estereotips i problemes que mantenen la posició subordinada de les xiquetes i obstaculitzen la seua participació en la dinàmica escolar:

- Baixes expectatives dels mestres i mestres, relacionades amb les habilitats intel·lectuals, ja que es creu que les xiquetes són inherentment menys intel·ligents que els xiquets.
- Els mestres i mestres ofereixen menor retroalimentació a les xiquetes. S'afirma que les xiquetes tenen vuit vegades menys contacte amb els mestres que els xiquets.
- Els mestres i les mestres sovint reporten més goig d'ensenyar a xiquets que a xiquetes.
- Les xiquetes tenen menors expectatives sobre si mateixes en l'escola i fora de l'escola pensen que el seu futur consisteix primàriament a ser esposes i mares.
- Les baixes expectatives de les mestres i de les xiquetes són reforçades per llibres de text, currículum i materials d'avaluació en els quals no apareixen les figures femenines.
- Usualment els xiquets tenen suficient espai per a practicar certs esports, mentre que a les xiquetes no se'ls ofereix el mateix espai.
- Els premis i assoliments obtinguts per les xiquetes no es reporten ni divulguen tan profusament com els obtinguts pels xiquets.

- Existeix una clara tendència a utilitzar llenguatge sexista.
- Les xiquetes són víctimes d'assalts sexuals i fustigació per part de mestres i companys.
- Les autoritats educatives sovint no són conscients d'aquest tipus d'atacs i fins i tot poden mostrar-se poc inclinats a intervenir, especialment si consideren que aquesta conducta és "natural". (E/CN.4/2006/45)

⁴⁹ Informe del Relator Especial sobre el Derecho a la educación sobre la educación en situaciones de emergencia “ de 10 de maig de 2008, paràgraf 88 (UN.Doc A/HRC/8/10). Per a veure un desenvolupament d'aquests conceptes vegeu NAYA, L. M. (Coord) La Educación y los derechos humanos Ereín, Donostia, 2005.

⁵⁰ Vegeu entre altres, les dades reflexades en El Ultimo de la Fila SAVE THE CHILDREN, 2008.

⁵¹ Kofi Annan, The Guardian, martes, 29 de febrer del 2000.

⁵² Informe del Relator Especial sobre el Derecho a la educación sobre la educación en situaciones de emergencia “ de 10 de maig de 2008, paràgraf 14 (UN.Doc A/HRC/8/10).